

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat



VIII. évf. 3. szám
1997. június
90,— Ft

*Közoktatás
és köznevelés*

*Megbetegítő
istenkép*

*Védőbeszéd
kétkedőkért*

*T. Balasuriya
kiközösítéséről*

*A kelet-timori nép
szenvedései*

Moha-mese

Olvasók fóruma

*Vasárnapi
elmélkedések*





Közoktatásunk legyen köznevelés is!

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium az elmúlt év decemberében *Pro humanitate et libertate* díjjal tüntette ki **Bulányi György** piarista atyát, a BOKOR közösség alapítóját, azzal az indoklással, hogy „1945-től kezdve pár főből álló kisközösségekben (Bokor-mozgalom) törekedett átadni a következő nemzedéknek azt, hogy a szeretet civilizációja lehetséges”. – A kitüntetettnek alábbi előadása közlésével gratulálunk!

Bár félszázada már, hogy iskoláink államosítása folytán középiskolai tanári pályafutásomnak vége szakadt, mégis hadd használjam itt és most a nekem annyira kedves megszólítást:

Kedves Kolleginák és Kollégák!

Előljáróban meg kell mondanom, hogy a következő órában elhangzó mondanivalóimnak forrása a Bokor Bázisközösség. Amit az elmúlt félszázadban közösségeinkben megláttunk, annak adom itt szerény summáját.

Előadásom célja érveket szolgáltatni amellest, hogy ha heti 30 órában vehetjük igénybe a tanulókat, akkor a közismeretek elégedjenek meg heti 28 órával, heti két órának pedig kifejezetten az legyen a rendeltetése, amit közel másfél százada Arany János így fogalmazott meg Tisza Domokos nevű tanítványa számára:

*Legnagyobb cél pedig, itt, e földi létben,
Ember lenni mindég, minden körülményben.*
(Domokos napra)

„Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de lelkének kárát vallja” (Mk 8,36) — mondta Arany előtt közel kétezer évvel Jézus. „Az egész világ” jelezzé e mondatban a maguknak egyre több és több időt igénylő különféle közismereteket, a károsodástól megóvandó „lélek” pedig az említett *emberséget*. Mind a két idézetnek az volna a szerepe előadásomban, hogy igazoljak velük egy tételt: **a közoktatásnak nemcsak az a feladata, hogy közismeretekre tanítson, hanem az is, hogy rendeltetésüket betöltő, s ennek következtében önmagukban kiegyensúlyozott, környezetüknek hasznos embereket neveljen.** Alighanem közhelynek számít a megállapítás, hogy a közoktatásnak köznevelésnek is kell lennie. Annak érdekében szólok, hogy e közhely ne csak elvárás, hanem valóság is legyen társadalmunkban, legalábbis a lehetséges mértékben.

Az ember s az emberekből álló társadalom boldogsága alapvetően azon fordul, hogy az ember rendeltetészerűen használja-e fel életét. A nem rendeltetészerű használatnak az ember és a társadalmi életét tönkretévő következményei vannak. Ezért aztán embernek és emberi társadalomnak aligha van fonto-

sabb feladata, minthogy megtanítsa a maga után következő nemzedéket, mi módon használja életét gyermekkorában is és még inkább később, amikor felnővén majd elsődlegesen maga alakítja életét. *Gondolkodás- és viselkedés-tannak* is nevezhetjük azt a tárgyat, amely ezt a célt hivatott szolgálni.

A. Köznevelés-történetünk

A társadalmak ismerik a munkamegosztás elvét és gyakorlatát. Nem mindenki végez mindenféle feladatot. Felmerül a kérdés: kinek, kiknek kell végezniük azt a feladatot, amelyre az előzőekben rámutattunk? Mivel nem e mostani kérdésfelvetésünkkel kezdődik az emberi történelem, ezért mindenekelőtt megpróbálok feleletet kapni kérdéseinkre az emberiség múltjától. Egymást követő kultúrkörökben él emberi nemünk. Mi is — a kérdést feltevők, azaz a mi nemzedékünk — egy adott kultúrkörön belül élünk. A magunk kultúrkörét ismerjük viszonylag legjobban, ezért a miénkétől kérünk választ kérdéseinkre. Kultúrkörünkben megkülönböztetek — problémánk szempontjából — három fázist. Közoktatás előtti, felvilágosodás előtti és felvilágosodás utáni.

1. A közoktatás előtti korban

Az első, a kezdeti fázisban a feladat alapvetően a családot illeti, a szülőket s a gyermekkel együtt élő nagyszülőket, idősebb testvéreket. Hogyan kell gondolkodni, viselkedni, emberhez méltó életet élni, ezt mindmáig elsősorban a családon belül tanuljuk meg. Az élet legelső éveiben egyértelműen az anya nevelő szerepe a dominánsabb. A lányok esetében talán a későbbi években sem áll be e tekintetben változás, a fiúk esetében viszont az évek múltával az apa szerepe, legalábbis a múltban, megnövekedett annak folytán, hogy fokozatosan bevonta fiát a férfimunkákba. De akármilyen jelentős is a család

nevelő szerepe a gyermek életében, ez a szerep sohasem volt kizárólagos, hiszen a családok nem önmagukban, hanem kisebb vagy nagyobb (falu)közösségekben éltek, s élnek valamiféle családon túli egységekben ma is. E közösségek viselkedési normáit a falu ösztársadalma örökölte és alakította, mégpedig egy mindenkori vezető, ill. vezetői testület jelenléte és szerepe mellett.

Kezdetben alighanem differenciálatlan egységben irányítja a közösség életét egyetlen személy — a papkirály, aki törzsfőnök és varázsló is egy személyben. Mind a temporális, mind a szakrális ügyekben a közösség szentnek tudott hagyományaihoz ágyazott, homogén és ellentmondásmentes irányításra törekszik e szakrálisnak is tekintett személy — az emberhez méltó viselkedésre nevelés tárgyában. Felelősség terheli őt a közösség és az azt alkotó egyedek életéért; azért, hogy se testük, se lelkük ne szenvedjen kárt. Ebben a legelső, közoktatáselőttinek nevezett fázisban is feladatot kap már tehát a család kétségtelenül elsődleges szerepe mellett a gyermek nevelődésében a családon túli társadalom is.

Felmerülhet a kérdés, milyen arányban tárgya a ráhatásnak ebben az első fázisban — akár a családon belül, akár azon kívül — a szakismeret, és milyen arányban az emberségre nevelés. Úgy gondolom, hogy e kezdeti korszakban ez a két tényező is differenciálatlan

egységben élt. A fennmaradni, az életben maradni tudásnak legalább annyira feltétele volt az együttélési normákhoz ragaszkodás, mint pl. a szántani-vetni tudás szakismerete. A helytállás, mondjuk az aratásban, egyaránt megkívánta a szakértelmet is, s az emberiségtől függő kitartást is. Még kézi erővel arató, velem-kortárs parasztember oktatta fiát az ilyen aratáshoz szükséges kitartani tudásra ezekkel a szavakkal: „Megdögleni lehet, de rongy embernek lenni nem lehet”. *Könnyebb volt megtanulni az aratás hogyanját, mint kitartani tudni a munkában hajnaltól napáldozatig.* Talán a közmondások ily szempontú vizsgálata ennél több fényt is deríthetne kérdéseinkre. Melyik közmondásfajta a bőségesebb? A szakismeretekre vonatkozó, pl. „Amit nem tanult meg Jancsi, nem tudja majd János”? Vagy az erkölcsi magatartásra vonatkozó, pl. „A hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát”? — O. Nagy Gábor *Mi fán terem?* című könyve e tekintetben is adhat eligazítást.

2. A felvilágosodás előtti korban

A kultúrkörök következő fázisát a szakosodás teremti meg. A szakosodás egyik s talán legalapvetőbb szempontjára utal — saját maga rovására — Arany János *Vásárban* c. költeményének néhány sora. Idézem:

...mint rég ezelőtt,
Mikor én is „markot hajtani” kezdtem,
S nem sikerült, bárhogy s mint igyekeztem.
Így — vézna, ügyetlen testi dologra —
Adtam fejem a bölcs tudományokra.
‘Barázda helyébe’ szántván sorokat...

Ha kezdetben a papkirály felelős a közösség javáért, a szakosodás beindulával a fegyverforgatásra alkalmas személyből lesz a király, s az erre alkalmatlan — mert sánta, vak, vagy másként fogyatékos — személyből lesz a táltos, a sámán stb., akárhogyan is nevezték azt a személyt, aki nem a kardforgatáshoz szükséges ismeretek hordozója lesz, hanem olyan ismereteké, amelyeknek megszerzésére, tárolására a kardot forgatóknak idejük is, érzékük is kevesebb. E fogyatékos személy lesz avatott ismerője mindennekelelt a transzcendens világnak. Tudni fogja, miként lehet biztosítani a törzs istenének jóindulatát akár csaták előtt, akár az év egész folyamán bor, búza s a jószág vagy éppen az ember termékenysége dolgában. Őrzik napjainkig ennek a szerepkörnek az emlékét regösénekeink:

Adjon az Úristen ennek a gazdának
Egy kis ólat, egy nagy dísnót,
Alá meg száz malacot...

és így tovább.

A sámán, a táltos a ló- vagy akárminő egyéb áldozatokkal s az azok során mondott imádságaival őse és inddítója lesz a későbbi egyetemek első fakultásának, a teológiaiának. Tisztehez tartozik a kollektív emlékezet ápolása is, a törzs hadi győzelmeinek megénekélése, s az elődök idejében szerzett énekek akár írást nem is ismerő tárolása, őrzése. Mindezzel őse lesz a bölcsészeti fakultásnak. De az ő feladatkörébe tartozik a hadműveletek során kapott sérülések orvoslása, s egyáltalán a természet patikájának minél alaposabb ismerete gyógyító szerepének szolgálatában. A törzs szent embereként az ő dolga kézrátételeivel, gyógyszereivel ősvé lenni az orvostudományi fakultásnak is. Talán még a jogtudományinak is, mert elsősorban az ő emlékezete őrzi azokat a szokásokat, amelyek bármely társadalom folyamatosan alakuló jogrendjének alapjait képezik.

A kultúrkörök e második, felvilágosodás előtti szakaszában a király teljes bizalmát élvező papság egyedüli és kizárólagos felelőse mindazon ismeretek tárolásának és az ismeretek továbbadásának, amelyek csak ezen írástudó rétegnek a közvetítésével hagyományozódnak át a következő nemzedékekre. A közoktatás a legalacsonyabb szintől a legfelsőig — egyházi belügy a plébániai iskolától kezdve az egyetemekig bezárólag. Az egyház tehát világnézeti-ileg meghatározó tényezője az egymásra következő nemzedékek családon túli nevelődésének. Ezt a meghatározó szerepet az egyházaktól csak az eretnek mozgalmak szeretnék elvitatni, de esetleges sikerük mit sem változtathat az egyházak kizárólagos szerepén. Legfeljebb intenzívebbé teszi az egyházak közoktatási munkáját a felekezés következtében előálló konkurencia a különböző egyházak iskolái között.

3. A felvilágosodást követő korban

A harmadik, a felvilágosodás utáni fázis az, amelyben élünk, s amelyben vitatjuk, hogy szükség van-e az iskolákban a köz- és szakismereteket köz-

lés mellett még valami egyébre is. Az imént adott történeti áttekintéssel jelezni kívántam, hogy a miénket megelőző századokban a mi jelen gondunk nem volt gond. Nem, mert az iskolák egyházi iskolák voltak, s az egyházak a maguk világnézetébe ágyazottan igyekeztek átadni a szakismereteket.

Kultúrkörünkön belül a felvilágosodás az egyház iránti bizalmatlanságból született meg. Elutasította a vallások monopolhelyzetét, létrehozta az állami iskolát, s a felvilágosodott államhatalom felügyeleti jogot vívott ki magának a nem-állami, hanem magánnak (école privée) nevezett iskolák felett; az egyháziak felett is. E harmadik fázisban előbb vagy utóbb kiszorult az állami iskolákból a hitoktatás, s ezen keresztül az egyházak, a vallás világnézeti hatásgyakorlása. Ebben az új helyzetben nagyjából az alábbi változatokkal találkozunk:

- a) kötelező hitoktatás az állami iskolákban is (pl. nálunk 1948-ig)
- b) fakultatív hitoktatás az állami iskolákban a hitoktatást igénylők számára (pl. nálunk „papíron” 1948 után)
- c) teljes kiszorulás az állami iskolából (Franciaországban pl., ahol a szerda iskolai szünnap, s e napon az egyházak rendelkezésére állnak — az iskola épületén kívül — a hitoktatást igénylő gyermekek)
- d) választani kell hitoktatásra vagy etikaoktatásra járás között (pl. Németországban)
- e) kötelező minden tanuló számára az etikaoktatásra járás (Németország Brandenburg tartományában, azaz a volt Kelet-Németországban).

A b) és c) változat az államhatalom világnézeti érdektelenségét példázza. Az a) változat belesimul a felvilágosodás előtti múltba. A d) és e) változatban az államhatalom saját felelősséget érez a tanulók világnézeti nevelését illetően: hajlandó megosztani ezt a felelősséget az egyházzal a d) változat, s az iskolán belül nem hajlandó ily megosztásra az e) változat.

B. A jelen feladatai

1. Mi tehető kötelezővé?

Magam az e) változatot képviselem. Ez az e) változat nem jelent semmiféle monopóliumot a mindenkorai államhatalom számára. Azért nem, mert jogállamban minden állampolgárnak joga van elköteleződni egy neki tetsző világnézetet valló társaság mellett. Legyen ez a világnézet — istenhívó, is-

tenelutasító, vagy agnosztikus. Mivel az iskola az állampolgárok adójából épül, az állampolgárok dönthetnek arról, hogy a fent említett társaságok a maguk propagandatevékenységére (hitoktatásukra) igénybe vehetik-e az iskolaépületet, vagy sem. Egyet nem kívánhatnak meg jogállamban az állampolgárok: minden iskolásnak legyen kötelessége tanulni olyan hittant,

amilyent nem akar tanulni. A rákényszerítés mellett nem lehet érv, hogy hiányos marad a tanuló általános műveltsége, s nem fogja érteni tudni kultúrkörünk múltjának s jelenének (váltási tárgyú) műalkotásait. Ez azért nem érv, mert az iskolai oktatásnak módja van ezeket az ismereteket — éppen a *gondolkodás- és viselkedéstan* tárgy révén — felekezetek fölötti tálalásban közölni a tanulókkal.

Jogállamban nem lehet kötelezővé tenni semelyik világnézeti opció iskolai oktatását: az ateizmusét sem, az agnoszticizmusét sem, a teizmusét sem, s ez utóbbin belül az adott állam többségi vallását sem, vallásait sem (pl. kötelező zsidó hittan lehet, kötelező metodista hittan nem lehet, mert csak a történetnek minősített felekezeteknek van joguk az iskolai hitoktatáshoz). Ugyanakkor jogállamban büntös felelőtlenség nem biztosítani, hogy a tanulók tudomásul vehessék azt, ami a köz- és szakismereteken innen és túl szükséges a harmonikus személyi élethez és a társadalom megnyugtató rendjéhez. Másképpen és talán egyszerűbben fogalmazva: két magatartást gondolok megengedhetetlenek:

a felekezeti oktatás kötelezővé tevését, a közismereteken túli, (egyszerű megjelöléssel:) etikai oktatás kötelezővé nem tevését.

2. Demokrácia és arany szabály

A fenti két magatartásból az első talán nem kell megérvelnem. Kötelezni valakit annak a megtanulására, megvallására is esetleg, amit nem tart igaznak, sérti az emberi méltóságot. Emberhez nem méltó, szabadságtipró, diktatórikus magatartásnak minősülne az ilyen magatartás, ha egyszer az emberi méltóság, a szabadság, valamint a diktatúra fogalmát kizáró *demokrácia* — korunk meg nem kérdőjelezett értékei közé tartoznak. Ha viszont közismereteken túli anyagot közlünk a tanulókkal, akkor a fenti tartalmak érték-voltának is, társadalmi elfogadottságának is nyilvánvalóvá kell válnia számukra. A fenti két állítás másodikát kell szemügyre vennem, s közelebről meghatároznom, mit is tartalmaznak a *köz-, ill. szakismereteken túlinak-inneninek mondott ismeretek*. Egyetlen szóval is válaszolhatok. Azt, amivel a filozófia foglalkozik.

Szabad-e megterhelniük a tanulókat egy ilyen anyaggal? Azt gondolom, hogy kötelességünk. Miért? Azért, hogy kevésbé manipulálható legyen az emberi személy és azok összessége, a társadalom. Az ismeretekkel rendelkező ember kevésbé ejthető át. A filozófiai ismeretekkel rendelkező ember

kevésbé megtéveszthető — akár mások, akár önmaga által. Az úgynevezett világnézeti tárgyak (irodalom, történelem) szolgálnának elsősorban emberiségünk kifejlesztésére. De megtapasztalhattuk bőségesen, hogy a diktatúrákban éppen ezek a tárgyak lesznek elsődleges eszközei a megtévesztésnek. „S mese ellen minden káros” — énekelte Ady (*A mesebeli János*). Mondok két példát rá.

1939-ben Hitler Németországában járva egy viccet engedélyeztem magamnak a rendszer rovására. Egy fiatalember ilyen módon tett helyre: Mondhat, amit akar, de azt meg kell tudnia becsülni, amit Hitler tesz saját népéért. 1949-ben Debrecenben az egyik koalíciós párt értelmiségi csoportjában szó esik arról, hogy az ávosok az elepi juhállókba kvártélyozzák a kulákokat, s egy egyetemi magántanár erre így reflektál: „Ha lecsapolnak egy mocsart, ki törődik a békákkal?” *Kell egy tantárgy, amelyben a tanulóknak adott anyag alapján tudomásul kell venniük, hogy soha és semmi körülmény esetén sem lehet megengedett dolog a német népet szolgálni valakiket Auschwitzba, vagy a magyar népet szolgálni valakiket Elepre szállítás fejében.*

E két példa jelezze a tárgy legfőbb summáját, az emberiség és az emberiség arany szabályát, amely az összes kultúrákban és minden vallásban is fellelhető: **NE TEDD A MÁSIKNAK, AMIT NEM KÍVÁNSZ MAGADNAK! A bevezetendő tárgy nem értéksemleges.** Az iskola szent hely, nem értéksemleges, hanem értéket szolgáló. A matematikaórán sem az történik, hogy a tanár közli a tanulókkal, hogy van olyan tétele, hogy $2 + 2 = 4$, meg olyan tétele is van, hogy $2 + 2 = 5$. S ezután rábízta a tanulókra, hogy ki-ki válassza ezek közül a neki megfelelőt. A tanár igazolja az egyik tételt, cáfolja a másik tételt. Nyilvánvalóvá teszi, hogy miért felel meg a valóságnak az egyik állítás, miért nem felel meg a valóságnak a másik állítás. Miért igaz az egyik. Miért téves a másik. Az igaz — az érték, s a téves (s esetleg: hazug) — a nem-érték. A matematikatanár azért mehet be a szent helynek mondott iskola oktatásra rendelt osztálytermébe, mert az igazat és csak az igazat akarja ott tanítani, átadni, szolgálni. S ha nem tudható, hogy mi az igaz — ahogyan ez tárgyunk esetében nem egyszer előfordul —, akkor ezt a tényállást becsülettel közölnünk kell a tanulókkal, mert ez esetben az az igaz, hogy a szóban forgó kérdésre nem tudunk biztos feleletet adni.

3. Az istenprobléma a hitoktatás privilégiuma-e?

A filozófia témái: az ismeretelmélet, a lételmélet és az értékelmélet. Az első arról beszél, hogy a valóság megismerhető-e. A második arról, hogy ez a valóság milyen. A harmadik pedig arról, hogy ez a valóság érték is, és felszólít minket az értékszolgálatra: az igaz, a praktikai értelmű jó (a hasznos), a szép és az etikai értelmű jó (a szent) szolgálatára. Alkalmas módon már az iskoláskor előtt is szembesítendő a gyermek a filozófia eme alapvető kérdéseivel. Nyilvánvaló, hogy a tankönyvrő feladata megkeresni a korosztályok szerint különböző alkalmas módokat a kérdésekkel szembesülésre.

A teljesség igénye nélkül szeretnék rávilágítani e tárgy néhány kitüntetett kérdésére, melyekkel, úgy gondolom, a tanulóknak mindenképpen találkozniuk kell tárgyunk oktatása során. Az ismeretelméleti kérdéseket most nem érintve, egyenest a lételméletre irányítom a figyelmet. A lételmélet arra kérdez rá, hogy mi az, ami van, s melyek a legegyszerűsebb állítások, amelyek állíthatók róla. E vizsgálódások során szükségképpen kerül elő a valóság okának a kérdése. A végső, az elegendő, a szükségképpen oknak a keresése. S ennek nyomán az egész istenprobléma. A kérdés nem tehető zárójelbe. Bizonyítja a történelem, hogy az ember képtelen a végső okról legalább időnként — ritkán vagy sűrűn — nem gondolkodni. A kultúra a kultuszról születik, s nem képes feledni eredetét. Az ember isten-gondolni-képes lény. Az ember szükségképpen gondol valamit a lét végső okáról. Ha nem így volna, nem volna filozófia és filozófiatörténet, nem volnának vallások, és nem volna vallástörténet.

E téma kapcsán most azt szeretném elmondani, hogy miért nem engedhető át nagylelkűen ez a téma a hitoktatás számára annak kizárólagos anyagaként. Nem engedhető át először azért, mert a tanulóknak csupán egy kisebb-nagyobb hányada részesül hitoktatásban, s minél felsőbb osztályba jár, annál kisebb hányada, pedig aligha kétséges, hogy a serdülés korában nem kevésbé jelentős az avatott vezetés e kérdésben, mint az élet első vagy korai éveiben. Másodszor azért, mert a hittan nem azonos a gondolkodás- és viselkedéstannal. A hittan hitre szólít fel, ez utóbbi pedig gondolkodásra. A kettő között nyilvánvaló a különbség. Nyilvánvaló annak ellenére is, hogy az ember alapvető igénye, hogy annak és csak annak nyújtson hitelt, csak azt ölelje át hitével, amit igaznak tart. Ér-

telmünket a hittanóra mentén sem hagyhatjuk otthon, az oktatási helyen kívül. Az iskola e gondolkodás- és viselkedéstannak nevezett tantárgya mégsem kaszál bele a különböző vallások oktató munkájába. A katolikus hittanórán pl. a hitoktatónak az a feladata, hogy igaznak igazolja azt, amit Isten létezéséről, mivoltáról a katolikus hagyomány korunkig egybe tudott hordani. Elgondolható, hogy a katolikus hittanóra járó tanuló igaznak fogja átélni azt, amit ott hall. Az iskolai oktatás pedig meg fogja mutatni a tanulóknak, hogy a lét végső okának kérdéséről, az istenproblémáról mit mond nemcsak a katolikus hagyomány, hanem a nem-katolikus is, a nem-keresztény is és a nem-vallásos is.

Ennek az oktatásnak egyik célja, mint minden másfajta oktatásnak is, az ismeretátadás. A másik célja, hogy a tanuló lássa a történelmileg adott, az idő és tér szélességében megjelenő különbözőségeket, és e különbözőségek érveit is megismerje. A harmadik célja, hogy lássa: jó szándékú és gondolkodásra képes emberek és kultúrák formálták ki ezeket a válaszokat. A negyedik célja, hogy a tanulók lássák, mi a közös ezekben a válaszokban. A 40-es években tanulmányozva Rudas László *Materialista világnézet* című könyvét, meg kellett állapítanom, hogy az anyag (a matéria) végső állítmányaiént ugyanazokat az állításokat szedte össze, amiket a katolikus teológián az Istenről vehettem tudomásul.



4. Hitközömbösség és értéksemlegesség?

Hitközömbösséget akar-e szolgálni tantárgyunk? Másképpen: az igazság iránti közömbösséget? Ismét másképpen kérdezve: értéksemlegességet? Egyiket sem. Egy analógia segíthet. Az irodalmi oktatás úgy mutatja meg Vörösmarty, Petőfi, Arany költészetének szépségeit, hogy nem akarja eldönteni, hogy hármuk közül melyik közelíti meg leginkább a szépség feltételezett abszolút értékét. Bármelyik tanulóban kiformalódhat az az érzés és meggyőződés, hogy a három közül valamelyiket többre, nagyobbra becsüli, mint a másik kettőt. Ugyanakkor örömmel gondol arra, hogy a magyar irodalomban ott van a másik kettő is, és azok is gazdagítják nemzeti kultúránkat. A filozófiai oktatás nagy segítséget nyújthat a vallásoktatásnak is. Tudatosíthatja, hogy vannak olyan lét-tartományok, amelyeken belül csak vélekedések lehetségesek, de egyértelmű igazolások nem lehetségesek. A kultúrtörténelem azt igazolja, hogy az ember képtelen leállítani magát ott, ahol eljut az igazolható ismeretek határáig. Az ember alighanem szükségképpen formál nemcsak igazolható, de nem igazolható tételeket is.

A vallások születése, azok el nem halása, rendre újak keletkezése igen virulensnek mutatja ezt a nem igazolható tételeket is formálni akaró törekvésünket. Virulensebbnek, mint az agnoszticizmust, amely lemond nem iga-

z o l h a t ó tételek megformálásáról. Bár nem biztos, hogy az agnosztikus lemond az ilyen tételek megformálásáról, hanem csupán nagyon mélyen átéli ezek igazolhatatlan voltát. Mondok egy megállapítást, amely egy olyan tényre utal, amelyet a történelem már sokszor valósnak mutatott. Úgy hangzik a megállapítás: Az ember a hi-

téért ölni is képes. Vannak; akik úgy gondolják, hogy az emberi történelem összes tömeggyilkosságai — a háborúkra gondolok — vallásháborúk is voltak. A filozófiai oktatás egyik legfontosabb célkitűzésének tartom, hogy megmutassa a megállapításom által jelzett jelenség borzalmas és abszurd voltát, és hogy megpróbálja ezt a jelenséget kiiktatni a történelemből.

Lehetséges célkitűzés ez? Az, hogy megtanuljunk becsülni, értékelni a nekünk kedvestől, a számunkra megszokottól különbözőt is? Miközben írom e sorokat, az asztalomon fekszik egy 1991-ben New Yorkban kiadott hatalmas kötet: *WORLD SCRIPTURE*, a szent szövegek összehasonlító antológiája. A világ összes jelentős vallásainak szent szövegeiből hoz idézeteket az alábbi témákról, melyek a közel ezerlapos fűlő-kötet tartalomjegyzékét adják:

A végső valóság és az emberi lét célja
A gonosz, a bűn, az ember bukása
Megmentődés és Megmentő
A vallásos élet
Gondviselés, társadalom és az Isten Országá

5. Kölcsönös egymást megbecsülés

Nagyon fontosnak gondolom, hogy a különböző vallások elkötelezettjei ne féltsék magukat s híveiket a gondolkodás- és viselkedéstannal iskolákban folyó oktatásától. Ahogyan a kultúra, a tudomány, a művészet, a sport, a természeti szépségeket megismerni vágyó turizmus mind-mind eszközei lehetnek az egymást megértésnek és a különböző népek egymáshoz közeledésének, messzemenően ezt a szerepet kellene betölteniük a különböző vallásoknak is. A magaménak becsülése, kedvelése miért jelentse mások kincseinek leszólását? Mégis, a történelem arról informál bennünket, hogy a különbözőség a vallások világában a gyűlölet és a megvetés magatartásait hozta előtérbe. A mohamedán a keresztény magyar számára a *pogány* török volt. A keresztény a mohamedán számára pedig a *kutyahitű* gyaúr, ahogyan ezt jól tudjuk nemzeti történelmünkben. Ismerjük a felvilágosodás előtti irodalmunkat, amelyet mélyen meghatározott a protestánsok és katolikusok egymást gyalázó hangmegütése. *Aligha akad jó szándékú ember, aki nem akarná a vallási alapú gyűlöletet és egymást megvetést kikapcsolni az emberiség életéből.* Mindez semmiképpen sem vezet hitközömbösségre. Ahogyan más nemzetek kultúrájának megismerése és megszeretése sem eredményezi szeretetünk megfogyását anyanyelvünk,

nemzeti irodalmunk vagy zenénk iránt. Legalábbis nem szükségképpen. Az a természetes, hogy az ember a magát kitüntetetten is becsüli, de emellett a másét is értékeli. Ez utóbbiból nem következik a magaménak elhanyagolása.

A vallás jellemformáló erejét közismertnek gondolom. Egy valláshoz, kultuszközösséghez tartozni, annak tanításait, szimbólumrendszerét az értelem, érzélem és akarat eszközeivel magunkhoz ölelni — ennek nem feltétele egy másik vallás lenézése, semmibe vevése. Ugyanúgy nem, ahogyan saját házastársunk, szüleink, gyermekeink iránt érzett szeretetünk nem növekedik mások házastársának, szüleinek, gyermekeinek nem-értékelésétől.

6. Uralkodás és szolgálat

Továbbmegyek. A lételméleti kérdések taglalása bemutatja a tanulóknak, hogy mekkora a szerepe az emberiség életében az ateizmusnak, az agnoszticizmusnak és a különböző vallásoknak. Megmutathatja továbbá, hogy az adott lételméleti válaszok különbözősége ellenére közegek lehetünk mindannyian az értékek szolgálatában.

Mindenekelőtt a szolgálattal kapcsolatban szeretnék valamit tisztázni. Tárgyunknak rá kell mutatnia az emberi élet alapvetően nagy ellentmondására, mélységes sebére. Video meliora, proboque, deteriora sequor — mondta Ovidius. *Látom a jót, próbálom is, mégis a hiványabbat csinálom.* Szent Pál ugyanerről tanúskodik. Erdősi Sylvester János patinás fordításában idézem: „Mert jót nem tisztek, mellyet akarok, hanem gonoszt tisztek, mellyet nem akarok” (Róm 7,19). Uralkodni akarunk, s nem szolgálni. Jóllehet tudjuk: a szolgálat az, ami épít, amitől épülünk magunk, s aminek erejében épülnek társaink, épül maga az élet. Istenről is kitaláljuk, hogy uralkodik. Isten szolgálatában kívánnánk magunk is uralkodni. Szolimán szultánról mondják, hogy ezzel indult Mohács alá: Ahogyan egy úr van az égben, úgy egy úrnak kell lennie a földön is. De a történelem akármelyik kiemelt alakja (nagy sikerű tömeggyilkosa) gondolhat ilyesmit magáról. Hitler is ráverette a Wehrmacht katonáinak szolgálati övére: Gott mit uns, azaz Isten velünk! Mi, magyarok is „Jézus, Jézus”-t kiáltva rohantunk a kontyos pogány törökre, azok is Allah nevét emlegetve rohantak éles kardjaikkal felénk.

Weöres Sándor írja *Rongyszőnyeg* c. versében:

Valaha én is úr akartam lenni;

ó bár jó szolgáló lehetnék!

De jaj, szolgáló csak egy van: az Isten,

s uraktól nyözsög a végtelenség.

Jézus nem uralkodásra tanította tanítványait, hanem lábmosásra, azaz szolgálatra. Az említett antológia megerősíti, hogy Jézus jól látta feladatunkat. Az értékelméleti oktatásnak nyilvánvalóvá kell tennie, hogy a családi s az azon kívüli társadalmi lét sikeres megoldása egy falu, egy város, egy ország, egy kontinens és a világfalu vonatkozásában azon fordul, hogy megértjük-e: *a szolgálatokban részesedés ellenében lehetséges a szolgáltatásokban részesülni.* Aki csak a szolgáltatásokban akarna részesülni, az szét fogja törni a családot, a társadalmat, a nemzeti közösséget, s lehetlenné teszi az életet Bolygónkon.

7. A kiváltságok hajhászása és egyidejű elutasítása

A filozófiai oktatásnak rá kell mutatnia az emberi törekvsvilág másik képtelen ellentmondására is, amely az előzőből nő ki. Tiltakozunk, hogy mások kiváltságosak legyenek velünk szemben, s mi magunk kiváltságokra törekszünk másokkal szemben. Nyilvánvalóvá tenni e tényt nagyon könnyű. A Hegyeshalomnál végződő világot keletre akarjuk tolni Békéscsábáig. Elviselhetetlen számunkra a nyugati életszínvonal s a mi életszínvonalunk közti különbség. Ugyanakkor elviselhető számunkra, ha kétféle embernek a GDP-je (nemzeti jövedelemátlaga) a miénk egytizedét sem éri el. Nekünk az emberiség 20%-ának a kiváltsága az elviselhetetlen, mások számára a 80% kiváltsága — s benne a miénk is — az elviselhetetlen. A gondolkodás- és viselkedéstan oktatásának meg kell mutatnia az osztály-önzés és a nemzeti önzés képtelenségét, életromboló hatását. Azt is, hogy miképpen vezeti el a kiváltság a kiváltságoltakat az életet már továbbadni nem tudáshoz, a tömeges abortuszhoz, a nemzetpusztuláshoz. Azt is meg kell mutatnia, hogy miképpen vezet ez a kiváltságkergetés az atomhalál vagy az ökológiai katasztrófa irányában. Fel kell vetnie a kérdést, hogy lehet-e szükségképpen egyedül lehetséges egy olyan gazdasági rendszer, amely szükségképpen vezet az egyre kevesebbek mérhetetlen gazdagodásához, s az egyre többek mérhetetlen elszegényedéséhez?

Utalnom kell itt most arra, hogy ez az a témamegütés, amellyel a tanuló

nem feltétlenül találkozik a közéletben, s nem feltétlenül találkozik a hitoktatásban. A közéletet a pártok irányítják. A pártok pedig meg akarják nyerni a választásokat, s ennek érdekében osztály-, ill. nemzeti kiváltságok birtokába juthatást ígérnek választóiknak. A választások megnyerése a megválasztott személyek számára mindenképpen biztosítani fogja a kiváltságos helyzetbe kerülést. (A képviselők fizetését a várható infláció %-ánál nagyobb, a közalkalmazottak fizetését a várható infláció %-ánál kisebb %-ban emelik.) Az egyházakat pedig lefoglalja a maguk intézményei fenn- és karbantartásának a gondja... nekik is kevés a pénzük, még Hegyeshalomtól nyugatra is, hát még keletre, meg még keletebbre és délre.

8. Ellenségszeretet és testvériség

A történelemórán nem teszik fel azt a kérdést, hogy ez az örültség szükségképpen-e. Tárgyunknak ezt a kérdést fel kell tenni, és meg is kell válaszolnia. A hittanórán felteszik-e? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy van tábori püspökség. Csak azt tudom, hogy nekem sikerült a négy elemi, a nyolc gimnáziumot s a hét év teológiát úgy elvégezni 1924 és 1943 között, hogy ez a kérdés nem került elő. Meg azt is tudom, hogy amikor e kérdés egzisztenciálisan meghatározó fontosságú kérdéssé lett számomra, az állampárt illetékesei közölték velem: megérthetem, hogy ezek után a magyar ifjúság nevelését nem bízhatják rám.

Bízom az emberiség jövőjében

Ez a bizalom számomra annyit is jelent, hogy reménykedem: a heti 30 órából kettőt arra fogunk szánni, hogy a magyar s az emberi jövő érdekében ilyen kérdésekről beszéljünk a ránk bízott ifjúsággal. Nem sokaság, hanem gondolkodó és gondolkodástól meghatározott viselkedésű nép tesz csuda dolgokat — költöm át szabadon Berzsenyi Dániel Kodály Zoltántól megénekelte versét:

Nem sokaság, hanem

Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat

(Forr a világ).

Mondom ezt abban a meggyőződésemben, hogy azok a nemzetek maradnak meg, amelyek őrzik Isten álmait az emberről, s azok pusztulnak el, amelyek beleszoknak s belehalnak kiváltságaikba.

(Elhangzott Budapesten, a Fővárosi Etikai Intézet konferenciáján, 1997. március 7-én.)

Hanna Wolff

A megbetegítő istenkép

avagy: Mi köze a dogmatikának a valósághoz?

„Szeretem Jézust, de gyűlölöm Istent”

Az idézett mondatot Waldo mondja el Olive Schreiner Egy afrikai farm története c. művében, mégpedig az akkori holland protestáns ortodoxia istenképe elleni tiltakozásul.

De voltaképpen mi ellen is tiltakozik? Azellen, amit *többszörösen harmonizált istenképnek* nevezhetnénk. Ezen a fogalmon azt értjük, hogy mi, ún. keresztények *nem* rendelkezünk egész-jellegű, azaz *következetesen jézusi* istenképpel. Istenképünk harmonizált, ami azt jelenti: *eredeti és totálisan heterogén elemekből tevődik össze, az emberiség legkülönbébb fejlődési fokaihoz tartozó Isten-elképzelésekből, a legprimitívebb és a legki-finomultabb elképzelésekből* — megfelelően a mindenkori tudati fokozatoknak —, miközben magától értetődően mindig a primitívebbek ragadják magukhoz a vezetést.

Hozzá kell tenni, hogy az ilyen elmentétek újból és újból megkísérelt harmonizálása nyomán nem az egységben való sokféleségről van szó, vagy a feszültségek egységéről, vagy ahogy ma szívesen mondják, a plurálisán strukturált vallási világ jogos egymasmellettiségről. Sokkal inkább van szó egymást kizáró tendenciák vallási konglomerátumáról, amely abszolút elmentében áll Jézus istenképével. Az ilyen egymásnak ellentmondó és egymást kizáró, mindmáig *abszolútnak nyilvánított, dogmatizált és kanonizált* tendenciák konglomerátumának csakis pszichikailag szétziláló, vagy világosabban fogalmazva, megbetegítő hatása lehet mind az egyénekre, mind a kollektívumra. Ezért nevezzük ezt az összetett istenképet megbetegítő istenképnek.

Kétezer éven át fáradoztak hiába azon, hogy ízletessé és elfogadhatóvá tegyék ezt az istenképet az emberek számára. Számítalan teológusgeneráció igyekezett megmutatni, hogy elgondolható egyszerre a harag és a szeretet, az igazságosság és a szeretet, a mindehatóság és az igazságosság, a féle-

lem és a szeretet, az ítélet és a kegyelem... S azt sem szabad elfelejtenünk, hogy itt *nem ártalmatlan vallási kínálatról vagy kísérletekről van szó*. Számítalan hívőnek kellett vérével és életével, száműzetéssel és megvetettséggel, hivatalából való elbocsátással és nyomorral fizetnie pusztán azért, mert kételkedett egy ilyen szintézis lehetőségében, s közben keveset vagy éppen semmit sem használt nekik, hogy szerették Jézust.

Ezek az emberek sajnos még nem rendelkeztek a megfelelő tudományos és pszichológiai eszközökkel ahhoz, hogy bizonyítani tudják az említett szintézis lehetetlenségét. Ma viszont, éppen a mélypszichológia segítségével, abban a helyzetben vagyunk, hogy úgyszólván a kulisszák mögé láthatunk.

Ami voltaképpen betegé tesz

A harmonizált istenkép egyáltalán nem csupán azért tesz betegé, mert archaikus jellegű vagy rég letűnt tudatsfokokhoz tartozó nézeteket foglal magában, hanem mindennekelőtt azért, mert a **Jézus-értelmezést** ezekben a régi kategóriákba préseli bele, s ezekből kiindulva fogja fel és magyarázza. Félreérthetetlen képpel szólva: Az új börtön következetesen régi tömlőkbe tölti. Jézus alakját így, mindazzal együtt, amit mondott és tett, *elnyeli* az említett konglomerátum. Például ismételt nagy lelkesedéssel állítják, hogy Ábrahám, Izsák és Jákob Istene Jézus Istene és Atyja is. Ha ez a tétel helytálló lenne, akkor Jézus megspórolható volna magának minden további fáradságot és minden pótlólagos igehirdetést. Csakhogy: mivel az ellentmondások konglomerátuma elnyeli Jézust, *elvesztettük* őt magát, a Jézus-elemet is, és **regresszióba zuhantunk**.

Miben áll ez a regresszió? Abban, hogy *Jézus új istenképe mint olyan, egyszerűen veszendőbe ment*. Belesimították az addig uralkodó patriarchális istenképbe. Nagy dogmatikai fércmű keletkezett, Jézus kifejezett szava

ellenére, hogy régi, szakadt és használhatatlan ruhát ne foltozzunk meg új anyagból vett folttal. **A megbetegítő regresszió ennek a fércműnek a következménye.** Ily módon egyébként pontosan az következett be, amit Jézus előre megmondott. Mindkettő használhatatlanná vált.

Az alábbiakban azokat az elképzeléseket soroljuk föl, amelyekkel Jézust megterheltek, de amelyekhez neki ténylegesen semmi köze nincs.

Az ember mint Isten ballépése

A harmonizált istenkép leginkább destruktív következménye az ún. keresztény emberkép.

A paradicsomi történetben az ember úgyszólván tiszta lapként jelenik meg. Infantilis kötöttségben tartja őt folytonos függősége Istentől és Isten parancsaitól, amelyeknek az értelmére még csak rá sem kérdez. Passzív, nem tud jóról és rosszról. Még a női elv hozzárendelése sem hoz haladást, fejlődést vagy egészsé válást. Pszichológiailag nézve ez a **paradicsomi állapot abszolút infantilitást, apakötődést, ha nem éppen apa-azonosulást jelent.**

Valakik bizonyára ellen fogják vetni ennek, hogy ez a mítosz éppenséggel egyenesen az égbe emeli az embert, amikor „Isten képmásának” nevezi s amikor „Isten képmásaként” úgy mutatja be, mint aki a Paradicsomban állandóan közvetlenül társalog Istennel. Ez a méltatás azonban sosem jutott jelentőséghez, ama hatalmas irodalom ellenére sem, amely az Imago Dei-problematika körül fölhalmozódott. Még az „Isten képmása” kijelentés értelmezése is **tökéletesen ellentmondásos, sőt zavaros mind a mai napig.** De ténylegesen van értelme ennek a tiszteletbeli címnek, még ha nagyon kérdéses értelme is. Hiszen teljesen világos: Ha a mindenható patriarchaisten embereket teremt a maga képére, akkor ez *csak azt jelentheti, hogy újabb kis patriarchákat teremt.* Ennélfogva bármely kor bármely jellegű patriarchái következetesen mindig a főpatriarchára hivatkoztak mint nekik tekintélyt adó

hatalomra, legyen szó akár állami, akár egyházi, vagy csak korlátolt családi patriarcháról. *Áldozataik minden esetben megszámlálhatatlanok.*

Ismereteink és fejlettségünk mai állása szerint azért *valóban* egészen különleges ballépés az ebben a történetben bemutatott ember, mivel *kifejezetten csak a férfi van Isten képére teremtve*, a nő esetében erről szó sincs, neki csak a férfitől függő, alárendelt szerep jut. Ezáltal a jövőre nézve beállították a váltókat a férfi-nő kapcsolat elmondhatatlan nyomorúságait, s egyáltalán az emberiség fejlődését illetően.

A voltaképpeni súlyos következmény azonban abból adódott, hogy a kérdéses mítoszt történetileg fogták föl. Ez azt jelenti például, hogy Pál aztán egyenesen erre a mítosza hivatkozva (1. korintusi levél, 11. fejezet) keresztény alaperénynek adhatja ki, hogy az asszonynak be kell fődnie a fejét, mivel a férfitől eltérően ő nem képmása és visszénye Istennek. Ezenfőül persze nem a férfi lett az asszonyból, úgye, hanem az asszony a férfiből. Ilyen zavaros, *az újkorig hatóan mérhetetlenül káros* következtetésekhez vezet az, ha a mítoszt történetileg fogják föl, azaz annak normájaként és garanciájaként, hogyan kell a konkrét fejlődésnek lezajlania. *Ez a katasztrofális folyamat még ma sem ért véget*, és még mindig a két nem valódi emancipációjának alapproblémáját jelenti.

A teremtési és a bűnbeesési mítosz történeti félreértelmezésének igazán pusztító következménye az is, hogy **az emberkép** alapvetően — legyen szó akár a férfiről, akár a nőről — **első-sorban negatív minősítést kap**, és erre az „első-sorban”-ra különösen oda kell figyelni. *Az ember immár a bukott ember, aki semmi jóra nem képes, aki egyszerűen csak bűnös.* És éppen újabkori teológusok ragadtatták magukat arra a kijelentésre hogy az ember „halott” a bűnében. Ez pszichoanalitikusan kifejezve az isteni Felettes-Éntől totálisan elnyomott ember lenne — ami rémséges elképzelés. Az effajta ítéletekhez természetesen **az almába harapás mítosza szolgáltatja az anyagot.**

És miről van szó elvileg ebben az almába harapásban? *Az ember tudni akarja, mi jó és mi rossz. Arra törekszik tehát, hogy kitörjön a föntebb ábrázolt, infantilis paradicsomi őállapotból. És éppen ez számít az Ördög kísértésének és Istennel szembeni engedetlenségnek; és ez az engedetlenség aztán minden időkre szólóan az az alapbaj, amely alapvetően megrontja az emberi*

lényt. Ettől fogva mindenekelőtt mindig olyasmit kérnek számon az embertől, amire nem képes, amire alkalmatlan, amihez alapvetően hiányzik az adottsága. Ennélfogva az emberiség történelme tulajdonképpen már befejeződött, mielőtt még elkezdődött volna. *A tudniakarás immár bűn, így aztán a fejlődés is. Az ezután következő vallásos élet alaperénye az engedelmesség és a butaság lett.* Az egyháztörténelem elegendő anyagot szolgáltat ehhez a megjegyzéshez, úgyhogy a további példákat megtakaríthatjuk magunknak.

De az istenképre háruló következmények éppoly megsemmisítőek. Mert miért mutat be a mítosz egy olyan Istent, aki egyenesen és közvetlenül egy effajta fejlődésre programozza be az embert? Itt egy korlátolt, hatalmi tébolyban szenvedő, önmagára irányuló patriarchális Isten képét fogalmazzák meg és természetesen hagyományozzák aztán tovább; *e képtől még ma is megbetegszünk*, ezért jó okkal nevezzük megbetegítő istenképnek.

De a teremtésmítosz alaphangjához egy még kritikusabb megjegyzést kell fűznünk. E mítosz szerint ugyanis Isten egzakt módon rögzíti teremtményeinek határait, jogaikat és kötelességeiket, azt, amit szabad, és amit nem szabad tenniük. Az ezt meghaladó szabad cselekedeteket és lehetőségeket eleve kifejezetten tilalom és büntetés fenyegeti. *A szóban forgó ember így ténylegesen Isten teremtménye, Isten tulajdona*, és ebben az értelemben Istenért létezik.

De miféle ember ez? Mai pszichológiai ismereteink szerint egy hároméves gyerek. Mert ebben az életkorban a fő feladat abban áll, hogy megtanuljunk, mit szabad és mit nem szabad. Csak ezután kezdődik el az individuális fejlődés. A kisgyerekkor az igent-mondás kora, az utána kezdődő fejlődés éppen a nemet-mondani-tudást foglalja magában, azaz a valódi vitákat. Isten azonban

nem engedi, hogy idáig fajuljon a dolog. *Teremtésmítoszuk Istene nyilvánvalóan csak kisgyerekekről és igent-mondókról akar tudni.* Helyesebben és pontosabban szólva, a bibliai beszámoló formájában fennmaradt mítosz csak az abban a korban általánosan érvényes emberi fejlettségi fokot tükrözi vissza. Mindenesetre ezzel a kanonizált mítoszzal egy hároméves gyerek pszichológiáját rögzítették a jó és rossz normájaként. És ez aztán igazi ballépés. Korábban megállapítottuk, hogy e mítosz szerint a tudni-akarás rossz, sőt éppen ez az alapbaj. Most pontosíthatunk: *„A bűnös alapbaj” az, hogy az ember túl akar lépni a kérdéses és a tudni-akarás gyerekes kezdeti mértékén.* Az a gyanúm, hogy az újra és újra konzerválódó előszeretettel az ún. „gyermeki hit” iránt lényegileg ebből a teremtésmítoszból fakad...

De lehet erről a mítoszból egészen másképp is beszélni, amit nem akarok említés nélkül hagyni. Helyesen fölfogva minden mítosznak maradandó archetipikus értelme van, ha mint mítoszt helyesen értelmezzük. Ez itt azt jelentené: A mítoszból *annak az őstapasztalatnak a képi kifejezéséről van szó, hogy miképp válik az ember emberré.* Ez csak úgy történhet meg, ha ember „kiúszik” az öntudatalan gyermeki állapot „paradicsomból”, azaz megtanulja realitását felelősségteljesen alakítani, ami többnyire csak „arcának verejtékével” valósulhat meg; *ellenkező esetekben infantilis marad és képtelen arra, hogy megfeleljen a realitás adta feladatoknak.* — De hogy



a mítoszt hagyjuk ily módon mítosz-ként érvényesülni, s így olvassuk és így értelmezzük, ez a mélypszichológia felfedezése.

A kizsákmányolás mint megbízás

Az ember tehát ki van taszítva a világba. Világbeli magatartására nézve azonban precíz útmutatást hozott magával: „**Hajtsátok uralmatok alá és uralkodjatok rajta!**” Ez ismét egyike a régi istenkép katasztrófális tételeinek. Hiszen azt jelenti: *A világ értem létezik!* Az idézett mondat valóban iskolát csinált. Különösen azért volt képes erre, mivel a patriarchális ember Istentől jövő megbízásaként fogta föl, és ezért a legjobb lelkiismerete szerint követte.

Pontosan véve mit is jelent ez az útmutatás? Kétségtelenül **nagystílusú kizsákmányolást jelent.** Ebbe csak manapság tudunk igazán beleérezni, amikor eljutottunk a kizsákmányolási lehetőségek határaihoz. Főlősleges is mondani, hogy éppen ebből a mondatból, amelynek oly következményekkel terhes kihatásai lettek, a régi patriarcha beszél, akinek korlátlan tulajdonigényről elmondtuk a szükségeseket. És semmiképpen sem szabad elfelejteni, hogy *ez a megbízás valójában abból az elégségesen bemutatott infantilis, autista, felelőtlen, sőt mohó és gátlástalan viselkedésből fakad,* amely mindenestre a pusztá gúny fényében tűnneti föl, amikor ezt a mondatot évezredek át isteni kinyilatkoztatásnak adják ki. Szívesen, sőt szenvedélyesen idézték újból és újból ezt a mondatot, mert ez garantálta az ember különleges helyzetét, egyedülállóságát, fölényét, uralmi igényét. Éppen ezért építettek föl ilyen értelmű terjedelmes teológiaiakat erre a kérdéses mondatra.

Ez a kizsákmányolási megbízás azonban — másképp nem lehet nevezni — igen hamar már nemcsak a halakra, madarakra, növényekre és fákra terjedt ki, tehát a szükséges élelmiszerre, hanem **biankó csekké vált,** azaz a rendeltetéssel, hogy mindenfajta kizsákmányolást fedezzen. Csak felsorolásszerűen utalhatunk arra, hogy az idők folyamán milyen méreteket öltött ez a „Hajtsátok uralmatok alá”. Hamarosan emberekre is vonatkozott, a nőkre és gyerekekre, a leigázott népekre és fajokra, a rabszolgákra, akiket a keresztény Amerikában „Isten ajándékaként” dicsérték, a szellemileg vagy társadalmilag gyöngékre, a föld alatti kincsekre, végül az egész természetre és a kozmoszra. **Az eredmény** hamarosan így jellemezhető: *az ember minden dolgok ura és minden dolgok mértéke.*

Jézusnak biztosan nem volt semmi köze a leirtakhoz. De ismét csak nem átfogó gondolkodásátalakításra került sor, hanem a kényelmes és ezért oly kedvelt harmonizálásra. Jézust ismételtelen belevetítették a vallási ellentmondások már régóta fennálló, korábban bemutatott konglomerátumába. Az emberek meg voltak keresztelve, meg voltak igazulva, meg voltak váltva, ki voltak engesztelve Istennel. Így aztán az előbb említett dolgokat keresztényi jó lelkiismerettel teheték. „Hajtsátok uralmatok alá” — ez immár keresztény tétel volt. Néhány, valóban jézusi lelkületű ember tiltakozásai és törekvései nemigen változtathattak az alapbeállítottságon.

De ennek a megbízásnak a története még messze nem ért véget, ellenkezőleg: éppen a jelenben még soha nem volt csúcspontját érte el. Pszichológiaiul szólva azt kell mondanunk: *ez a megbízás annyira megfelelt a primitív ösztönöknek, hogy súrlódásmentesen eloldódhatott vallási alapjától — hogy aztán mezítelenül és leplezetlenül mint az egyetemes kizsákmányolás autonóm komplexusa lépjen föl, amely immár azt csinál az emberrel, amit akar.*

De régóta nyilvánvaló, hogy a **korlátlan kizsákmányolás saját magunkra üt vissza** a maga megsemmisítő következményeivel, anélkül hogy kivezető út vagy más életlehetőség állna rendelkezésünkre. Ezért nem kell részletesen belemennünk a „Hajtsátok uralmatok alá” legújabb fejezetébe. Valamennyien ismerjük a természetet megsemmisítő ökológiai problémákat.

Összefoglalva csak azt mondhatjuk: Az itt vázolt nézőpontból megmutatkozik, hogy a **harmonizált istenkép nemcsak betegé tett minket, hanem — és ebben nincs semmi túlzás! — egyenesen és közvetlenül egzisztenciánk szakadékába is taszított.**

„Isten akarja!”

Így kiáltott *Clairvaux-i Szent Bernát,* felszólítván a második kereszties hadjáratra. Tipikus ez a felszólítás, mert bárhol, bármikor szólított is fel valaki **erőszakra és háborúra,** mindig azt állította, hogy Isten akarja azt. Ez ahhoz az erőszakkal kötött, végzetes szerződéshez utal minket, amelybe a megbetegítő istenkép belement. Szilárd paktum volt ez, és ma is az, s az idők során milliósor milliók estek áldozatul. Még jövőnket illetően is az embert fenyegető szerződés ez. A kérdés csak az: **Miképpen kerül ez a mozzanat az Istenről alkotott gondolatokba?**

„Isten akarja!” Emögött természetesen az emberi egzisztenciának egy még teljesen fejletlen tudati síkja áll, nevezetesen a **primitív túlélési ösztön.** Mahatma Gandhi „a dzsungel törvényének” nevezte ezt az ösztönt; ott ugyanis az egyik egyszerűen megeszi a másikat. Ebből fejlődött ki aztán a már eléggé jellemzett **patriarchális fok.** A patriarcha két okból is erőszakos. Egyrészt azért, mivel az ő, és csak az ő akarata számít. Az ellenállást föl kell számolni. Az ún. mindenható patriarcha másrészt alapjában véve mindig bizonytalannak érzi magát. Aki azonban fenyegetve érzi magát, az ütni fog. **Végül ezt a patriarchálisan erőszakos elemet belevetítik az Istenről alkotott elképzelésekbe,** és ezzel törvényesítik és igazolják. A kezdeti primitív önfenntartási ösztön immár a **Seregek Urában megszemélyesítve jelenik meg.**

A primitív önérvényesítési erőszakot aligha lehet az ember egyik sajátosan humánus oldalának tekinteni; mélypszichológiaiul árnyékjelenségnek mondhatjuk. **Az istenképet tehát egészen alapvetően éppen az alsóbbrendű árnyékjelenség határozza meg,** és az ennek megfelelően úgyszólván itt garázdálkodik. A legmagasabb helyen zajló árnyékkivetítések révén keletkeznek ugyanis a számunkra oly jól ismert ellenségek. Aki tehát szembe helyezkedik *ennek* az Istennek a követőivel vagy szolgálóival, az Istennel helyezkedik szembe, és elkerülhetetlenül Isten ítélete sújtja majd. Alapjában véve így írja ezt az Ószövetség.

A kereszténység e tekintetben is igen hamar követi az Ószövetséget. Az erőszakos mindenhatósággal a népeken átjároló Seregek Ura, aki kifejezetten Jézus Krisztus Atyjának is számít, mindenekelőtt ítélő, bírói Isten. És álltal a **bíraskodás mint alapmotívum beleszökken a kereszténységbe, s a bíraskodással az erőszak.**

A tulajdonképpeni tragédia azonban, amelyet az immár harmonizált istenkép okoz, az a tény, hogy maga Jézus, „a béke fejedelme”, most legfőbb bíróné és az erőszak istenképének képviselőjévé válik.

„Fekete pedagógia”

Az istenképnél az erőszak általi megrontása azért vezethetett olyan messzeható következményekhez, mivel kezdettől fogva, s különösen az utóbbi három évszázadban **hatalmába kerítette a nevelést,** annak mind az elméletére, mind a gyakorlatára hatva. Ez a **megbetegítő istenkép tehát generációról generációra egyenesen az erőszak és a kizsákmányolás irányában**

manipulálta az embereket. Lehet, hogy ez tendenciózus túlzásnak hangzik, de a nyomasztóan nagy szakirodalom olyan förtelmes, borzalmas és brutális tetteket tesz nyilvánvalóvá, amelyeket kisgyerekek ellen követtek el, hogy előbbi jellemzésünk csak enyhének mondható.

Aki ismeri az idevágó irodalmat, az nem csodálkozik többé a háborús vérengzéseken, a koncentrációs táborokon, a holocauston vagy a legújabb túlkapásokon, fájdalmas módon inkább arra érzi kényszerítve magát, hogy fontolóra vegye az ilyen perverz erőszak és a megbetegítő istenkép összefüggéseit.

Bár nem hiányoznak a pozitív példák sem, a keresztény nevelésre mégsem ezek jellemzők alapvetően, hanem az, hogy számára is az erőszak a személyiség alakításának törvényes eszköze. Csak Németországban évente kerekén 64000 gyereket bántalmaznak, olyan tettelegességeket értve bántalmazáson, amelyeknek kéz- és lábtörés, koponyatörés, belső vérzések és hasonlóak a következményei. Ezekben a bántalmazásokban aztán évente mintegy 1000 gyerek hal meg. És akkor hol vannak még a kevésbé súlyos brutalitások?

A főlháborító az, hogy **amikor ütöttek vagy ütnek, akkor a Bibliára, pontosabban az Ószövetségre hivatkoztak és hivatkoznak.** Az idevágó irodalomban a Példabeszédek könyve 13. fejezetének 24. verse a mértékadó idézet: „Aki kíméli a pálcáját, az gyűlöli a fiát.” Második helyen aztán, ami a gyakoriságot illeti, az előbbi vers folytatása áll: „Aki azonban szereti őt, az siet megfenyíteni.” A Zsidókhoz írt levélnek jutott aztán a „dicsőség”, hogy az iménti két idézetnek megadja a kihegyezett csattanót: „Akit az Úr szeret, azt megfenyíti” (12,6). Ez a három fenyítési útmutatás biztosította aztán kétezer éven át a jó lelkiismeretet minden, gyerekekkel és fiatalokkal szemben elkövetett durvasághoz, kegyetlenséghez és brutalitáshoz. S ne feledjük, a harmadik, összefoglaló idézet az **Újszövetségben áll!**

Ez az erőszaknak elkötelezett pedagógia a következőkkel jellemezhető:

Hogyan látja önmagát a nevelő? A gyerekekkel szemben „Isten helyettesének”, az „Istenség eszközének” vagy a „Gondviselés eszközének” tartja magát. A gyerekeknek „korlátlan és szuverén hatalomnak” kell látniuk őt. Nevelése az „isteni illendőséget” képviseli. A korábban mondottak értelmében azt is mondhatnánk, az ifjúsággal szemben ő az isteni patriarcha.

Mit akar a nevelő? „Kemény alávetettséget”; „a gyerek akaratát meg

kell törni”, „lehetőleg már a bölcsőben”. A gyerekeknek „akarat nélküli eszközöknek” kell lenniük, „makacságukat” „szét kell verni”. A nevelő „vaskövetkezetességgel” akarja „szófogadóvá” tenni a gyerekeket, az „engedelmesség” szó csupa nagy betűvel íratik. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy „elviseljék” a pálcát, a botot, a fájdalmat és a szenvedést. Nevelésük fennkölt célja az „önlegyőzés”, és mindenekelőtt a „hála” azért, hogy ily módon oly jó útra terelték őket.

Milyen eszközöket alkalmaz a nevelő? Természetesen először is és utoljára is a „botot”, a „kancsukát”, a „kötelet” és a „pálcát”, vagy a „verést”. A „kemény alávetettségnak” tudatosan „nagyon kell fájni”. A bot azonban alapvetően csak „a lélekkel való beszéd burkolt módja”. Hiszen az csak „a nevelő mesterségesen meghosszabbított karja”. „A testi fájdalom az isteni pedagógiában a paradicsomtól fogva a bűn büntetésének eszköze, hogy meggyűlöltesse a bűnt és segítsen kimenekülni öleléséből.” És a nevelő atya ezért „szeret” alapjában véve „a bottal is”. A szükségtelen együttérzés mindazonáltal nem tartozik az igazi tanító vagy apa eszközei közé. A fenyítés olyan „folyamat”, amelyet „az ellenállás megtöréséig kell folytatni” (az idézetek mind Katharina Rutschky „Schwarze Pädagogik” c. könyvéből valók, Frankfurt/M 1977).

Ennek a gyakran kínzókamrára emlékeztető nevelésnek a **destruktív következményei** aztán pszichológiailag nézve egészen különösek. Ma már tudjuk: **Az ütlegelt gyerekek szintén ütni fognak** — mihelyt felnőttek. Ez egyfajta a bosszú az elszenvedettekért, de egyúttal az elfojtott traumák tudattalan reakciója is.

A másik pszichológiai következmény: Az ember úgy kezeli önmagát, ahogyan gyermekként őt kezelték. Az **elvert gyerekből elvert felnőtt lesz**, aki aligha lesz képes arra, hogy úrrá legyen kisebbrendűségi érzésein és agresszióin, és egészséges önértékelést fejlesszen ki.

És mi köze mindennek a keresztény istenképhez? Itt már nemigen lehet harmonizált istenképről beszélni. Jézus alakját, mindazzal együtt, amit mondott és tett, oly mértékben elnyelte az Ószövetség régi, szigorú, patriarchális istenképe, hogy ezen a területen semmi sem maradt belőle. Jézus nevének igencsak alkalmi említése egyenesen káromlasként hat az emberre. **Ez a pedagógia ugyanis egyáltalán nem a jézusi szeretet jegyében áll, hanem Izsák fölláldozása ijesztő képének jegyében.**

Teológia remény nélkül

Mind amögött, amit megbetegítő vagy harmonizált istenképnek, vagy egymást kizáró ellentmondások konglomerátumának neveztünk, természetesen kezdettől fogva ott áll a teológiai reflexió.

Amikor az alcímben remény nélküli teológiáról beszélek, akkor arra gondolok, hogy **nem utolsó sorban a** — bármilyen irányultságú — **keresztény teológia akadályozta meg a kereszténység valódi önazonosságának lehetőségét.** Szeretném hangsúlyozni, hogy ezt az ítéletet az újkori mélypszichológiai ismeretek alapján hoztam meg, s ez egyáltalán nem teológiai, hanem kifejezetten mélypszichológiai ítélet akar lenni.

Ez az ítélet **elsősorban a keresztény teológiának az Ószövetséghez való viszonyát** illeti. Ez a megállapítás nem lehet meglepő, mert fejtegetéseink során ismételtelen megmutatkozott a jézusi alapállások összeegyeztethetlensége az Ószövetség istenképével. És miből fakadt ez az összeegyeztethetlenség? Mindenekelőtt és alapvetően abból, hogy a teológiai gondolkodás kezdettől fogva nem fogta föl, hogy Jézus föllépésével az emberiség teljesen új tudati síkra emeltetett. Természetesen mondták, megvallották és hitték, hogy Jézussal valami teljesen új és hallatlan, sőt egyszeri jött a világba. De az **uralgó patriarchális tudatsík kifejezési lehetőségei egyszerűen túl szűkösek, túl elavultak, vallásilag túlságosan rögzítettek voltak ahhoz, hogy ennek az újnak a kifejezési formái lehettek volna.** Semmiféle lehetősége nem volt annak sem, hogy alkotói módon valóban új kifejezési formákat találjanak, hiszen a Jézust körülvevő világ, kortársai és követői tudati helyzetüket tekintve pontosan éppen ama patriarchális síkhoz tartoztak.

Így aztán a **lényegileg ószövetségi kifejezésformákkal a régi tartalmakat is továbbvitték.** Ez részben tudattalanul történt, részben nagyon is tudatosan. A keresztény teológia tulajdonképpeni **katasztrófája** azonban — amely reménytelen üggyé tette ezt a teológiát — abban állt, hogy a nem megfelelő kifejezési formákat, ráadásul egy immár elavult tudatsík tartalmaival együtt, **kanonizálták és dogmatizálták.** Ezzel véglegesen a régi tömlőkbe töltötték az új bort.

Ebből konkrétan az következik: **A keresztények számára (már ha valóban azok) abszolút lehetetlen, hogy az Ószövetséget továbbra is saját szentírásuknak és hitük alapjának ismerjék**

el. A további harmonizálások csak a megbetegítő istenképet töltenék meg ismételten új étellel, és egyre végérvényesebben megakadályoznák a keresztény önazonosság kifejlődését.

Ez magától értetődően súlyos „teológiai tulajdonlemondást” jelentene számunkra, ami azonban csak olyasvalamiról való lemondás lenne, ami jogosan sosem volt a miénk. Végre *abba kellene hagynunk például, hogy keresztény álláspontokat ószövetségi idézetekkel akarjunk alátámasztani.* A továbbiakban nem adhatjuk ki az Ószövetséget keresztény hitünk dogmatikai alapjának. *Abba kell hagynunk, hogy pimaszul betolakodjunk a zsidó hit számára jelentős pozíciókba,* például az ő üdvtörténetüket a sajátunkénak nyilvánítva, az ő szövetségi nép-öntudatukat és hasonlókat a magunk számára bitorolva. Itt van tehát végre az ideje annak, hogy a keresztény teológia minden erejét a keresztény önazonosság kifejlesztésébe fektesse bele. Ezt természetesen csak akkor tudja megtenni, ha végre megtanulja Jézustól, hogy a Jézus által bemutatott újdonsághoz új kategóriákat fejlesszen ki. Ehhez azonban magának a teológiának kellene olyan tudati síkra emelkednie, amely nagyjából konzsenziális lenne a jézusival. Erre azonban belátható időn belül alkalmasint semmi remény nincs.

Ami *továbbá* oly reménytelenül hat az eddig művelt teológiában, az az a nyilvánvaló körülmény, hogy ezidáig nem volt abban a helyzetben, hogy **eredeti módon Jézuson felnőtt keresztény etikát fejlesszen ki.** Természetesen nagy bőségekben állnak rendelkezésre etikai tankönyvek. De eredetien jézusiak ezek? Alkotói módon megérintették az egyházakat? Van-e akár csak a legcsekélyebb befolyásuk is az ún. gyakorló keresztényekre, vagy éppenséggel a tágabb értelemben vett nyilvánosságra? A nyilvánvaló és ezért további bizonyításra nem szoruló tény az, hogy az etika mindig teológiánk leggyöngébb pontja volt, és az is maradt. És ebben áll a *jelentéktelenségét*

kimondó súlyos ítélet. Ami megmaradt, az *ebben a vonatkozásban is megint csak az Ószövetséggel való kapcsolata, nevezetesen a Tízparancsolattal, amelyet megint csak harmonizáltunk* vagy krisztianizáltunk, amennyiben úgyszólván tizenegyedik parancsként csatoltuk hozzá a szeretetparancsot. Az ún. „keresztény szeretetparancs” hosszában-széltségében a keresztény etika foglatának számít. Csakhogy mindez teljesen félrevezető. Mert először is az ún. szeretetparancs már megtalálható az Ószövetségben, s már csak azért sem lehet alapvetően tipikus Jézusra nézve. És másodszor: *Jézus soha nem adott ki semmiféle parancsot.*

Vajon feljogosít-e a mai tudati sík, alapvetően tekintve, arra a reményre, hogy a teológia képes valóban Jézus szerint tájékozódó etika megteremtésére?

A legnehezebb pont az, amelyet *harmadik* és utolsó helyen szeretnék megnevezni: Ahelyett, hogy Jézus ajánlatát követtük volna, amely egy új emberlével esélyét adta meg az emberiségnek, egy mitologikus elképzelést követtünk, amely nem volt sem eredeti, sem individuális vagy éppen jövőbe mutató. **A kiontott vér általi megváltás ósrégi mítoszára** gondolok. Ennek a mítosznak az átvitele Jézusra, és az a központi hely, amelyet mindmáig tulajdonítanak neki, mélypszichológiai nézve megintcsak a legkülönbözőbb, egymással összeegyeztethetetlen emberi fejlődési fokok összekeverését jelenti. Jézus esetében ez a mítosz *sajátosan a zsidó világból fakad, a bűnbak- és a húsvéti bárány-elmélet egybeolvasztásából.* Egyébként pedig olyan vallástörténeti elképzelésről van szó, amely annyira általános, amilyen tágas a vallások világa. Mindenesetre e mítosz Jézusra alkalmazásának az lett a következménye, hogy *a történeti Jézus eltűnt az eszme vagy a mítosz mögött,* ami itt ugyanazt jelenti, és *ezáltal tulajdonképpen veszendőbe ment a tőle kiindult ósztönzések továbbfejlődése szempontjából.* Ez azonban azt

jelenti, hogy a könnyebb utat választottuk. *Ahelyett, hogy gyakoroltuk volna Jézus követését és követtük volna ósztönzéseit az emberi továbbfejlődésre, azaz magunkra vettük volna az önmagunkon és a környezetünkön végzett nehéz munkát, megváltattuk magunkat a vérével.*

Miért reménytelen vállalkozás tehát a teológia, amint az alcímben mondtuk? *Azért, mert a döntő közép-pontba egy ósrégi mítoszt állít,* amely az emberiség egyik elavult fokozatából származik, és ezért már semmit sem mond a modern embernek, amennyiben az pszichikailag nem tapad már ama régi fokhoz.

Azután azt is látni kell, hogy az a mítosz, amely ósrégi napokból származik, jellege szerint minden koron át ugyanaz marad. *A mítosz statikus jellegű és fejlődésképtelen,* ez pedig természetesen azt jelenti, hogy arra sem képes, hogy mozgásba hozza az emberiség fejlődését. Ehhez ugyanis mindenképpel tudatosságra és akaratra van szükség.

Ami azonban voltaképpen **végképp** reménytelenné teszi a dolgot, az az, hogy a *„vére általi megváltás” központi keresztény mítosza a valóságban teljesen elfedte magának Jézusnak a hangját.* Jézus felhívása, hogy aktuálisan, egyénileg és konkrétan bevessük magunkat az egész emberiség új fejlődése érdekében, ténylegesen e mítosz áldozata lett. *A megváltottság mint a kereszténység főtémája egyre inkább természetlen üdvegoizmussá vált, amely közömbösen elmegy a Jézus által megfogalmazott tulajdonképpeni feladatok mellett.* Ezeket a feladatokat aztán többnyire a nem-keresztények tették magukévá, s így zajlott le a modern fejlődés. Ennélfogva ma már csak azt lehet megállapítani: *Meg lettünk váltva, meg vagyunk váltva és ismételten meg vagyunk váltva — a világ pedig megmerevedik az önmagunkat megsemmisítő fegyverektől.*

Fordította: Gergely G. András

A közelmúltban jelent meg az Elpidia Kiadónál Hanna Wolff Az egyetemes Jézus c. könyve.

E mű az Indiában leggyakrabban használt Jézus-címeket (Szanjaszi, Guru, Jógi) elemezve igyekszik kiszakítani Jézus alakját a csupán nyugati beöltöztetésekből, és a keleti vonások megrajzolásával a maga *egyetemességében* bemutatni.

A *szanjaszi* vándorprédikátorok és vándorszerzetesek, akik minden anyagi és családi kötelet eloldva, egészen valamelyik istenségnek szentelik magukat. A guru kiemelkedő tanítói mivoltában állítja elénk Jézust, és sok „rejtélyes” tanításának értelmét fejt meg az indiai gondolkodás és szokások fényében. A jógi alakjában az „imádság és a bójt”, mai kifejezéssel a „meditáció és az önfegyelem” erejével gyógyító és „csodákat” tevő Jézushoz kerülünk közelebb.

A Szerző hosszas indiai tartózkodásának tapasztalatai *számtalan lebilincselő történetben* tárulnak elénk, s ezek alkalmat adnak arra, hogy elgondolkodjunk ma is *aktuális* kérdéseken: Hogyan juthatnánk közelebb politikai problémáink megoldásához, hogyan viszonyulhatnánk másképpen gazdasági nehézségeinkhez vagy az erőszak megnyilvánulásaihoz, mit kezdjünk a betegséggel és a szenvedéssel, vagy éppenséggel hogyan vélekedjünk a karma-törvényről és a reinkarnációról?

Mindezek révén azzal az „*egyetemes Jézussal*” találkozhatunk, aki az embereket elválasztó összes (nemzeti, faji, nemi, vallási, felekezeti...) sorompókat átlépte, és akinek a követése segíthetne minket abban, hogy elszigetelt, sőt ellenségesen szembenálló egyedekből „*egyetemes emberiséggé*” váljunk.

(A könyv megrendelhető a kiadó címén: 2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c, ára: 550,- Ft + postaköltség)



A szerző hétrészes elmélkedési sorozatot írt 1992-ben, **Védőbeszéd két-kedőkért** összefoglaló címmel; szíves hozzájárulásával ebből közlünk négy fejezetet a mostani, ill. következő három számunkban. Talán az Olvasó is meglepetéssel érzékeli, öt év múltán is mennyire aktuálisak ezek az írások.

Bizonytalanság

Kerülöm a „vonatközölg”, az „illetlen” és más, általánosságokban mozgó szavak használatát. Miután azonban hatodszor húztam át első elmélkedésem első mondatát, beláttam, hogy a címben kifejezett állapotot nem tudom pontosabb szavakkal leírni. Kimondom hát, hogy az ezredfordulóhoz közeledve egyre szaporodnak a jövőre *vonatközölg* nyilatkozatok. Elméleti és gyakorlati szakembereknek teszik fel a kérdést: mondanának nekünk valamit a jövő évszázad első évtizedeiről. A kérdést feltevők jól tudják, hogy az általánosság is nagy merészség. Előttünk a 20. század társadalmi és tudományos történelme két világháborúval, két-százánál is több helyi háborúval, újra és újra átrajzolt államhatárokkal, lakóhelyükről ide-oda kergetett népekkel, ígéretes gazdasági elméletekkel és azok csődjével. E véres és romboló dulakodás közben ugyanakkor az ember sínekkal és légiutakkal hálózta be a Földet, a világűrbe betekintett más országok életébe, eszközeit eljuttatta a Naprendszer határáig, adatok szinte elképzelhetetlen mennyiségét tárolja és kezeli, fessegeti azt az ajtót, amely mögött az ember teremtésének és megformálásának titkai vannak. A kérdésre választ adni hivatottak valószínűleg még jobban tudatában vannak a feladat nehézségeinek. A történészek azt hangoztatják, hogy minden sikerük és szakértelmük mellett az ő területük a múlt, a történelem nem jós. A természettudománnyal foglalkozó kutatók ismerik a fő irányokat, de azt is tudják, hogy egy új felfedezés megváltoztathatja összes tervünket. Mindenki óvatossá, kijelentéseit rövid időre fogalmazza meg és sűrűn használja a „valószínűleg”, „talán” szavakat. Álmai persze mindenkinek vannak, de azok beteljesülését — ha egyáltalán lehetségesek, nem holnapra teszi. Emberek, eszközök, utak, körülmények, anyagiak, az előrelátás, máskor az elmélet hiánya miatt gyakorta bizonytalanságban vagyunk.

Az idő megfordíthatatlanul s számunkra egyenletesen múlik, miként az égitestek járnak szabályos égi pályájukat. A kétezredik év a világra szempontjából ugyanolyan pillanat, mint bármely előtte vagy utána következő perc. Nem is ezért tesszük fel kérdéseinket, nem is ezért próbálunk tájékozódni. A dolgok nem egy perccel, egy pillanattal függenek össze, a világban folyamatok vannak. Mi is részesei voltunk egy folyamatnak, amely a marxista szocializmus megteremtését tűzte ki célul, s ma látjuk a folyamat felbomlását. Eddig jól ismert, kitapasztalt keretek közt folyt az életünk. Nem szerettük ezeket a korlátokat, mert szabadságot korlátozó falak voltak. De lehetett mellettük múlatni az időt, kihasználni azokat a szabadsági fokokat, amelyeket nem korlátoztak, vagy nem korlátozhattak. Nem szédtültünk. S lám, most a falak leomoltán bizonytalanokká váltunk, új támaszokat keresünk, vagy kapkodunk utánuk. Valójában nem is a kétezredik év foglalkoztat bennünket, hanem egy letűnt világból való továbbmenetel esélyei, mikéntjei.

Úgy tűnik, szabad világba érkezünk. Örültünk függetlenségünknek, századok óta nem volt önállóságunknak. Újból hangoztattuk '56 csodaszép jelszavát: semleges ország

akarunk lenni, amely jóban van minden szomszédjával és megbeszélésekkel barátsággá oldja a múlt feszültségeit. Nem sokáig szólt így az ének. Kívül és belül elkezdtek magyarázni, hogy a semlegesség lehetetlen a mai világban — lám, Ausztriának is mennyi gondja van vele, Svájc az más —, s kis idő múltán megszülettek azok az érvek, amelyek a fehér ember észak-atlanti szerződéséhez való csatlakozást javasolták. Külső irányítást és rákereszkolt katonai szerződést látott idegeink nyugtalanul megrándultak. Bizonytalanok lettünk addigi elképzeléseink miatt. Pedig tudnunk kellett volna, hogy megszületett Európa újrafelosztása, amelyben másodrendű kérdés az, hogy egy országban melyik politikai párt kormányoz. Az első számú kérdés ugyanis az, hogy a nagyhatalmak harcában eldőljön, ki mondja meg a győztes pártnak, hogy miként kormányozzon. Egyoldalú, keserű szemlélet ez? Gondoljatok Jaltára, 56-ra, Nagy Imre kényszerű halálára, Kubára, Vietnámmra, Prágára, Afganisztánra és a kötetekre rúgó leleplezésekre, s nehéz lesz cáfolnotok azt, hogy a súlyos történelmi döntések nélkülünk és tudtunk nélkül születtek. Utólag tudomásul vehettük a rideg valóságot, vagy szemlélhettük a népbutítás kulisszáit, vagy nem szemlélhettünk semmit, mert közölték velünk, hogy az iratokat 90 évig elzárják a nyilvánosság elől. Ne legyen tehát bizonytalan az átlagember, amikor arra gondol, hogy feje fölött, előre eltitkolva új egyezmények születnek? Vajon ki határozza meg Európa, különösképpen az ún. Kelet-Közép-Európa sorsát? A németek, az amerikaiak, vagy az Európa Tanács? Új formában jön vissza a pártállam, konzervatív diktatúra alattvalói leszünk ismét? Újból lehallgatnak bennünket, vagy a vélemény és a cselekvés szabadsága polgári demokráciát hoz létre?

A társadalmi és a politikai élet egyes elemzői egy ideje már rámutattak arra, hogy a 70-es és 80-as évek egyik központi kérdése, az emberi jogok meghatározása és azok érvényesítése háttérbe szorult. A nagy felbomlási folyamat során hatalmas erővel került felszínre a nacionalizmus, a faji megkülönböztetés, a területi rablás, a vallási hovatarozás hamu alatt lappangó tűzfészek. Negyven év hallgatás után Trianonról kezdett cikkezni mindenki, az aluljárókban Nagy-Magyarország térképeket árultak. Fel akartuk újítani a korona mágikus (mert jogi személynek tekintett) tiszteletét. Nem véletlen, hogy kormányunknak hetente kellett nyilatkozni arról, hogy nincsenek területi követeléseink a szomszéd államokkal szemben, hiszen akármelyik idetevéd szomszéd hidegrázást kaphatott a bronz monarchiacímerek és egyéb múltbeli relikviák láttán. Mindenki Erdély-barát lett, csak az erdélyi értelmiség vagy azzá válni kívánó rétegének egy jó része nem, amelynek orvos, tanár, közgazdász, mérnök képesítésű tagjai hagyták el sorra szülőföldjüket és sors társaikat. Nem véletlen, hogy az új népszámlálás szerint több mint 90 ezerrel csökkent Romániában a magyarok száma.

Ugyanakkor a kevésbé nosztalgikus területeken ellenségessé váltunk. A cigányokra és a zsidókra, az arabokra és a négerekre gondolok. Pedig ez a *mi* dolgunk, belügyünk

lenne. Büszkék lehetnénk az egész világ előtt a jó megoldásokra, de még a jó megoldási kísérletekre is, hiszen senki e földön nem dicsekedhet azzal, hogy mentes volt a gyengébbek vagy a kisebbségekben lévők elnyomásának bűnétől. A példaképnek tekintett Nyugat-Európa sem, amely a népcsoportok közti engesztelhetetlen gyűlölettel, s annak halálos áldozataitól még ma sem tud megszabadulni. Könnyebb megtanulni kétszáz év alatt a gyep nyírását, mint legyőzni magunkban a gonoszt. Igen, másra figyelünk most, nem arra, hogy a gyengének, a csúnyának, a hozzánk nem hasonlónak is vannak emberi jogai, s feledjük azt, hogy egyszer mi is voltunk gyengék, csúnyák és utáltak. S a szemlélő, aki végigélte az erőszakra való lemondás, a halálbüntetés megszüntetésére való törekvés, a más népekkel való szótértés elhatározásának korát, azon gondolkodik, hogy mindaz a szép, szeretet alapúnak mondott igyekezet, új magyar önépítés, amit befelé és kifelé hangoztattunk, vajon nem politikai fogás, ellenfeleink elkápráztatása és jövődó pártfogóink megnyerése volt-e. Lejárt már a szép emberi érzelmek kora, mert fontosabbak lettek a vérrel áztatott rögök, a jelekkel és képekkel díszített zászlók, a dübörgő csizmák, az eredetmítoszok, a lantot verő és gőgös álmokat ébresztő regösök? A megfigyelő bizonytalan, amikor úgy látja, hogy az az út, amelyről azt hittük, hogy a humánus annyira vágyott és megérdemeltnek vélt világa felé vezet, egyszerre a Vadállat üvöltésétől hangos. Hová jutottunk? Mi történt? Úgy látszik, nem tudjuk, mit kell tennünk belül, hogy egykori barátok szót értsenek, mert minden csoport, szervezet, szövetség, közösség, egyet és társaság vitákkal, feszültségekkel, szakadásokkal szenved meg még ma is azt, hogy eljutott az „ígéret földjére”. Azt sem látszunk tudni, mit kell tennünk „kifelé”, hogy megsegítsük a határok által magukra hagyott magyar testvéreinket. Pedig az igaz emberek megmondják, hogy magunkat nemesítjük és ne akarjunk belebeszélni olyan dolgokba, amelyeket nem értünk és nem érzünk igazán. Külföldi testvéreink szabadsága azon múlik, hogy mi kik és mik vagyunk, és nem azon, hogy miként képzeljük mások tennivalóit.

Elbizonytalanodtunk az emberi jogok ügyében azért is, mert megindult és folytatódni látszik az ezredvégi népvándorlás. Hömpölyög Nyugat felé Kelet szegény népe. Amikor mi kezdtünk „kitántorogni” a hazából, jó volt tudni, hogy vár az újvilág helytel és munkaalakkal. Elindult hát a századfordulón a magyar föld szegény népe feltörni az amerikai földet. A két világháború között elment a magyar értelmiségnek az a rétege, amelyből Nobel-díjasok, lordok, tekintélyes üzletemberek lettek. Elmentek 46 és 48 között, 56 után, s szép csendesesen, disszidálva a 60-tól 90-ig terjedő harminc év alatt. Ma és holnap útnak indul a félmilliónál több munkanélküli egy része, s azok, akik nem akar-

nak „szegények” maradni. Jön azonban helyettük Kelet valóban szegény népe, erdélyiektől, kárpátaljaiaktól kezdve Bangladesh nincstelenjeiig. Emberi jog — mondja az Egyesült Nemzetek okmánya —, hogy mindenki szabadon választhassa meg a lakóhelyét. Jó ez a jog, amikor mi akarunk kilépni a nagyvilágba Észak-Amerikától Dél-Afrikáig vagy Dél-Amerikáig, de terhes ez a jog, amikor végignézünk az utcánkon egyre szaporodó ismeretlen embereken, vagy felprézeljük magunkat eddig nem látott arcokkal teli járművekre. Mit tegyünk akkor, ha okos, ügyes honpolgárainkat elszívja a gazdagság, s követelőzően telepszik ránk mások szegénysége? Menjünk vissza életminőségünk gondos megőrzéséhez, vagy lássunk hozzá önzetlenül új honfitársaink befogadásához? Zárkózzunk be — nézzétek meg, hányfajta zár, lánc, rács van a lakásokon —, vagy maradjunk nyitottak? Tegyük azt mással, ami nekünk is jólesik?

Védjük-e Európát és a fehér világot, vagy ne védjük, mert az még csak ronthatja a helyzetet? Honnan tudjuk, hogy a két nagy fehér világbirodalom kibékülése egyedül csak gazdasági okokon múlott? Biztosak vagyunk afelől, hogy nincsenek olyan új erők földünkön, amelyek elleni védekezés fontosabbá válik az Északot megosztó sok más ellentétnél? Mi történik a Távols-Keleten, és ami már véresen érzékelhető itt a közelben: mit tesz a harcias és a petróleumdollárok milliárdjait birtokló iszlám? „Tanár úr elég fiatal, remélhetőleg már mohamedánként halhat meg”, állapította meg kollégámról egy fundamentalista algériai diákja. A keresztény fehér embernek tudnia kell, hogy az iszlámhoz



is százmilliók tartoznak, és ezek a százmilliók növekednek, míg mi, félős, hogy nemcsak itt-ott, hanem általánosan kezdünk majd fogyni. Döngeti a gazdasági rabság kapuját a keresztény Dél is, hiába magyarázza neki önző testvére, az Észak, hogy a gátlástalan ipari fejlődés tönkreteszi a világot, legyen hát mértékletes. Nem, a gazdagság bűnébe egyszer mindenki szeretne beleesni, a bűn elkövetése emberi szabadságjog. Az ember nem szereti, ha kényszerből kell erényesnek lennie. Hogyan magyarázzuk meg Brazíliának, hogy öngyilkosság kivágni az őserdőket, ha Brazíliának pénzre van szüksége a kivészőben lévő mahagónifából, s ezt éppen mi vesszük meg, gazdaságilag kifosztva őt? Nem véletlen, hogy Amazonas állam kormányzója éppen most így vágott vissza Rio de Janeiróban: „Nem ítélnétek minket örökös nyomorra, jogunk van ahhoz, hogy kiaknázzuk a forrásainkat!”

Megoldhatatlannak látszik a kis Izrael helyzete a mohamedán világban. Tudjuk, hogy a zsidó vallás nem tudja az ígéret földjét az égbe képzelni. A valós zsidó teológus számára elengedhetetlen Isten Országának megjelenése a világ politikai térképén. A közel félszázad, ami eddig eltelt, azt mutatja, hogy „Isten Országát” csak fegyverrel lehet megteremteni a politikai térképen, s ennek a harcnak a kimenetele egyáltalán nem világos. A kemény szembenállás elvezethet egy korlátozott atomháborúhoz is, amelynek azonban nem tudjuk kiszámítani a következményeit. Eddigi gondolkodásunk jórészt a fekete-fehér változatban mozgott, s optimizmusunk mindig arra hajlott, hogy elutasítsuk egy totális atomháború lehetőségét. Ma azonban szóba kell állnunk azzal is, hogy valakik vállalják e félelmes fegyver alkalmazását abban a reményben, hogy ellenőrizni tudják a háború határait, s nem robban be egy egész földre kiható pokol. A keményvonalasok megjelölhetik reményük okát, de ha a világ puskaporos hordóvá válik, futótűz módjára terjedhet az erőszak, nincs, ami megállítsa. Gondolta a monarchia, hogy 14-ben a halálába indul? Bizony, nem.

Megvédi-e Szent Benedek Európát? S ha igen, mitől? Nehéz helyzetben vannak az égiek, amíg az emberek azt hiszik róluk, hogy mennyei erejükkel támogatják hadjárataikat. Égi anyánk, Mária, hosszú listát tart a kezében azokról az országokról, amelyeket neki ajánlottak fel. Ne higgyük, hogy egyedül csak Szent István akarta biztosítani országát ilyen módon. Más uralkodók, egyházfejedelmek is megtették ezt. S vajon mire remélt garanciát István? A határok változatlanságára, az Árpád-ház folytonosságára, gazdasági biztonságunkra, országunk színmagyarágának megmaradására, a katolikus hit meg nem gyengülésére, a magyar harcosok életbiztonságára? Nem tenném fel ezeket a kérdéseket, ha azt látnám, hogy túltárgyalt témát eleveníttek fel. De bizonytalanná válok abban, hogy bármit is tanultunk a múltból, ha azt látom, hogy vallási előljárók szentelnek csapatzászlókat Szegeden, Pécsen, Vácon, és e sornak nincs vége. Így hát felkészülhetünk arra is, hogy szent kezek áldják majd meg a hit védelmére gyártott rakétáinkat, amelyekre talán Szent György, Szent Mihály vagy éppen Szent Benedek nevét írjuk. Jaj, nagyon bizonytalanokká váltunk a szelídség földi sikerében.

Megmarad-e a magyar nép? Nem azért kérdezem ezt, mintha különlegesen meg akarnám jelölni népemet a most élő népek együttesében mások hátrányára, s nem is azért kérdezem, mintha nem tudnám, hogy az évezredekkel mérő történelem színpadán rövidebb-hosszabb ideig tartózkodó szereplők vagyunk. Ámde nem tartom lényegtelennek, hogy egy nép hogyan valósította meg azt a feladatot, amit a történelem elébe állított, futó epizód szereplőként, statisztaként vagy maradandó jellemként él-e majd az emberiség

emlékezetében. Az sem közömbös nekem, hogy virágkorában élhetek-e, vagy akkor, amikor hanyatlóban van, ereje elfogyott, nem képes küldetést vállalni. A társadalmaknak is megvannak a maguk törvényei, a népeknek is csak egy életük van, s az elmúlás nem ad jó közérzetet. Szeretném, ha közemberek száján élnének azok a dallamok, amelyeket magyaroknak gondolunk, örülnék, ha asszonyi kezek hímeznének mindennapi használatra olyan motívumokat, amelyeket népünk örökségének tudunk. Ha házunk nem lenne üres, kongó ház, amelyből múzeumba vitték egykori lakóik tárgyait. Olyan házban jó élni, ahol munka és zsidongás tölti be a helyiségeket, s vannak lakók, erősek és fiatalok és számosak.

Megmarad-e értelmiségünk? Vállalja-e egy embercsoport az értelmiségi szerepet? Vállalja-e az értelmiségi léttel együttjáró hátrányos helyzetet? Nem régen a Magyar Tudományos Akadémia kutatói tettek közzé nyilatkozatot, mondván, hogy ha az értelmiség vállalja jövőjének azt a tönkretételét, hogy nem megy el a gazdag világba, akkor legalább annyit biztosítsanak neki, hogy ne kelljen elemi anyagi gondokkal küszködni. Nyilván nem fogják biztosítani neki, s akkor dönthet: megy vagy marad, s maradvá marad-e értelmiségi, vagy elmegy vállalkozónak, Pénz isten hívének. „Pénzem fogta a kezemet, becsukott szemmel vezetett” — gitározzák a reklám kisiskolásai, nem tudva, hogy micsoda szöveget adtak szájukba a Mammon papjai. Menjünk el az esztergomi hegyoldalra és gondoljuk meg: miért becsüljük Babitsot? Azért, hogy pályája második felében sikerült szert tennie egy igen szerény nyaralóra, amely nem-hogy egy bőrgyáros villájával, de egy közepes kereskedő hétvégi házával sem állja az összehasonlítást!? Vagy azért a kötelességtudásáért, amellyel vállalta az elébe táruló sorsot? Ami írónak, költőnek, egyetemes gondolkodású embernek azt jelentette, hogy írnia kell. Másnak mást jelent. Mindenki tudja, hányszor érzi magát bizonytalanságban az az ember, akinek választania kell hivatása és a jólét között. De ha most gondolataim első szakaszának végére érve lehangoltnak látszik minden, amit elmondtam, hadd csatlakozzam a Márai Sándort idéző Ferge Zsuzsához, aki elmondja, hogy a szegénység minden kilátása ellenére az értelmiség egy részében megvan az a különös ellenállás, hogy nem akar más lenni, mint aki. Vagyis olyan ember akar maradni, aki hivatásszerűen megőrzi, szaporítja és átadja a tudást. Amit rábíztak, amit örökölt és amit vállalt.

+

Amint láttatok, ebben az elmélkedésben, a szemlélődő szerepét játszom. Támaszkodom az ajtófélfának, mint Sánta Ferenc, és tűnődve nézem, hogy mi van; én is azok közé tartozom, akik tűnődnek, hogy tényleg mi van, és azt nézem, hogy mások is min gondolkodnak. Sokfélének gondolnak, és nemcsak mi gondolunk. Magyarországon minden szervezet kínlódik, párttól, aktivistától kezdve az ég világon mindenki. Ez a hirtelen fellobbanás kiváltott egy elméleti és gyakorlati zavart, és ezzel meg kell küzdeni! Nem gondoltunk erre, senki sem gondolta, hogy ilyen gyorsan új helyzetbe fogunk kerülni, új körülmények között és ráadásul ennek az átállásnak a sebessége nagyon gyors. Tessék hidegvérrel tekinteni, hogy most egyetlen egy feladatunk lehet: a jelenségeket és a helyzetünket leírni. Nem azzal kell kezdeni, hogy te hülye vagy, te istentelen vagy. Meg kell nézni, itt egy nagyon gyors fordulat történt, nagyon gyors eseményekkel, mérjük fel minél pontosabban, és akkor tudunk továbbmenni.

Merza József

Szántás nélkül nincs aratás

Amikor Felhőkakukkváryt megkérdezték, mi az értelme annak, hogy zeneszerepe megzendítése előtt hosszabb-rövidebb magyarázatot tart, ő egy példázattal válaszolt:

— Tegnap, tegnapelőtt, egyszóval nagyon régen a földművesek elvetették a magot és várták a vetés sarjadását, majd kalászbá szökkenését. Akinek nemes, pompás vetőmagva volt, annak a kalásza is nemesek, pompások lettek, akinek szerényebb magvai, annak szerényebb vetése sarjadt, aki pedig szegényes magvat vetett, annak gyatra kis kalászok jutottak. Mindenki élt, ahogy tudott.

De egyzást a gabonaföldek legfőbb ura változást rendelt el. Az egek csatornáit beszűkítették, és kevesebb eső hullott a földre. A talajon kemény kéreg keletkezett és a vetőmag nem jutott a termékeny, nedves sötétbe, ahol csírázni jó volt. A magok közül mind több ott száradt a felszínen, kitéve a nap kegyetlen sugarainak.

Persze a földművelők nem maradtak tétlenül: ki-ki igyekezett kiválasztani vetőmagvaiból az épet, a szépet, a szárazságtűrőt, sőt minden egyes búzaszemet kifényesítettek. Mindenki igyekezett adottságai és munkabírása szerint, a nemesek, a szerények és a szegények egyképpen. De mindez vajmi keveset segített. A vetések satnyultak, és az emberek éhezni kezdtek. Egyre többen mentek át a pipacsföldre, és mákkal kezdték a táplálékot kiegészíteni. Mák, az volt bőven. Annak kedvezett a szárazság.

Ekkor a farizeusok és írástudók kihirdették, hogy a szerények és a szegények hagyják abba a földművelést, úgy sincs sok látszatja. Földjeiket részben hagyják parlagon, részben (a legjobb mezőket) engedjék át a nemes vetőmagvak birtokosainak. Ha ezek termése nem lenne elegendő minden éhezőnek, a hoppon maradó között színes, mélynyomású képeket osztanának szét, darabját mindössze három siklúért. Ezek a képek tömött kalászokat ábrázoltak művészi kivitelben. Nem sokkal eme képecskék forgalomba kerülése után sok szenvedélyes képnézegető támadt, akik megesküdték arra, hogy egy tökéletes kalász színes képe jobb, mint a tökéletlenből sült kenyér. Ha nekik valahol kenyeret kínáltak, ők undorral fordították el fejüket. Legfeljebb mákot voltak hajlandók fogyasztani képbámulás közben. Észre sem vették, hogy egyre soványodnak.

Lassan a nemes magvetők között is gyilkos verseny kezdődött a kevésbé megkérgesedett talajú mezőkért. Egyesek még miniatűr faragványokat is remekeltek vetőmagvaikra, hogy a versenytársakat lefőzzék. Ezeket a faragványokat csak nagyítóüvegen keresztül lehetett meglátni. Nagyítóüveg pedig

csupán három volt a birodalomban, a főpapok birtokában. Akik meg tudták fizetni a búzát, azok ehettek is, de utána megvárták a három főpap ítéletét. Ha azok látták nagyítóüvegük alatt a búzaszemek faragványait, és megfelelőnek találták azokat, jelt adtak, hogy most már ildomos, sőt kötelező jóllakottságot érezni. Szükséges is lón eme jeladás, mint-hogy sok gazdag emésztése igencsak megromlott a máktól, amit ők nem az éhség, hanem a dőre szórakozás miatt habzsolnak. Másoknak a bendője bévül kergessé vált, akár a kiszáradt termőtálat. Így aztán még a jó táplálék is úgy távoztólük, ahogy beméne, és semmit sem gyarapítá őket. Ezek voltak a dús soványok. A szegény soványok peniglen csupáncsak a színes képek nézésével töltökezhettek. Úgy hírtelt, hogy az ott lengedző kalászokban csupa-csupa remekbe szabott faragványokkal ékes búzaszem volt...

A képek elkészítéséhez, a nagyítóüveg papi használatáért s a nemes magtermelők díszes házaikhoz a templomszolgák mindenkitől beszédtek a törvényes tizedet.

Ekkor egy a szegény földművelők közül, akinek már rég megmondták, hagyja abba a kilátástalan gürcölést, adja át földje jobbik részét az egyik nemes búzatermelőnek (aki mellesleg az egyik főpap másodunokatestvére volt) és álljon be a koldusok közé, nos, ez a földműves megmakacsolta magát. Keresett egy görbe botot, és hosszában meg keresztben sekély barázdákat rótt a kerges talajba, majd amennyire tudta, kifényesítette szegényes magvait, és a barázdák mélyére rejtette azokat. Általános megrökönyödére pár hét múlva egész csinosan sarjadó vetés jutalmazta fáradozását. Egy-egy lecsúszott nemes irigykedve szemlélte a kalászokat. Nem voltak valami tömöttek, de azért ők szívesen elfogadták volna.

A farizeusok és írástudók csalással vándolták a makacs földművest. Nem nyíltan, a köztéren, csak a háta mögött sutogva. A vádlott hiába hangoztatta, hogy amit ő csinált, azt bárki utánozhatja, és régen ez elterjedt varázslat volt: szántásnak neveztek. A nemesek azt gondolták magukban — vitakozásba ők sose bocsátkoztak, legfeljebb egymás közt —, hogy csak a vetés méltó hozzájuk, a szántás alantas feladat, másoknak való. De mások sem végeztek el, így hát a legnemesebb magokból is alig sarjadt valami kis satnya vetés. Két főnemes még azzal is megpróbálkozott titokban, fölfüggesztvén a kékvérű tartózkodást, hogy utánozza a szegény földművest, akinek a létezését — látszólag — észre sem vette. Csakhogy ők elszoktak már attól, hogy törődjenek azzal, hova hul-

lanak a nemes vetőmagvak. Így aztán ahelyett, hogy barázdákat húztak volna a talajba, szórakozottan önmagukat vakargatták hosszában-keresztben. Jólésően heherésztek ezenközben, de a vetésen ez bizony nem segített semmit.

A mi földművelőnk tudta, hogy barázdái túl sekélyek. Egy faekével, de még inkább traktor vontatta vaskével többre ment volna. Volt három traktor is a birodalomban, de régóta nem használta azokat senki, hisz a szántás már nem volt szent foglalkozás. Ott rozsdásodtak a masinák a templom pitvarában. A traktorista mesterséget is a babonás régi idők megvetett emlékeként tartották számon. Így hát maradt a görbe bot.

Aratás idején a szegény földműves meghívta kétezer barátját. Ezek mind egészséges, jó emésztésű férfiak és nők valának. Szerették ők a fejedelmi kalácsot, ha nagy ritkán hozzájutottak, de megbecsülték a szegény földműves barna kenyereit is, amellyel az minden újholdkor jó szívvel megkínálta őket. A táplálékért a sarukészítő egy pár sarut hozott, a hímzőasszony egy szőtttest, ki mit tudott. Vigadtak, megszegték az új kenyeret ősi szokás szerint. Az éjszakai szellő néha odasodorta a nemesek szérűskertjéről a tömjénfüstöt és az ütemes tapsot, amikor a főpapok jelt adtak, hogy a tizenötezer kiváltságos meghívottnak jóllakottságot kell érezni. Ott jegyzedők álltak a kapuban, itt kapu sem volt. Bárki bejöhetett szabadon...

*

Ezeket mondotta Felhőkakukkváry a maga mentésére, majd hozzátette:

— Akinek füle van, az meghallja. A kalász az emberek lelki kenyeré, az eleveenség főntartója. A termőtálat az emberek lelke. Helyénvaló, hogy a lélek saját maga teremje a saját táplálékát. A vetőmag nem cél önmagában. Ha nem lesz dús kalásszá, hiába nemes önmagában, nem ér semmit! Mert a gabonaföldek ura a magvetőket szolgálatra rendel és odafigyelésre. A szántás — nos, ez nem más, mint az értelmi és érzelmi magyarázat, a szóbeli beavatás: előkészíti a talajt a vetőmag befogadására.

A képeket a kalászokról némelyek a sátán találmányának tartják, de igaztalanul. Jó szolgálatot tesznek azok, ha az igazi táplálékra emlékeztetnek, erre rendelék őket a gabonaföldek ura. De a sivatag démona, az eleveenség ősellensége, aki halott, és halált terjeszt maga körül, ellopta a képeket és úgy intézte alattomban, hogy azok feledtessék az igazi táplálékot. Így a képek átokká levének. A többi már nem is kell magyarázni, mert magától jön. Jó étvágyat!

Fellegi Ádám

Jean-Paul Guetny

Rátenyereltek az igazságra

Ebből a Sri-Lanka-i ügyből előbb ázsiai, majd világi ügy lett. A történet szerencsétlen hősének neve: *Tissa Balasuriya*: 72 éves, 51 éve szerzetes, 44 éve pap. Foglalkozása: teológus, de nem „írásztal melletti”. Elkötelezetten harcol a társadalmi igazság mellett és az etnikai ellenségeskedések ellen. A vallások közti párbeszédet minden napossá tette Sri-Lankában, ahol a lakosság 69 %-a buddhista, 15 %-a hinduista és 8-8 %-a keresztény, ill. mohamedán. Értékelték a helyi püspökök, akik számára kidolgozott több pásztorlevelet. Értékelték a karitatív szervezetek, aminők a Misereor és a Missio Németországban, s ezek védelmükbe is vették őt. Értékelték Franciaországban a CCFD (Katolikus Bizottság az Éhezés ellen és a Fejlődésért), amellyel együttműködött. Apróság: T. B. atya régtől fogva szerepel újságjainkban, mert 1963-64-ben Párizsban tanult, s munkatársa volt az Informations Catholiques Internationales nevű folyóiratnak.

1996. december 7-én írásbeli értesítést kapott B. atya a Colombo-i nunciustól, hogy eljárás nélkül (automatikusan) és bevégzetten *ki lett közösítve*, ami másnap, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén már érvénybe is lép. A büntetés a Hittani Kongregációtól érkezett, melynek szeme ezzel az időzítéssel kettőt is rebbent, hiszen teológusunk egyfelől a Szeplőtlen Mária nevű szerzethez tartozott, másfelől pedig *Mária és az emberi felszabadulás* volt a címe annak a könyvnek, mellyel felhívta magára a Vatikán hatalmasságainak figyelmét. Ez az 1990-ben közzétett tanulmánya nem látszott egész világra szólónak, mert mindössze néhány száz példányban nyomtatták ki.

Alighanem egy Sri-Lanka-i püspök küldi el a könyvet egy római hatalmasságnak, hogy megsűrűsödjének a felhők T. B. atya feje fölött. A Hittani Kongregáció 11 oldal terjedelemben foglalkozik a könyvvel. A szerző válaszként 55 lapon át védi magát, de ez „nem kielégítőnek” minősül a vatikáni hivatal számára. Végül is „tűzpróbát” kínálnak fel a jó atyának: két héten belül el kell fogadnia egy kifejezetten az ő számára készített hitvallást. *Balasuriya* nem hajlandó részt venni eb-

ben a játékban. Helyette elküldi a Kongregációnak annak rendje és módja szerint aláírva VI. Pál 1968. évi *Credóját*. Ez történik, s a lázadó pap elnyeri a legsúlyosabb büntetést, amit teológus a II. Vatikáni Zsinat óta kapott. Részben ugyanazon típusú kiközösítésben részesül, mint Marcel LeFebre monsignore, miután önhatalmúlag felszentel négy püspököt.

A dolog lényegéről semmit sem kívánok mondani. Kifogásolt könyve Franciaországban nem hozzáférhető, s csak néhány többé-kevésbé csonka idézetet ismerek belőle. Mondják, hogy B. atya Mária személyiségét a társadalmi igazságtalanság és a vallási pluralizmus hátterében helyezi el. Megtámadja „a kapitalista és gyarmatosító első világ” Mária-képét, megállapítva, hogy „az örökös szüzesség vérszegény és semmiképpen sem emberi alakká formálja őt” (International Herald Tribune, 1987. január 8.).

Megjegyzéseim a formára vonatkoznak. Elsőül is megdöbben az ítélet súlyossága. Az utóbbi években a nyugati teológusok rákerültek egy kaptafára: a Hittani Kongregáció beérte azal, hogy megvonta tőlük a jogot, hogy az egyház nevében taníthassanak. A minket foglalkoztató esetben, e harmadik világbeli teológusra nagy ágyúval lőttek.

Másodszor: egy teljességgel az emberi jogokkal fémjelezni kívánt jelen pápaság idején elítélnek valakit úgy, hogy mit sem törődnek emberi jogai: B. atyának nem volt igazságos pere, lehetősége megjelenni és védeni magát vádlói előtt. Az önkény elleni harc nem ismer különbségeket. Ami nem jó a népeknek, az nem jó „az Isten népe számára” sem, s a teológusok kétségtelenül ez utóbbikhoz tartoznak. És nem lehet vernünk mellünket a múltban elkövetett vétkeinkért — ez volt II. János Pál kifejezett szándéka Tertio Millenio Adveniente kezdetű apostoli levelében — s közben folytatni ugyanazon tévedések útját.

Harmadszor: a B. atya számára gyártott hitvallás több szempontból is problematikus. Pusztá léte is azt sejteti, hogy a régi krédók (az apostoli és a nicea-konstantinápolyi hitvallások) esendők, nem felelnek meg az új idők

követelményeinek. Azt az eszmét hozhatja elő a nagyközönség gondolkodásában, hogy a keresztény hit elsősorban nem is a szív útja az élő Isten felé, hanem absztrakt tételek katalógusa. A maga zsákbecskájával elutasítja „az igazságok hierarchiáját”, amelyet olyan jól megvilágított a II. Vatikáni Zsinat. A hangvétel meghatározza részint a szélsőséges pesszimizmus az emberi természet vonatkozásában, amely nem utánság, hanem a nemzész útján jut az eredeti bűn birtokába, részint az egyház, valamint tévedhetetlen tanítóhivatala szerepének a felmagasztalása.

Végezetül ijedten vehetjük tudomásul, hogy a hitvallás cikkei között ez is szerepel: „Elfogadom és képviselem, hogy az egyháznak nincs, és semmi módon sincs joga nőket pappá szentelni”. Végző következtetésként meg kell kérdeznünk, hogy B. atya kiközösítése, melyet megelőztek itt-ott a római bikaingerlések, nem hoz-e új korszakot az egyház életében? Az egzegétákra, az eklézsiológusokra, a moralistákra, a felszabadítás teológusaira vadászás után most azoknak csendítene, akik megpróbálják úgy végiggondolni a maguk kereszténységét, hogy számításba veszik a vallások különbözőségeit? Az egész világ tanításiügyi bizottságnökeinek a mexikói Guadalarajában tartott tanácskozásán Ratzinger József bíboros, a Hittani Kongregáció megbízásából megbélyegezte egyfelől a nyugat evilági relativizmusát, másfelől pedig azt a fajtát, amely következik „Ázsia filozófiai és vallási meglátásaiból”.

A relativizmus veszélye semmiképpen sem látszólagos. De van annak egy másik fajtája is, amiről nemigen beszélnek Rómában: az egyházi triumfalizmus és a lelki totalitarizmus veszélye. Mentsen meg ettől minket az Isten!

1997. márc. 9-én levélben tájékoztattam a szerzőt, az *Actualité Religieuse* főszerkesztőjét a tényállásról: a magam 15 éve hatályos büntetéséről és a Gromon Andrást ért kiközösítéséről: *Bulányi György, a fordító*



Leszky András bácsi Moha-meséje

Bélyeggyűjtés

Nyolc esztendőskoromban elkezdtem bélyeget gyűjteni, és egy délben előálltam a kéréssel Csermely néninél: „Ha van régi bélyeg, legyen szíves nekem ajándékozni!” Csermely néni 80–85 éves lehetett, s amióta özvegyen maradt, — törpeházi szokás szerint — havonta más-más család látta el minden szükségessel.

Abban a hónapban rajtunk volt a sor, és éppen az ebédet vittem el neki. Nagyon megörült, hogy teljesítheti kérésemet. De nagyon megörültem én is, amikor megláttam, hogy az előszedett levelek többségén külföldi bélyeg van. Csermely néni bátyja ugyanis még a múlt században kiment artistának, törpebohócnak külföldre. Ő írta azokat a leveleket. De a legeslegjobban annak örültem, hogy volt a bélyegek közt egy háromszögletű is. Nem sokkal ezután meglátogatta édesapámat egy budapesti bácsi. Megmutattam neki a bélyegalbumomat, ő meg rábökött a háromszögletűre: „Hű, ez jóreménységfoki bélyeg!” Megnézte közelebbről is. „Ez a bélyeg ritkaság! Pesten a bélyeggyűjtők egyesületében tenger pénzt kapnál érte árverésen.”

Napokig egyszerűen csak örültem neki, hogy van már ritkaság is az albumomban, és eszembe se jutott, hogy amit megtudtam, talán kötelez is engem valamire Csermely néni irányában.

Egy délelőtt azonban átcipelte hozzánk a diódarálóját: „Nesze, Zsuzsókám, nektek ajándékozom!” Tudtuk azonban, hogy mindenütt ezt mondja, ha el szeretne adni valamit. Rábeszélte tehát édesanyám, hogy fogadjon el érte pénzt. Csak akkor jutott eszembe, nem kötelességem-e vajon visszaadni azt a bélyeget? Hiszen ő abban a hiszében ajándékozta nekem, hogy semmit sem ér, legföljebb néhány fillért. Igen ám! De rögtön meg is ijedtem: akkor nem lesz háromszögletű bélyegem, és

elveszítem azt a kellemes érzést is, hogy bármikor tenger pénzt kaphatok érte.

Nap nap után jobban és jobban kínlódtam, szabad-e hallgatnom a bélyegről? Végül is elhatároztam, megkérdezem Földigszakáll bácsitól, mit tegyek? Felballagtam hát a hegytetőn álló csillagvizsgáló házába, elmondtam az ügyet, és tanácsát kértem.

Földigszakáll bácsi megdöbbenve nézett rám: „Kár, hogy nem kérdeztél meg előre, gyűjtök-e bélyeget.” Aztán fellapozott egy könyvet, és hol a bélyegemre, hol a könyvbe nézve ezt mondta: „Ez az árjegyzék már nagyon régi, ötven esztendőskoromban, amikor csillagászkodni kezdtem, abbahagytam a gyűjtést. De ez a jóreménységfoki ritkaság e szerint a régi árjegyzék szerint is megér...” — és körülbelül akkora összeget mondott koronában (mert akkor korona volt a pénz neve), mintha ma azt mondanák: tízezer forint. Arról azonban, hogy mit cselekedjem a bélyeggel, nem szólt egy szót sem. Újabb kérdésemre pedig elmosolyodott: „Azt tanácsolom, hogy ne az én tanácsomra tedd azt, amit helyesnek tartasz, hanem azért, mert tudod, hogy helyes.”

Eljöttem tőle, és azzal áltattam magam, hogy bizonyára ő sem tudja, mi a helyes, azért nem akart világosan szólni. De kétheti kínlódás után megint elballagtam hozzá. Becsukta a könyvet, amelyet olvasott, levette szemüvegét, és rámosolygott. „Nos, Mohácska, mi újság jóreménység ügyében?” Legelőször is ezt kérdeztem: „Megmondta Földigszakáll bácsi Csermely néninek, hogy értékes a bélyeg?”

Gondolkozott: „Mi hasznod volna neked abból, ha én mondanám meg neki? Dehogyan mondtam.” Ez megnyugtatót valamelyest, és nekiduráltam magam a nyilatkozatnak: „Földigszakáll bácsi!

Csermely néninek mindene megvan, ami szükséges, nem is tudna mit csinálni olyan sok pénzzel, és ha én mindig visszaadnám az ajándékozónak a ritkaságot, akkor soha az életben nem lehetne szép és értékes gyűjteményem! Én tehát nem adom vissza a bélyeget.”

Földigszakáll bácsi elgondolkozva vizsgálta az arcomat, aztán lassan meghordozta a tekintetét a hegyeken, völgyeken, az egész törpeházi tájon: „Milyen gyönyörű május van! Csak nehogy még fagy legyen!” Most én meredtem rá

Segíts az időseknek!



megdöbbenve: „Úgy látom, nem tartja helyesnek Földigszakáll bácsi, amit elhatároztam. De akkor tessék világosan azt tanácsolni, hogy adjam vissza. Akkor visszaadnám!” Megint mosolygott. „De hát már adtam tanácsot, Mohácska! Azt cselekedd, amit helyesnek tartasz!”

Azzal a szándékkal jöttem el tőle, hogy azonnal visszaviszem a bélyeget Csermely néninek. De még le sem értem Törpeházára, már úgy határoztam, hogy mégse viszem. Este azonban azzal aludtam el, hogy reggel visszaviszem. De reggel úgy döntöttem, hogy mégse!

Körülbelül egy hét múlva szembe találgattam Földigszakáll bácsival a törpeházi utcán. Zavartan

kezdtem beszélni: „Ne tessék azt hinni, hogy én most már véglegesen a tulajdonomnak tekintem azt a bélyeget. Ha olyasvalaki, akiben bízom, határozottan azt mondaná, hogy adjam vissza, azonnal visszaadnám.” Földigszakáll bácsi benézegetett a kertekbe, és így szólt: „A júniusunk is nagyon szép, és remélhetőleg most már nem is lesz fagy.”

Másnap délelőtt átmentem Csermely nénihez, de a bélyeget még nem vittem. Ilyesfélét mondtam neki: „Csermely néni! Lehetséges, hogy az a háromszögletű bélyeg, amit Csermely nénitől kaptam, nagyon sokat ér. Ha kívánja Csermely néni, visszaadom. Visszahozzam?” Tiltakozóan emelte piciny kezecskéit: „Dehogyan hozd vissza, Mohácska! Nem is érhet az sokat, nem régiség az, a bátyám küldte ötven évvel ezelőtt. Ki mondta, hogy sokat ér?”

„Hát először egy budapesti bácsi azt mondta, el lehetne árvereztetni a bélyeggyűjtők egyesületében.” Összeszedtem minden erőmet, és megmondtam az összeget is. Csermely néni meghökken, aztán elnevette magát: „Hát tréfált veled az a bácsi, de ha sokat érne is, akkor sem fogadnám vissza tőled, akinek a szüleitől annyi mindent kapok. Te mit szeretnél vele csinálni? Eladni?” Kiáltva tört ki belőlem a válasz: „Dehogyan! Én azt szeretném, ha az albumomban maradna!”

Megsimogattott: „Nahát akkor maradjon. Amit én egyszer neked adtam, azt neked adtam.”

Rohantam Földigszakáll bácsihoz, de az út felénél megtorpan- tam: „Ah, minnek rontsak be hozzá ezzel a hírről. Elárulnám vele, mennyire örülök Csermely néni válaszána! Meg aztán hátha megkérdi, szoltam-e az árjegyzékről is? Hátha azt is mondja, vinnem kellett volna a bélyeget is, és ott hagyni. Okosabb lesz majd csak akkor mondani meg, ha találko- zunk. Csak úgy melléleg monda- ni meg, mint akinek nem fontos.” Ez a színészkedés azonban nem sikerült. Mert amikor néhány nap múlva találkoztunk Törpeházán, azzal kezdte a beszédét: „Látom az arcodon, hogy van valami újság jóreménység-ügyben.” Most már hiába igyekeztem közömbösnek látszani, magam is hallottam han- gom izgatottságán, mennyire fontos nekem, ami történt: „Csak az

az újság, hogy megmondtam Cser- mely néninek, értékes a bélyeg. Az összeget is megmondtam, de kije- lentette, hogy akármennyit ér is, tartsam meg. Földigszakáll bácsi elmosolyodott: „Kijelentette?” „Igen, igen, kijelentette! Ó maga, a lehető leghatározottabban”. Erre még szélesebben mosolygott, és úgy vizsgálódott körül, mint aki keres valamit. Éppen Pipacsék kertje előtt álltunk. Pipacs az én legkisebb barátocskám, kedves, piroskepű csöppség. A kertben hintázott. Földigszakáll bácsi in- tett nekem: „Na gyere akkor, te szerencsés bélyegtulajdonos! Lá- togassuk meg Pipacsot!” Benyitott a kertbe.

Nagyon szerettem Pipacsot, mert jóindulatú és jóhiszemű volt, csak sajnos butuska. Amikor meg- látott minket, örömeiben le akart



mászni a hintáról — lába ugyanis nem ért a földre —, de Földigszak- áll bácsi nem engedte. „Maradj csak, Pipacsám!” Odahajolt hoz- zá: „Szereted Földigszakáll bácsit?” „Szeretem!” Földigszakáll bácsi megsimogatta: „Megenge- ded nekem, hogy elvágjam a hinta kötelét?” Pipacs a maga óriási bi- zalmában akkorát bólintott, hogy meglendült a hinta: „Megenge- dem!” Földigszakáll bácsi elővette a bicskáját, és nyitni akarta. Ré- múltan kaptam a kezéhez: „De Földigszakáll bácsi, Pipacs butus- ka! Ő nem gondol arra, hogyha leesik, eltörhet a lába, agyrázkó- dást kaphat, megnémulhat!” Föld- digszakáll bácsi csodálkozva né- zett rám: „De hiszen ő maga mondta, hogy elvágthatom a köte- let! Kijelentette! Ó maga, leghatá- rozottabban!” Majd így szólt Pi- pacshoz: „Nehogy megengedd va-

lakinek, hogy elvágja a kötelet, ha rajta ülsz a hintán! En csak tréfál- tam.” Barátságosan elköszönt tőle, és kiballagott a kertből. Énrám még csak rám se tekintett. De utá- narohantam, és megragadtam a karját: „Akkor hát, ugye, adjam vissza a bélyeget Csermely néni akarata ellenére is, ugye, azt tet- szik tanácsolni?”

Földigszakáll bácsi a lombok közé fűlt, a madárfüttyre, és így szólt: „Milyen sok sárgarigó van idén! De nem baj, sok a cseresznye is, jut nekik.”

Félóra múlva fenn voltam nála a háromszögletű bélyeggel: „Tessék szíves lenni elintézni az árvere- zést!” Eltette tárcájába, és ezt mondta: „Dühösködtél, mert nem tanácsoltam nyílt szóval azt, hogy add vissza Csermely néni- nek. Azt viszont most nyílt szóval tanácsol- lom, hogy azonnal hagyd abba a bélyeggyűjtést. Te olvasó ember- nek indulsz, Mohácska. Nagy kár lenne, ha elvonnák az idődet a könyvtől ezek a picike, tarka-bar- ka papírdarabkák. Azonkívül egy- re többször kerülnél a mostanihoz hasonló helyzetbe, és nem mindig tudnál tiszta lélekkel kikecmereg- ni belőle! Most még sikerült.”

A bélyegalbumot még aznap a könyveim mögé dugtam, egy hó- nap múlva pedig Földigszakáll bá- csi és én nagy köteg pénzzel állí- tottunk be Csermely nénihez. Amikor megértette, mi történt, sír- va fakadt örömeiben: „Mohácska, és ezt teneked köszönhetem! Te olyan jó vagy, hogy én azt..., hogy én azt... ki sem tudom mondani.” Megkérte Földigszakáll bácsit, őrizze számára a pénz felét, majd apránként elkéreget belőle. A má- sik felét a kezembe akarta nyomni: „Ez a tiéd, Mohácska!” Termé- szetesen a hátam mögé dugtam a kezem: „Egy fillért sem fogadok el. Nem dolgoztam én semmit ezért a pénzért, még az árverező kalapáccsal sem én koppintottam — csak szerettem volna.” Földig- szakáll bácsi így szólt: „Ez még nagyobb öröm nekem, mint ami eddig történt. Nem hiába volt meg bennem irántad a jóreménység legmagasabb foka.” Olyasmit tett, ami nem volt szokása: kezet nyúj- tott. Én meg hirtelen olyan boldog lettem, de olyan nagyon boldog, hogy én azt most tinéktek, akár- csak Csermely néni, ki sem tudom mondani!

Annegret Weyerberg

Egy nép haldoklik, a világ meg csak nézi

Februári számunkban beszámoltunk arról, hogy *Carlos Belo* kelet-timori (Indonézia) püspök kapta (José Ramos-Horta ellenzéki vezetővel együtt) az 1996. évi Béke Nobel-díjat. Az alábbi írás a kelet-timori nép szenvedéseit mutatja be.

„Az egyház pozíciója igen egyszerű. Az emberekért van. Miért? Mivel mint egyháznak **védelmesnie kell az igazságot**. És az indonéziaiaknak nem tetszik, hogy mi védelmezzük az igazságot. Ezért az egyháznak most bátor-nak kell lennie. Képesnek kell lennie arra, hogy vezesse az embereket, és megvédje jogukat a függetlenségre. Az egyház segít ebben”, mondja *Domingos Soares*, annak a Kelet-Timornak egyik katolikus papja, amelyet az indonéz hadsereg brutális erőszakkal szállt meg 1975-ben. Papként élvezi a timori nép bizalmát. Az emberek elmennek hozzá, és beszámolni a megszállók rémtetteiről. Sírnak. Mint az az asszony, akit előbb megerősztak, aztán elzavarták, hogy kerítse elő az erdőbe menekült férjét. Nélküle tért vissza. Kevéssel utóbb egy kerítésoszlopra tűzve találta bátyja fejét. Az indonéz katonák aztán előkerítették a férjét is, és megölték. Ez egyike azoknak a történeteknek, amelyeket Soares szinte naponta hall. Soares gondját viseli azoknak az embereknek, akik fölkeresik, nyíltan beszél az indonéz rémtettekről. A hadsereg ezért elhelyezte a kelet-timori főváros, Dili egyik plébániájáról az ország déli részébe, és folytonos kihallgatásoknak veti alá.

Mit tehetnek ebben a helyzetben az egyházak? *Bernd Kaut*, a *Missio* nevű nemzetközi katolikus missziós szervezet elnöke; e szervezet a Harmadik világ egyházai szövetségének tartja magát. *Kaut* úgy véli: „**A legfontosabb, amit tehetünk, hogy fölhívjuk a figyelmet ezeknek az embereknek a szenvedéseire.** Kapcsolatokat teremthetünk, és mindenekelőtt megpróbálhatjuk mozgósítani a médiumokat. *Mert evilág diktátorai semmitől sem félnek jobban, mint ha a médiumok világszerte vád alá helyezik őket.*”

Európából nézve a kis korallsziget, Kelet-Timor a világ végén fekszik, és túlságosan jelentéktelen ahhoz, hogy kiáltása elhatoljon a sajtóhoz. Az indonéz megszállás óta **a népesség harmada, több mint 200 000 ember pusztult el**, akiket a megszállásakor megszártak le, a borzalmas bombázásokban vesztették életüket, éhen haltak vagy a még mindig tartó ellenállási harcokban lötték le őket. Menedéket

csak a hegyek és erdők nyújtanak — és az egyház. A timoriak csaknem 90 %-át katolikusnak keresztelték. Nem mintha annyira meggyőződéses keresztények lennének, hanem mivel *az egyház az egyetlen olyan intézmény, amely az ő oldalukon áll*, s menedéket nyújt nekik az indonéz megszállókkal szemben. Kelet-Timor katolikus egyháza már nem az egykori gyarmatosító hatalom, Portugália képviselője, hanem egy elnyomott nép jogos érdekei.

1991-ben gyászmisét tartottak *Dili*-ben, a *Motael*-templomban egy fiúért, akit két héttel korábban közvetlenül a templom előtt lőtt le egy indonéz katonára. Az istentisztelet után a több mint 2000 ember a *Santa Cruz* temető felé indult, hogy földfésztsse a fiú sírját. Egy gyászmenet, amelyet békés tüntetésnek szántak. Amikor azonban transzparenseket bontottak ki, és néhány résztvevő indonézellenes jelszavakat kiáltott és függetlenséget követelt, a katonák válogatás nélkül lőni kezdték a tömeget. Az első hivatalos jelentések szerint 19 halott volt, de később fölfelé kellett módosítani a számot. Emberjogi szervezetek 270 halotról és 200 sebesültről tudnak. A **vérfürdő** után állítólag még 80 szemtanút végeztek ki. *Domingos Soares* a BBC-nek adott interjúban azt mondta: „Az indonézek nevetgélnek, ha a szemük láttára lelőnek valakit. Ezért számukra semmit sem jelent, hogy egy, kettő, száz vagy akár ezer embert lőnek-e le. A mi reményünk Istenben van. Tudjuk, hogy Isten nem fogja elhagyni a timoriakat. Eleget szenvedtek a megszállás óta. Isten nem fogja becsukni a szemét szenvedéseik előtt.”

Soares Istenbe veti a reményét. Megoldás ez? **A katolikus egyház 400 évvel ezelőtt a portugál gyarmatosítókkal érkezett Timorra.** A maláj és melanéz népek lakta Timoron a 16. század közepén indult az első domonkos misszió. „Ez a sziget földi paradicsom, ahol csak az emberek rosszak”, vélte a portugál domonkos atya, *Miguel Rangel*. A hamarosan érkező hollandok azonban elűzték a portugál hódítókat, és csak a sziget keleti felét hagyták meg nekik. *A keresztrel és karddal felfegyverzett domonkosok* nem csupán tértettek; földet is foglaltak, a táma-

dások ellen várakat építettek, és a 18. századba nyúlóan *megmaradtak a tulajdonképpeni gyarmatosító uraknak*. A timori kultúrát és nyelveket semmibe véve, a missziós iskolákban kizárólag portugálul tanítottak, az anyaország tantervei szerint. Aki meg akart tanulni írni-olvasni, annak meg kellett keresztelkednie, és búcsút kellett mondania saját kultúrájának. *Bernd Kaut* így vélekedik: „Az egyházat természetesen mindig az adott korból kiindulva kell megérteni, de éppen a portugál egyház kétségtelenül sokat vétkezett, nemcsak Kelet-Timoron, hanem például Angolában, Mozambikban vagy a latin-amerikai országokban is. Azt hiszem, az egyház jól teszi, ha beismeri ezeket a bűnöket. Ettől egyáltalán nem lesz hiteltelenebb. Azt hiszem, az egyház meghonosításának kísérlete jóvátételt és az egyháztörténelem korrekcióját jelent, amire mind Kelet-Timoron, mind az említett latin-amerikai országokban sürgető szükség van, ha az egyház azt akarja, hogy jövedje legyen.”

A portugál királyi ház, amelyet továbbá hódítások foglaltak le Afrikában, Amerikában és Ázsiában, csak a 18. szd. elején vette át Kelet-Timor kormányzását. Timor nemigen tudott mit nyújtani a szantálfán kívül, és azt hamar kipusztították. Később kávéültetvényeket hoztak létre a letarolt domboldalakon. **A timoriakat kényszermunkára hajtották, vagy éhbéért alkalmazták őket.** Azok menekültek meg, akik járhatatlan vidéken laktak; ők folytathatták a régi hagyományok szerinti földművelést. Csak kevés beenszüllöttet tüntettek ki azzal, hogy beemelték a portugál uralmi rendszerbe. Egyeseknek korbács, másoknak fehér kenyér, vörös bor és táncmultságok.

1975-ben váratlanul minden megváltozott. A gyarmatosító hatalom, **Portugália visszavonult Timorról.** A rivalizáló timori csoportok közötti rövid, de heves küzdelem után a **FRETILIN** győzött, az a párt, amely a leg-radikálisabban követelte Kelet-Timor függetlenségét. **A szabadság azonban csak rövid ideig tartott.** A **FRETILIN** egy hétkormányzott, aztán **az indonéz hadsereg borzalmas erőszakkal elfoglalta az országot.** A külvilág

nemigen szerzett tudomást a dolgról. Az indonéz államelnök, Suharto nem engedett be újságírókat az országba, még az olyan segélyszervezeteket sem, mint a Vöröskereszt. Sok timori menekült a hegyekbe és a trópusi erdőbe, hogy üldözött utol ne érjék. Gerillák kis csoportjai még ma is rejtőzködve élnek, és folytatják a fegyveres harcot az elnyomók ellen.

A portugál-timori egyház először passzívan viselkedett, és nem használta ki lehetőségeit, hogy információkat juttasson el külföldre. Csak az emberi jogok tartós, a papokat is érintő megsértése indította arra, hogy segítséget kérjen a megkínzott népnek. *Louis da Costa atya* így beszél erről: „Több mint három évig éltünk a hegyekben, 1979 márciusáig. A végünket jártuk. Nem volt már mit ennünk, nem voltak gyógyszereink. Hogy megmeneküljünk az éhhaláltól, megadtuk magunkat az indonézeknek, akik amnesztiát ígértek. De nem tartották a szavukat. Rajtam kívül mindenkit lelőttek. Fegyvertelenek voltunk. Asszonyok és gyerekek is voltak köztünk. Én annak köszönhetem az életemet, hogy pap vagyok.”

A német egyház az utóbbi években több kelet-timori segélyprogramot is szervezett; 1991-ben csak a *Missio* nevű szervezet 250 000 márkát fordított rájuk. Ezek következtében valamit javult ugyan a helyzet, de az **élelmezési gondok egyáltalán nem oldódtak meg.** Az új hatalomgyakorlók arra kényszerítették az életben maradt timoriakat, hogy a nagyvárosok közelébe települjenek, és ily módon könnyebben ellenőrizhessék őket. A régi földek parlagon fekszenek, az **orvosi ellátás katasztrofális**, amint egy német orvosnő megállapíthatta egyik látogatásán: „Az egyszerű fűkunyhók gyakran a pusztá földön állnak, és a vidék összes állatai nyüzsögnek bennük. **A népeség kényszeráttelepítése** óta egyre kevesebb kunyhót építenek a hagyományos gólyalábakra. Alig akad WC, a falvakban szinte sehol sincs folyóvíz. Az újonnan feltört földek csak kevés termést adnak a régi módszerekkel. Így aztán sok olyan asszonyt látni a piacokon, akik öt cső kukoricát vagy tíz szem krumplit árulnak.”

Az indonéz hadsereg manapság élelmezési és oltási kampányokat rendez, valamint az új földművelési módszerekkel kapcsolatos oktatásokat. De senki sem fogad el tanácsokat attól, aki fegyverrel a kezében adja azokat. A bennszülött lakosság az ENSZ-ben reménykedik, amely jogtalannak nyilvánította az ország bekebelezését. Másik **reményük a katolikus egyház.** A kelet-timori

helyi egyházat mind a mai napig nem tagolták bele az indonéz püspöki konferenciába, hanem közvetlenül a Vatikánnak van alárendelve. 1983-ig a portugál *Costa Lopez* volt az ország püspöke. *A megszállás utáni első években könyörgő felhívásokat intézett a pápához, de a remélt római támogatás elmaradt. A kelet-timori egyház nagyot csalódott.*

„Bevalljuk, nem tudjuk megérteni, hogy Indonézia egyháza és **Róma** miért **nem fejezte ki** nyíltan és hivatalosan **szolidaritását Kelet-Timor egyházával**, papjaival, apácáival és népével. Számunkra talán **ez a legnagyobb csapás.** Tekintettel ama tragédia mértékére, amely most már hat éve húzódik és több mint 200 000 áldozatot követelt, ami nem titok a világban, teljes zavarban vagyunk, mivel *a hallgatás azt látszik jelenteni, hogy magunkra hagyottan halunk meg.* Élő egyház csak az az egyház lehet, amely képes népének hitét átültetni a gyakorlatba, és képes arra, hogy kifejezze azt, amit a nép érez, él és elszenved”, áll *Costa Lopez* egyik 1981-es levelében. Később megengedték neki, hogy néhány alkalommal találkozzék külföldi látogatókkal, de ezekre a találkozókra mindig az indonéz titkosszolgálat képviselőinek jelenlétében került sor. A portugál TV egyik tökéletesen ellenőrzött felvétele előtt a nyomozók minden egyes könyvet átvizsgáltak a könyvespolcon, titkos üzenetek után kutattak.

Costa Lopez kezdte nyilvánosan kipelellengérezni a hadsereget, és az ausztrál Karitástól kért segítséget az éhező népnek. A megszállók hazugnak titulálták, a FRETELIN függetlenségi mozgalmat kommunista felforgatással vádolták, és a püspök leváltását követelték. 1983-ban ez be is következett. Costa Lopez visszarendelték Portugáliába.

Helyébe a mindössze 35 éves, timori születésű *Carlos Ximenes Belo* lépett. **Ő is segélykiáltást intézett a nyugati világhoz.** 1984-ben ezt írta egyik levelében elődjének: „Minden kormányzati körzetben vettek őrizetbe embereket, egyedül Diliben hatszázat, és most katonai bíróság elé állítják őket. Mások egész egyszerűen eltűnnek. Los Palos, Viqueque, Baucau és Ainaro körzetében háború folyik, az emberek be vannak zárva. Csak Los Palosban 10 000 katona állomásozik. A Vöröskeresztet nem engedik be a börtönökbe, én sem misézhetem a politikai foglyoknak. Los Palosban és Iliomarban népitéletekre került sor, ami azt jelenti, hogy azokat, akiket a gerillákkal való kap-

csolattartással vádolnak, a katonák nyomására a nép szeme láttára saját családtagjaik gyilkolják meg késekkel, fejszékkel és botokkal. Az indonéz meg ott áll, örül és a kezét dörzsöli, hogy ő ártatlan. **Hátborzongató helyzetben élünk.** Kérem Önt, Monsignore, továbbra is imádkozzék értünk, és intézzen felhívást a szabad világhoz, hogy fölnyíljanak szemei azokra a rémtettekre, amelyekre az indonézek képesek.”

További levelek is eljutottak Portugáliába. Feladók szintén papok, akik már nem tudják, hogyan segíthetnének: „*Az indonéz hadsereg nem engedélyezi, hogy gyógyszereket osszunk szét, nehogy azok az ellenállók kezébe kerüljenek. Az emberek, akiket ki akarnak irtani, egyszerűen belehalnak az éhségbe és a betegségekbe.* A püspökség hónapok óta vár arra, hogy a vámhatóság kiadjon 12 láda gyógyszert. De a megszállók újabb és újabb akadályokat gördítenek, úgyhogy mind a mai napig nem tudtuk elhozni a gyógyszereket.”

A kéréselek és a felhívások mindaddig keveset segítettek a timoriakon. Az őserdőben bujkáló szabadságharcosok így továbbra is fegyverekben bíznak. *Eligio Locatelli*, olasz szaléziánus atya ismételt megpróbálta meggyőzni a lázadókat arról, hogy jöjjenek elő az erdőkből, és telepedjenek le újra. De azokat, akik hallgattak tanácsára, a hadsereg az amnesztiáférek ellenére rövid úton lelőtte. *Locatelli* atya azt javasolta, hogy legalább a mintegy 40, az őserdőben született kisgyereket engedjék el, és egy egyházi árvaházban helyezték el őket. A mindenütt jelenlévő indonéz hadsereg beleegyezett az átadási akcióba, kilenc gyerek eljutott az árvaházba. Amikor a következő csoportnak kellett volna következnie, a hadsereg kelepccsbe csalta a családokat, két gyerek is életét veszttette a golyózáporban. Amióta *Locatelli* elkeseredetten tájékoztatta erről a nyilvánosságot, rendszeresen halálos fenyegetéseket kap. Nehéz dolog békésnek maradni.

A megszállás után 14 évvel az indonéz kormány végre megnyitotta Kelet-Timort a külföldi látogatók előtt. Az eddigi legkiválóbb vendégek egyike a pápa volt. Először az indonéz katolikus egyházat látogatta meg, a kis Timor hátrébb állt a listán. Mégis **megfogamzott a remény, hogy a pápa fordulatot hozhat.** Maga az indonéz hadsereg is ideges lett. Már hetekkel a legfőbb katolikus méltóság megérkezése előtt masszív egyházellenes propaganda kezdődött. Letartóztatá-

sokkal és kínzásokkal félemlítették meg a timoriakat, hogy a pápalátogatás idején egyetlen tiltakozó szó se hangozzék el a kormány ellen. A timoriakat azt várták, hogy a pápa önmagától fogja legalább valami jelét adni annak, hogy az ő oldalukon áll. **De hiába reménykedtek.** Bernd Kaut azt mondja: „Amikor a pápa külföldi államokat keres föl, letérdel és megcsókolja a földet, hogy kifejezze különleges tiszteletét. Kelet-Timorban ezt nem tette meg, pedig éppen ez lett volna a jele annak, hogy elismeri az itteni emberek bizonyos függetlenségét.”

1989-ben Belo püspök kétségbeesett levelet intézett Perez de Cuellar akkori ENSZ-főtitkárhoz. Azt írta, hogy hivatali működésének hat éve alatt megfigyelhette, hogy a timoriak fokról-fokra elveszítik emberi identitásukat. Belo autonóm státust követel Kelet-Timornak, hogy — egyidejűleg gazdasági kapcsolatban maradva Indonéziával — megmaradjon az emberek etnikai és kulturális identitása. A timori szabadságharcosok ma csak egészen halkán éneklék nemzeti himnuszukat, amikor maguk közt vannak; azt a himnuszot, amely a függetlenség utáni vágyból született meg.

Egy hónappal a pápalátogatás után volt esedékes a portugál kormány küldöttségének érkezése. A fenyegetések ellenére fiatal timoriak transzparenseket készítettek elő, amelyeken függetlenséget követeltek. A küldöttség látogatását elhalasztották, a transzparensek viszont készen voltak, és minden arra ösztönözött, hogy meg is mutassák őket. A Motael-templombeli gyászistentisztelet és a hozzá kapcsolódó gyászmenet a Santa Cruz temetőbe, jó alkalmat kínált az embertömeg védelmében történő demonstrációra. Senki sem várta, hogy az indonéz katonák hidegvérrel a tömegbe lőnek, különösen hogy külföldi turisták is jelen voltak. Egy angol operatőr — a temetőkápolnában rejtőzve — filmre vette a vérfürdő egyes részeit. Képei először bizonyították a világ nyilvánosságának az embertelen elnyomást, amelyet a timoriaknak el kell szenvedniük.

Az 1991. novemberi vérfürdő után II. János Pál elküldött egy vatikáni diplomátát Kelet-Timorra. Az illető azt mondta, csupán „testvéri segítségnyújtásról” van szó Belo püspök számára, akinek nehéz feltételek mellett kell gyakorolnia hivatalát. **Belo helyzete tényleg rendkívül nehéz,** amióta nyíltan föllép az indonéz hatalomgyakorlók ellen. Nemcsak arról van szó, hogy a hadsereg megpróbál megakadályozni mindenféle kezdeményezést, ami va-

lamiféle felszabadítási teológiára irányulna; 1992. februárjában a titkoszolgálat állítólag megpróbálta Belót mérgezett étellel eltenni láb alól. De valaki elárulta a tervet, és a bátor püspök megmenekült.

Az Indonéziának szánt nemzetközi fejlesztési segélyeket csak addig zárolták, míg teljesítették a vérfürdő kivizsgálásának követelményét. Az eredmény: Suharto államelnök leváltott két tábornokot. Híresztelések szerint Amerikába, a Harvard Egyetemre küldték őket továbbképzésre. Ezenkívül a dzsakarta katonai bíróság két hadnagyot és egy őrmestert 12 és 18 hónap közötti börtönre ítelt a tömegre lövés miatt. Ez minden.

A felszabadítási mozgalom támogatói viszont nem ússzák meg ilyen olcsón. Indonézia fővárosában, Dzsakartában 70 timori és indonéz egyetemista csöndes demonstrációt tartott a megszállás ellen az ENSZ épülete előtt. Egyiküket, Joao Freitas da Camaraót 1992. júliusában 10 évi börtönre ítélték. Politikai felforgatást, valamint egy írógépet, és ezen az írógépen készült röplapok birtoklását vetik a szemére.

Németország szemhunyorítással intézi el az indonéz hatalmi játékot. A fejlesztési segélyt az emberi jogok biztosításához kellene kötni. Bizonyára. De Suharto, aki 1993. márciusában elrenjelölt nélkül választotta meg magát újabb öt évre elnöknek, semmire sem becsüli a nyugati emberi jogi koncepciókat. A fejlődő országoknak először azon kell dolgozniuk, mondja ő, hogy általánosságban igazságos és gazdaságilag virágzó társadalmakká legyenek, az egyének jogait csak azután lehet figyelembe venni. Magyarán: Aki szembehelyezkedik vele és az ő „fejlődés”-konceptiójával, az magának tulajdonítsa a következményeket. Kohl kancellár mégis tiszteletét tette a diktatornál. Az ázsiai szigetország kívánatos piaca a német iparnak. Számos német cég tart fenn olcsó gyárat Indonéziában, hogy költségeit kímélje. 1993 elején az NSZK 39 hadihajót adott el Indonéziának az egykori NDK állományából, és engedélyezte három tengeralttjáró szállítását.

A telepítési programok időközben 100 000 moszlim jávaít helyeztek át Kelet-Timorra. Ők ülnek az új társadalom kapcsolótáblájánál, és nem a timoriak. Egy indonéz ellenzéki, aki régóta Németországban él, mivel hazájába nem engedik be, így vélekedik: „A kelet-timoriak tudják: azért küldtek sok jávaít, hogy pótolják a 200 000 kelet-timorit. Ezt transzmigrációs politikának hívják. És tulajdonképpen a

megszállók is főleg a jávaiaik közül kerültek ki. Akik most jönnek, azok ülnek a jobb helyeken. A kereskedők amúgy is kínaiak; a jávaiaik kormányhivatalnokok, minden lehetséges poszton, kivéve a kormányzót, ő timori.”

Az indonéz államelnök, Suharto tovább taktikázik, hogy el ne riassa a külföldi pénzadományozókat. Kihirdette, hogy 1993. októberében rendőrség váltja föl Kelet-Timoron a katonaságot, azaz: **uniformist váltanak.** Ezenkívül megígérte a politikai foglyoknak, hogy jó magaviseletük esetén hamarabb kiengedik őket, konkrétan: a röplaposztogató Joao Freitas da Camaraónak a tíz helyett csak hét évet kell leülnie azért, mert nyilvánosságra hozta ellenzéki véleményét.

Kelet-Timor kormányzója, Abilio Soares támogatja az indonéz rezsim politikáját, jóllehet ő timori. Felszólította a kritikus papokat és Belo püspököt, hogy hagyják el az országot, ha nem tetszik nekik az ottani politika. **De az integrációt nem lehet kikényszeríteni.** Ezt az egykori Jugoszlávia országaira vetett tekintet is igazolja. Az olyan államképződmények, amelyek kényszerrel rendelnek alá különböző népeket egyetlen kormányzatnak, rögtön szétesnek, mihelyt megszűnik a fölülről jövő nyomás. Belo püspök egyik pásztorlevelében ez áll: A szükséges dolgokban legyen egység, a kétségekben szabadság, de mindenben szeretet. Csakhogy annak, aki annyi terrort élt át, nehezebb esik, hogy ne merüljön el a gyűlölet érzéseiben. Ezt erősíti meg Bernd Kaut is: „Ezt nem felejtik el, mert oly sok embert gyilkoltak meg brutálisan, egészen napjainkig, hogy nehéz a felejtés. Másfelől az egyháznak mindig segítenie kell abban, hogy az emberek meg tudjanak bocsátani. Azt hiszem, Kelet-Timor csak akkor maradhat életben politikailag, ha lesz megbocsátás. Ebben az egyháznak nagy szerepe van, amit — éppen Belo püspök személyében — föl is ismert. A helyi egyház egyértelműen a függetlenség mellett áll ki. Mindazonáltal az igen erős indonéz püspöki konferencia részéről is vannak olyan törekvések, hogy ezt elkenjék, és ezeket az embereket persze meghallgatják a Vatikánban, úgyhogy a Vatikán e tekintetben inkább tartózkodó. Én azonban úgy gondolom, mind egy, hogyan gondolkodik a Vatikán, nekünk az a feladatunk, hogy világosan és egyértelműen Belo püspök mellé álljunk.”

Fordította: —n—s

Forrás: Publik-Forum, 1994/5

Olvasók fóruma

Tisztelt Szerkesztőség!

A tavaly augusztusi (*Hartmut Meesmann: Hogyan omlik össze egy kártyavár?*), ill. az idei áprilisi számban (*Bulányi György: Ami megmarad, ha összedől a kártyavár*) felvetett témához szeretnék kicsit részletesebben hozzászólni.

Gerd Lüdemann evangélikus teológiai professzor nyíltan megvallja, hogy a Hitvallás és a Szentírás homokos talajáról kimászott lelkiismeretének kősziklájára. Ezt minden gondolkodó-kereső ember megteszi, különben nem jutna semmire. A Tamás-evangélium szerint tízezerből talán két ilyen ember van (23. logion). A teológiai professzorokra nem mernék százeléket mondani. A *Lüdemannok* újrágalmazzák a Hitvallást, s ezáltal fejlődésnek indulnak („Keressetek és találtok...”). A fejlődésre képes ember nem fejlődik automatikusan. Zörgetni kell ahhoz, hogy kaput nyissanak, s a kapun belül is tovább kell menni, ha ki akarjuk nőni fiatalabb önmagunkat. Aki csak ledarálja a mások által megszövegezett Hitvallást, az visszafejlődik. Az egyházak „hívei” mind ilyen „daráló”.

Az új Hitvallást és az új Szentírást (annak egyéni kezelését) nem lehet megspórolni, ez adódik magától. *Bulányi György* is megírta a *Fatimai Hiszekegyet* és ötkötetes evangéliummagyarázatát. *Lüdemann*hoz hasonlóan ő is ellentmondásosnak találta a Bibliát. Az istenkeresők „egyedül Jézushoz” akarnak igazodni — köztük *Bulányi* és *Lüdemann* is —, ahhoz a Jézushoz, aki szintén ellentmondásosnak tartotta kora Szent Írásait és Hagymányait. Az ő Hitvallása „Bizony mondom nektek”-kel kezdődik, a Könyvekből pedig nem volt hajlandó felolvasni az Isten bosszújáról szóló részeket (Lk 4,18-19; vö. Iz 61,1-2).

Én is becsülöm azokat az embertársaimat, akik arra törekedtek, hogy itt, a zsidó-keresztény kultúrkörben, legyen Hitvallásunk és Szentírásunk. Mindössze azt „fájlalom”, hogy Jézust nem találom ezek között. Ő félmondattal intézte el a Törvényt és a Prófétákat, két mondattal a Miatyánkot, és egyetlen szót sem írt le hitbéli megfontolásaiból.

„Követőtől” nem vitatom el a jó szándékot, de az idézőjelet kiteszem. Mert nevezhetem-e Jézus követőinek azokat, akikre ráragadt a Hagymány; akik vissza-visszatértek a Törvényhez; akik Hitvallásokat tettek kötelezővé és „szent” iratokat szerkesztettek? A jó szándék dicsérendő, de kevésnek szokott bizonyulni, sokszor pedig rosszat eredményez. Jézus sem egyházat nem alapított, sem szentségeket nem szerzett. Egész egyszerűen a maga követésére szólított fel. Ezért *létkérdés* a történeti (valódi, igazi) Jézus alakjának élesre rajzolása.

A *Lüdemannok*, *herbstek* és *bulányik* megegyeznek abban, hogy az egyház nem jézusi, hanem páli teológián épült föl, s ez nem jó. Nagyon nem jó. Kereken ki kell mondani: a mai kereszténység egy Pál

által alapított vallás fejlődésének kétes értékű eredménye. A kis és nagy keresztény egyházak, szekták hívei nem Jézust követik, hanem Pált. Őt könnyű „követni”, mert csak hinni kell, saját hitvallásra jutni egyenesen tilos. A hívek ebből a szempontból mind kiskorúak, más zsebében hordják a lelkiismeretüket. Csak az „eretnekek” gondolkodnak, így időnkint ki is nővik magukat. A híveknek nincs „különbejárati” hitvallásuk vagy Írás-értelmezésük, ezért nem is tudják meghaladni önmagukat. Nem mintha akarnák. Ők jól érzik magukat az egyház (tkp. csak a hierarchia) által rájuk osztott szerepben: a nyáj közepén. Nem látják és nem értik az „eretnekek” problémáit. Sajátjukként védik és terjesztik Pál hitét, akár ölnek is érte, mert ölni könnyebb, mint gondolkodni.

A 21. század végén élő emberek (már ha lesznek ilyenek) nem azért nem fognak azonosulni *Lüdemann*, *Herbst* vagy *Bulányi* Jézusával, mert okosabbnak bizonyulnak náluk. Ellenkezőleg. Ha így megy tovább, azt sem fogják tudni, hogy Jézus mesehős volt-e vagy rockzenész. A világi üldözések kevesebbet ártottak az Úgynek, mint a páli teológia, amelynek ugyancsak megvoltak a (belső) véres következményei. Keserű humorral mondhatnánk: Sa-ul először kisipari módszerekkel pusztította a keresztényeket (ApCsel 8,1-3), de aztán rájött, hogy hatékonyabb munkát tud végezni, ha Szent Pállá változik. Ha „minden kegyelem”, ha a hit ajándék, ha már megváltattunk — akkor nincs mit tenni. Akkor nézhetjük a tévében a szappanoperákat és a reklámokat, fogyasztathatjuk az anyagi javakat (környezetünkkel együtt) és élvezhetjük a technikai vívmányokat. Csak a híradót ne nézzük, mert akkor komoly kétségeink támadnak. Talán még Isten létében is kételkedni fogunk.

Ha továbbra is azt hisszük, hogy a Biblia egy az egyben Isten szava, ha még mindig azt gondoljuk, hogy a Szentírás a keresztény hit végső és kötelező normája, akkor rövidesen nehéz helyzetbe kerülünk. A 20. század a kerék és a könyv évszázada (volt). A 22. valszínűleg a légpárnás járművek és a mikrofilm kora lesz. Magyarán: nem lesznek országutak, és nem lesznek könyvek. A néhány műzeális értékű Bibliát üveg alatt fogják mutogatni, belépődíj ellenében. Nem lesz történeti kutatás, mert kevés lesz hozzá a fogódzó, s a Szentföld helyén talán tenger hömpölyög.

Elkerülhetetlen, hogy az „eretnekek” abszolútnak gondolják azt, amire rájönnek. Adná az Isten, hogy tízezerből ne három, hanem háromszáz *bulányi-herbst-lüdemann* lenne. Mert ezek előbb-utóbb rájönnek, hogy nem abszolút az, amit mondtak. De *tudják*, hogy van Abszolút, s gondolataikkal arafelé tartanak. *Ha valóban* örülni tudnának egymás felfedezéseinek, s kölcsönösen gazdagítanák is azokat, akkor rohamléptekkel épülné az Isten Uralma.

Ha azonban híveket gyűjtenek maguk köré, akkor baj lesz. Mert hívekre szert tenni csak abszolút szöveggel lehet. Példa erre minden kis és nagy egyház. Hiszen ki jönne, énekelne és fizetne a bizonytalanra? *Bulányi György* javaslata („Nem tudjuk, miként vannak a dolgok, de mondjuk el egymásnak, hogy miként képzeljük”) csak „eretnekek” között működik. A „hívek” ugyanis nem képzelnek semmit. Nem akarják megismerni Istent, sem az ember feladatát kiküldetni. Nincs rá igényük, se idejük, se kedvük. Akárcsak Jézusnak a „hívekre”. A *Lüdemannok-herbstek-bulányik* *ebben* is példát vehetnének róla. A hajdani eretnekek új egyházakat hoztak létre, s emiatt csödbe mentek. A maiak meg akarnak maradni a régi egyházban, s emiatt mennek csödbe. Hiába, új bor új tömlőbe való, s ez a tömlő nem az egyházasdi.

A Jn 14,12 szerint tényleg lesznek olyanok, akik „überelik” Jézust. Ha ezt hisszük és akarjuk, akkor le kell hoznunk őt az isteni magasságból. Mert senki emberfia nem überelheti Istent. Tényleg csúdával határos, hogy ez a mondat benmaradt az Újszövetségben, onnan ugyanis igyekeztek gondosan kigyomlálni minden olyasmit, ami kétségesse tenné Jézus istenségét. Szerencsére ő maga kérdezi: „Miért mondasz engem jónak? Csak egy jó van: az Isten” (Lk 18,19). *Ha Jézus* „az emberi múlt közös hagyományát képviselte a maga sajátos személyiségének sajátos koordinátpontjaival”, ráadásul ezt „zsidó voltától, a környező kultúrától nagyon is meghatározottan” tette, mert „mindannyian meg vagyunk határozva *génjeinkben* az őseinktől, és kultúránkat tekintve még szellemi őseinktől is; azoktól, akiken nevelkedtünk”, s tegyük hozzá: férfi mivolta, boldogságigénye és lehetőségei is meghatározották, *akkor* ezt röviden így kell mondani: Jézus egyszerű ember volt.

Hívek körében általános hiedelem, hogy az ember és az emberiség szakadatlanul fejlődik, azaz az „üdvörténet” a beteljesülés felé halad, s közben egyre jobb lesz minden. Az „eretnekek” viszont véres és testvérgyilkos útnak látják a történelmet, s igazuk van. De nem „az emberiség” abszolutizálta a maga vallási elképzeléseit, kollektív irányítás ugyanis nem létezik. A vallásalapítók és a vallások papjai a felelősek. Jézus nem alapított új vallást, s nem szolgálta a régit sem. Ezért aztán nem is ölt a hitéért, hanem halt. Előtte azonban lerombolt *minden* intézményes vallási rendszert, mégpedig úgy, hogy senki sem tudja újjáépíteni (Tamás-ev. 71). Legfeljebb kártyavárat lehet rakni a helyébe, s — a maga abszolutizmusával és hierarchiájával — minden egyház ilyen kártyavár.

Miért kéne titkolni azt, hogy ezek az első komolyabb fuvallatra összedőlnek? A márciusi krókuszait féltő barátomnak azt javaslom: nézze meg az ég madarait, hogyan nevelik fiókáikat. A szárnypróbálgatások után kibillentik őket a fészekből. Ritkán szegik a nyakukat, általában megtanulnak repülni...

Üdvözlettel:

Pintér Zoltán
Pilisvörösvár

Tisztelt Szerkesztőség!

Jó egy éve, hogy „kívülállóként” olvasom az „Érted vagyok” folyóiratot. Igazán csak dicsérhetem, jóllehet elég tájékozott vagyok, vagy inkább csak voltam hívós folyóiratok tekintetében. Sok új ismerettel gazdagodtam, melyek ráadásul többnyire egy emberségesebb világ reményét táplálják, de legalábbis érdemi gondolkodásra késztetnek. Februári számában Merza József elmélkedése megindít még egy hitelent is... Nem akarom taglalni a sok jó és érdekes írást. A lap egész szellemisége távol áll a napi politikai marakodástól.

Ezért lepelt meg *Csapody Tamás* „Helyzet van” című gondolatébresztője ugyancsak a februári számban. Erről aztán nem mondható, hogy politikamentes, ennél fogva szerintem nem is illik igazán a lap profiljába, ezen túl leginkább azért marasztalom el, mert talán elfogultan egyoldalú.

Egyéni véleménye lehet ugyan: „16. A Munkáspárt és a Magyar Szociáldemokrata Párt közös fellépése a NATO-t ellenző Baloldali Egyeztető Tanács más szervezeteivel együtt fölöttébb kívánatos lenne, de ennek kevés a valószínűsége” — én azonban azt kérdezem: Thürmer vagy Kapolyi elvtárs vezényletével gondolja? A 31. pontban már a Szerző is elgondolkodik zárójelben: „(Példának okáért az erőszak nyílt pártolásának gyakorlata után a Munkáspártnak nem szerencsés erőszakmentes érveket is bevennie érve közé, vagy a múltja okán a Varsói Szerződéssel példálózni.)”

A 23. pontban azt írja: „A NATO-tag-ság problémakezelésének egyik legnagyobbatéje, hogy sikerül-e kiválasztani azt a megfelelő taktikát, amellyel a Kisgazdapárt és a többi szélsőséges párt az esélyét is elveszti a sikeres köz- és válasz-

tási szereplésnek.” Ezt hogy kell érteni? És még milyen pártokra gondol, mert feltevezem, hogy a fenti két párt kívül esik e körön.

25. pont: „A NATO-t ellenzők részéről elkerülhetetlen a szélsőséges nézeteket valló csoportoktól való ismételt és határozott elhatárolódás.” Melyektől? Pedig nagyon kíváncsi lennék, mert sok évtizedes tapasztalatom nyomán én bizony a „bal”-nak nevezett oldaltól félnék bal dolgai miatt. De biztosan nem erről van szó, hiszen a 30. pontban azt mondja: „Elkerülhetetlen az egyedi és saját NATO-ellenes érvrendszer, a baloldali, szociáldemokrata, zöld, pacifista stb. témaspecifikus NATO-ellenesség kidolgozása. A világszemléletből, az ideológiából, a filozófiából szervesen következő teleológizálásra lenne szükség.” Bizony, ezek csak szavak, s hogy némelykor valami egészen más elfedésére szolgálnak, mint amit jelentenek, a gyakorlatból már tudjuk (pl. hogy „baloldali értékek” nincsenek). Am úgy tűnik, *Csapody Tamás* szerint csak a jobboldallal lehet baj, mert később „A civil társadalom” 1. pontjában ismét csak ez áll: „... méricskélés és ideológiai hovatarozás számbavétele nélkül, alternatívok és baloldaliak, civil és satellit szervezetek együtt tudjanak működni”. Tehát megint csak a baloldalnál nem méricskél. Ugyanitt 7. pont: „... ha a szélsőjobb sikerül kisajátítania a NATO-ellenességet, akkor a NATO-ellenesség képviselhetetlenné válik. Ebben az esetben a politikai elit problémamentesen viheti be az országot a NATO-ba, miközben a szélsőséges erők megerősödésével kell számolni.” Mi az, hogy „kisajátítani”? Nem lenne jobb inkább, ha a mindenféle oldali erők valamennyien elleneznék a belépést?

Hiszen a „Végkövetkeztetésekben” elismeri, hogy „3. A társadalom tagolatlan, különböző csoportjai képtelenek artikulálni az érdekeiket... a civil szféra nem tudja megszervezni önmagát”, s lejjebb: „5. Civil, zöld, baloldali stb. alternatívákra lenne szükség...” — amelyek tehetetlenek? S ráadásul megint a baloldal! Végül: „6. ... megtisztítani a parlamenti és parlamenten kívüli pártok hatalomért folytatott küzdelmétől”. Ettől soha semmit nem lehet megtisztítani, mert erről szól a politika. (A hatalomra nem törő csoportosulások nem válnak párttá.)

Úgy érzem, befejezésül ide kívánczik a következő idézet Rudolf Steiner egyik könyvéből, mert tökéletesen kifejezi politikai álláspontomat: „... alapjában véve a lehető legtávolabb álltam minden pártszerről életfelfogástól... és egyik pártnak sem adok úgy igazat, ahogy szerettem volna.” *Csapody Tamás* figyelmébe ajánlom a lehetőség, szerinti elfogulatlanságot!

Tisztelettel:

Veres Hortenzia
Budapest

Kedves „Érted vagyok”!

Nagyon tetszett az áprilisi számban a *Rahner Ritával* készült interjú. Sok tekintetben a magam fejlődését ismerhetem föl benne, már ami a vallási szabályokhoz és a dogmákhoz való alkalmazkodásomat illeti. Ilyen szempontból „félélmetes” a közösségem, ahová tartozom, a gondolkodni nem akarásukkal. Ezzel egyáltalán nem bántani akarom őket, csak ez a valóság...

Szívélyes üdvözléssel:

Gy. Viktória
(teljes név és cím
a szerkesztőségben)

A következő három hozzászólás

Demeczký Jenőnek a Püspöki Kar körleveléről írott elemzéséhez (ÉV, 1996. december) kapcsolódik

1) Demeczký elemzése alapos, de rendkívül visszafogott hangon íródott. Nem derül ki belőle, hogy a körlevél (KL) alapjában véve trón és oltár szövetségének székértelője, a NATO- és EU-csatlakozást szorgalmazza, nem vesz tudomást a rendszerváltás adta lehetőségekről, és ezen belül az egyház új feladatairól. Beállítására kicsit olyan, mintha hivatalosan el lehetne rendelni, hogy a katolikus embernek tisztességesen és rendezen kell viselkednie.

2) A KL 15. oldalán olvasható, hogy az egy nyugdíjasra jutó nyugdíj reálértéke az elmúlt öt év alatt 23 %-kal csökkent. A 30. oldal közepe szerint viszont az infláció évek óta 20 % fölött van. A két állítás ellentmond egymásnak, mert a kerek 20 % infláció a bérek, nyugdíjak értékét az eredetinek 40 %-ára csökkenti öt év alatt, ha az emeléseket nem vesszük figyelembe. Az elmúlt 5 év átlagos nyugdíj-emelése 12 % volt, tehát a könnyebb számítás kedvéért évi 22 % inflációval számolva ez a nyugdíjaknál 5 év alatt 38 %-os csökkenést eredményezett.

3) Az Állam és politika c. fejezet (42. o.) nem tesz említést arról, amire *Bulányi hívja fel a figyelmet a Koinónia 1997. februári számának 206. oldalán kezdődő cikkében*, hogy ti. elszabotálták és elhallgatták 1956 két legfontosabb határozatát:

a) földet, gyárat nem adunk vissza,
b) semlegességet akarunk.

Erről a megalkuvó politika következtében ma már az '56-osok sem beszélnek.

4) Sem a körlevél, sem az ismertetés nem említi, hogy a rendszerváltás utáni rezsimek egyhangúlag elszabotálták az átvilágítás eljárását, valamint az ÁVH és a katonai elhárítás irataihoz hozzáfutás lehetőségét. Persze a püspöki kar részéről ez érthető.

5) Sehol nem esik egyetlen szó említés sem arról, milyen helyrehozhatatlan bűnöket követett el a magyarság ellen akár csak a 20. század folyamán is az a Nyugat, amelyhez minden áron csatlakozni akar a magyar vezetést, valamint azok a szomszédos országok, amelyek létüket e bűnöknek köszönhetik.

6) Demeczký az Év 16. o. második oszlopa 2. bekezdésében „egészen forradalmi”-nak nevezi a magántulajdonnak a köz java szolgálatára irányuló kötelezettségét. Ez tévedés! Ugyanis már a *Rerum novarum* (1891) „rabszolgáinak” nevezi a munkások helyzetét, és rögzíti, hogy a magántulajdon célja minden ember szolgálata, ezért annak képződését a munkások kezében látja helyesnek. A *Quadragesimo anno* (1931) már vezetési és hangsúlyozza a szubszidiaritás fogalmát. Végül a *Mater et magistra* (1961) világosan beszél arról, hogy a munkások egyértelműen

szólhassanak bele a termelési folyamatokat meghatározó döntésekbe.

7) A környezeti probléma megfogalmazása nem elégséges, és ez ügyben az ismertetés szövege sem nyúl a dolgok gyökeréhez. A KL szövege elkeni a probléma súlyát, és biztos talajt nyújt ahhoz, hogy a *Baja Ferenc* és *Illés Zoltán* által képviselt lelkiismeretlen blöffök lehetővé tegyék, hogy egy cselekvésképtelen, mesterségesen létrehozott mamutszervezet a tényleges, körünkre égő problémák megoldása helyett megéljen abból, hogy sűtkézik a múlt rendszer leépítőjének álszent dicsőfényében.

8) Az emberiség túlszaporodásával kapcsolatban az Év 16. o. második oszlop 6. bekezdésben képviselt sommás véleményemmel nem értek egyet, de azzal igen, hogy itt az egyháznak komoly felülvizsgálni valói vannak. A kérdéskör bővebb megvitatást igényelne.

9) Az ismertetés-elemzés többi megállapításával lényegében egyetértek. Az utolsó mondatot egyenesen zseniálisnak tartom. Szomorú meggyőződése, hogy a magyar egyházvezetésben nincs olyan funkcionárius, aki képes lenne megérteni e finoman fogalmazott mondat mély értelmét és súlyos történelmi igazságát.

Hampel Károly
Budapest

A lényegét tekintve egyetértek Demeczky Jenő állásfoglalásával, de úgy vélem, kritikája túlságosan jóindulatú és elnéző, némi egyoldalúságot is mutat a pozitívumok aránytalan kiemelésével, ezért szeretném hozzátenni a magam meglátásait. Nem törekszem átfogó bírálatra — hiszen ez csak egy olvasói levél —, csupán a számomra legszembeötlőbb vonásokat emelem ki.

A körlevél alapállása, hogy „**fátylat a múltra**”: „Célunk nem az, hogy bűnbakokat keressünk, egyes személyeket vagy csoportokat kipellengérezzünk az okozott károkért...” (9. pont). Nagyon is érthető, hogy a püspöki kar nem kíván „a múltban vájkálni”, hiszen annak maga is nem éppen dicső részese volt... Nem mintha bűnbakkeresésre vagy kipellengérezésre lenne szükség; de a múlt bevallása és becsületes feldolgozása nélkül nincs „emberibb, boldogabb jövő”; jobb családokban ezt már gyerekkorában megtanulja az ember...

A körlevél **hazugsággal és** — az „új világrendnek” címzett — **talpnyalással** kezdődik: „... hazánk is visszanyerte szabadságát és függetlenségét. Saját kezébe vehette sorsának irányítását, s hozzáfoghatott egy emberibb, boldogabb jövő építéséhez” (2. p.). Minősítésemet csak akkor kellene visszavonom, ha feltételezhetném, hogy a körlevél Szerzői nem voltak tisztában azzal, hogy „rendszer-váltás” címen mindössze anyai történet, hogy „kimentek a tankok, és bejöttek a bankok”. Ez napnál világosabb az utca embere számára is, lehetetlen tehát, hogy a művelt Szerzők ne tudnák. Az idézet második fele pedig vérszenes emlékeztet a „felszabadulás” utáni „rendszer-váltás” értékelésére mind állami, mind egyházi részről — a pártállami időkben. Mi jöhet még ezután? Mindenesetre a 71. pont megerősíti az olvasót abban, hogy nem elírásról van szó: „... az 1989–1990-től kialakult politikai és állami intézmény-

rendszer új, igazabb és emberibb világot hozott...” Itt már nem is csupán lehetőség-ről beszélnek, mint a 2. pontban, hanem tényekről. Ez a beszéd csak akkor nem nevezhető hazugságnak, ha a Szerzők az „új világ” hasznélvezőinek szűk rétegébe tartoznak...

A körlevél tele van olyan **finomkodó megfogalmazásokkal**, amelyek — legalábbis együttesen — szintén a tudatos **elmosás és a hazudozás** gyanúját keltik. Íme egy csokorra való (kiemelések tőlem): „A megszorítások hatása azonnal érzékelhető, ... miközben *nem látszik világosan*, mi volt a célja a meghozott áldozatoknak” (17. p.). „... megindult a struktúraváltás... Ennek fontos eleme a beáramló külföldi tőke, amelyet azonban észrevehetően *különbőle indítékok vezérelnek*, s ezek *nem mindig esnek egybe* a magyar társadalom hosszútávú céljaival” (44. p.). „A kárpótlak a kárpótlási folyamat sajátosságai miatt kevés valóságos értékhez jutottak... A gazdasági és politikai elit... *kevés szolidaritást mutat* a szegényekkel” (45. p.). „A multinacionális vállalatok [számára]... a gyengébb gazdasági partnerrel szemben mindig fennáll a *lehetősége és a kísértése* az erőfölény érvényesítésének” (54. p.). „*Nehezen feldoldható ellentmondás*, hogy az állam egyes területeken terjeszkedik...” (66. p.). — Ahelyett, hogy világosan kimondanák, amit mindenki tud: Magyarország (újra)gyarmatosítása folyik, s ebben az állam — a körlevél finomkodásával szólva — partner...

Számos további **mellébeszélés**, illetve **féligazság** áll továbbá a **fennálló politikai-gazdasági rend igazolásának szövegében**: „A piacgazdaságra való átmenet együtt jár a »kapun belüli« munkanélküliség korábbi gyakorlatának megszüntetésével, a munkahelyek és a termelés racionálisabb megszervezésével... számos munkahely megszűnik...” (18. p.). „Az adósságot és annak kamatait

ma kell visszafizetnünk” (39. p.). „A demokrácia, a jogállamiság, az alkotmányosság olyan értékek, melyeket nem lehet egyszerűen ajándékba kapni, hanem el kell sajátítani...” (71. p.). „Az állampolgárok nehéz feladata, hogy megteremtsek a kényes egyensúlyt a tekintély és a szabadság, a személyes kezdeményezés és a szolidaritás, a kellő egység és a sokféleség között” (73. p.). „A mindnyájunkat sújtó terhek, a válságjelenségek, a feladatok nagysága sokakat elbátortalanít vagy éppen türelmetlenné tesz” (112. p.). — No, igen. A társadalmi ranglétra csúcsán állók mindig is szerették volna elhitetni önmagukkal, de főképp a létra alján állókkal, hogy „egy hajóban evezünk”...

A körlevél lényegét és célját végső soron abban tudom összefoglalni, hogy a fennálló politikai-gazdasági rend igazolása és **ideológiai támasza** akar lenni, a trón és az oltár unalomig ismert szövetségének jegyében. S hogy erről a sorok között olvasni nem tudó polgárnak se lehessen kétsége, a 40. pontban ez a félreérthetetlen kijelentés — püspöki körlevélről lévén szó, mondhatnánk úgy is: kinyilatkoztatás — áll: „Nincs reális alternatívája az Európai Unióhoz való csatlakozásunknak.” Ennek kijelentése-kinyilatkoztatása még akkor is — maradjunk meg az „európai stílusnál” — káros, ha valóban ez a helyzet, hiszen elvágja, illetve föl sem veti a továbbvagy másfépp gondolkodás lehetőségét (amin persze püspöki körlevélről lévén szó, nem is csodálkozhatunk). S ha százszor igaz lenne is, hogy „nincs más alternatíva”, akkor sem lenne szabad megfélemezünk Babits intelméről (Az írástudók árulása c. művében): nincs annál nagyobb árulás, mint amikor „a Szellem leborul a Tények előtt”.

Kispéter Tamás
egy. hallgató
Budapest

1996-ban a két nagy német egyház, az evangélikus és a katolikus közösen adott ki a magyar püspöki karéhoz hasonló tematikájú körlevelet. Kiegészítésként a fenti hozzászólásokhoz és a jobb tájékozódás érdekében ennek rövid kritikáját közöljük a Publik-Forum 1997/5. számából átvéve.

Szociális szövegükben az egyházak világosan hitet tesznek a szociális piacgazdaság és a szociális állam mellett. Ez a hitvallás régen esedékes volt, de a kulisszák mögötti sok harc után nem lehetett rá számítani. Annál örvedetesebb az eredmény.

Másfelől a körlevél pozitív visszhangjának nem szabad megérvényesítenie minket a tekintetben, hogy e dokumentum számos passzusában ott rezeg a bátor kiállás félelme. Bár teljesen nyíltan és kritikusan leírják az olyan problémákat, mint a munkanélküliség és a szegénység, anélkül azonban, hogy néven neveznék a politikai felelősöket. Amikor konkrét alternatívákról esik szó, a körlevél lényegileg az alapelvekre korlátozódik. Az, hogy a kereszténység lényege szerint vagy konkrét, vagy semmilyen, nem tartozik a körlevél vezérmotívumai közé. A nagy egyházak dokumentumát ehelyett a társadalmi konszenzus vágya vezérli.

Hogy senkit ki ne zárjanak ebből a konszenzusból, a körlevél javaslatai a cso-

magküldő szolgálatok szinte tetszőleges választást kínáló katalógusaihoz hasonlítanak, s olykor egyenesen ellentmondások. A szociális állam témájában például folyton a szociális reformok és a takarékossági intézkedések között ingadozik a körlevél.

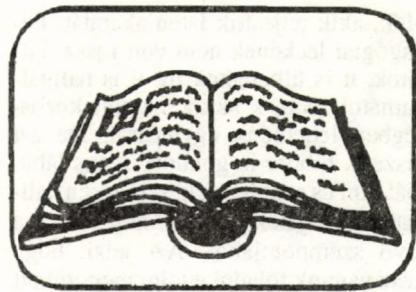
Vezérfonala — világos elvek, ködös következtetések — egyszerre erőssége és gyöngéje a körlevélnek. Az egyházközségek, egyházi szövetségek és szervezetek számára annyiban hasznos ez a dokumentum, hogy sok mindenre kaphatnak indítékot anélkül, hogy kockáztatniuk kellene a politikai konfrontációt. A ködös következtetések másrésztől gyöngítik a körlevél politikai átütőerejét. Oskar Lafontaine, a szocialista párt elnöke például dicsérte az egyházak kiállását a szociális állam mellett. Ellenfele, a neoliberalis szabad demokrata tábornok, Guido Westerwelle viszont azért tartja figyelemreméltónak a dokumentumot, mivel az egyházak megállapítják, hogy a szociális állam nem finanszírozható tovább a

jelenlegi formában. Minden politikai csoportosulás azt olvashatja ki a dokumentumból, ami számára hasznos. Friedhelm Hengsbach szociáletikus ezért véli úgy: „Ez a dokumentum csak egy papírtigris.”

Mindazonáltal, ha a körlevél sok helyes alapelveket és kevés konkrét javaslatot tartalmaz, akkor ebből egyértelmű feladat adódik a keresztények számára: ki kell tölteniük azt az űrt, amelyet az egyházi vezetés nem merészkedett kitölteni. Konkrétan: olyan analíziseket kell az asztalra tenniük, amelyek valóban megnevezik a problémák okait és a felelősöket. S ami még fontosabb: konkrét javaslatokat kell tenniük az elvek megvalósítására.

Csak az ilyen javaslatok válhatnak alapjává annak a sürgetően szükséges, lehető legszélesebb összefogásnak, amely stratégiává fogja össze és egy valódi reformpolitikát bázisává teszi a megfogalmazott követelményeket.

Wolfgang Kessler



BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket Demeczky Jenő, a júliusiakat Tarnai Imre nagy-
oroszi-pataki plébános készítette.

Június 1. — Úrnapja — Mk 14,12–16.22–26 — Az utolsó vacsora

„A kovásztalan kenyerek első napján, amikor a húsvéti bárányt szokták feláldozni...”: így kezdődik Márk evangéliumában az utolsó vacsora és az utána következő események leírása. A Kivonulás könyvének 12. fejezetében találjuk a páskabarány és a kovásztalan kenyér elrendelésének történetét, amely semmivel sem babonásabb vagy mágikusabb, mint bármely más nép regéje vagy mondája arról, hogy miként vezette és oltalmazta őket az Úr, az ő Istenük, honfoglaló vándorlásaik során. Az izraeliták rabszolgasorban tartó egyiptomiakra még egy utolsó, végső csapást mér az Úr, egyetlen éjszaka megöl minden elsőszülött embert és állatot Egyiptom földjén, csak a páskabarány vérével megjelölt házakat kíméli meg. A föláldozott bárányt tűzőn kell megsütni, és reggel meg kell enni, a maradékot pedig el kell égetni. Csak kovásztalan tésztát szabad gyúrni, és készen kell állni az új haza felé vezető útra.

Csak találgathatjuk, hogy mit gondolt erről az ünnepi megemlékezésről Jézus, amikor tanítványai a pászakavacsora körülményeiről kérdezték. Hiszen sokszor megmutatta, mennyivel fontosabbnak tartja a másik embert, mint a megszentelt vallási hagyományok előírásos teljesítését. Ha Jézus

hitt volna a nép ellenségeit csodás bűntetésekkkel sújtó Istenben, ma róla is csak annyit tudnánk, mint a korabeli önjelölt Messiásokról. De nem ilyen Istent ismert a lelke mélyén, s ezért változtatott az este szokásos liturgiáján, az ellenséget pusztító igazságos ítélet helyett arról beszélt, hogy végső soron, amikor nyilvánvalóvá lesz, hogy a vallási és világi hatalmasságok hiúságát és érdekeit sértő próféta egyedül marad, akkor már csak arra van hatalma, hogy a saját életét odaadja. Ahogy a búzaszemről szóló példabeszédben mondta, teste a földre hull, de a földből sarjadó búza és szőlő terméséből készített kenyér és bor minden idők embere számára megjeleníti őt.

Az ünnep hagyományos értelmezése arról szól, hogy az áldozati bárány vére megment minket az Úr haragjától, és ellenségeink felé fordítja azt. Jézus új értelmet ad ennek: az Isten és ember közötti szövetség megerősítésére, megújítására csak a saját vérével rendelkezik. Véres áldozat árán kivételezett kiválasztottból önmagát ajándékozó áldozattá lett, akinek tanítása, élete és halála mintaadó példaként mutatja azt az egységet Isten és ember között, amelyet követve lakható lesz a föld, és élhető az élet. Olyan egyértelmű és

világos ennek a mintaváltásnak az üzenete, hogy szinte alig érthető az, amivé a történelem során változtattuk, alig hihető, hogy éppen fordítva magyarázzuk, és a páskabarány vére helyett immár Jézus véres áldozatával akarjuk magunkról elfordítani Isten haragját. Hihetetlen, hogy semmit nem felejtettünk és semmit nem tanultunk, hogy ma is ott tartunk, ahol 3000 évvel ezelőtt, pedig igaz, mi még erre is képesek vagyunk, ha lehet, még ebből is hasznot akarunk húzni. Amíg el tudjuk hitetni önmagunkkal, hogy Isten csak akkor szeret minket, ha megöljük a legkedvesebb fiát, addig semmi okunk nem lesz rá, hogy elgondolkodjunk Jézus példáján, és kiváló eszmei alapot kapunk ahhoz, hogy Isten további kedves fiait és leányait is megöljük, ha a kényelmünk és a biztonságunk azt kívánja, hiszen ha vétkoznénk is túlzott igyekezetünkben, Jézus vére árán már ettől is meg vagyunk váltva.

Amikor részt veszünk a Jézusra emlékező közösségi liturgián, amikor magunkhoz vesszük azt a kovásztalan kenyeret és bort, amelyet ő saját testeként és véreként a tanítványainak adott, miért tesszük mindezt? Annak az ácsból lett vándortanítónak az emlékezetére, aki a vesztesek oldalára állt, és ezért úgy elszegényítették a hatalmasok, hogy a legközelebbi barátainak is csak egy falat kenyeret és egy korty bort tudott emlékül hagyni? Vagy a megváltó bárány vérével akarjuk önmagunkat biztosítani arról, hogy nekünk még Isten igazságos ítélete sem árthat? A föld már nem sokáig tűr meg a hátán minket. A kizsákmányoltak és üldözöttek panasza az égig ér. Hihetünk-e még abban, hogy mágikus ceremóniáink mentesítenek minket minden felelősség alól?

Június 8. — Évközi 10. vasárnap — Mk 3,20–35 — Ki az én anyám?

A galileai esztendő elején járunk, még éppen csak seregleni kezdenek Jézus körül az emberek, de a szombati kalásztépés és gyógyítás miatt már jeruzsálemi szakértőket hívnak a kafarnaumi zsinagóga előjárói, hogy segítsenek leszerelni ezt a kellemetlenül önálló férfit. A diagnózis kétségtelen, Jézus egyrészt ismeretlen (szellemi világnak tulajdonított) erővel gyógyít, másrészt az így odavonzott és érte lelkesedő tömegnek nem a törvények, hagyományok és szokások megtartását tanítja, hanem valamiféle új országról beszél, amelynek mások a szokásai, és ezért nyíltan megszegi a régi, szent törvényeket. Ki lehet az, aki emberfeletti erővel tör a jól bevált, évezredek óta megmaradást biztosító hagyományok ellen? Csak egy ilyen erőt ismernek, a gonosz lelkek fejedelmét, tegyen bármi szepet, jót, hasznosat is Jézus, ha a fennálló rend bomlasztására használja azt, nem lehet más, csak Belze-

bubtól megszállott ember, szerencsétlenül megzavarodott rabbi.

Ez a hír juthatott el Jézus anyjához és testvéreihez. Talán nem csak a hírek szokásos terjedési módján; talán a jeruzsálemi szakértők — akik minden bizonnyal jóindulatú és családszerető frástudók voltak — ezt tekintették az adott helyzetben a legkevésbé erőszkos megoldásnak: ne kelljen a törvény erejével fellépni Jézus ellen, vigye haza, óvja meg a további bajoktól a családját, s ezzel sikerülne veszteségek nélkül lezárni ezt a kellemetlen ügyet. Az ötlet jónak bizonyul, az ördöggel cimborálás gyanúja elegendő indíték Máriának és a család többi tagjának ahhoz, hogy elinduljanak Jézusért.

Jézus fordulópont előtt áll. Ha nem tisztázza magát a Belzebub-vád alól, lemondhat arról, amit élete értelmének tart. Ha most nem mond nemet a családjának, egész további élete tőlük függ majd. De megteheti-e mindezt

úgy, hogy közösségben maradjon vádlóival és a megmentésére készülőekkel?

A körülményekből úgy látszik, megpróbálkozott ezzel a reménytelenül nehéz feladattal is. A válaszként elmondott példázatok egytől egyig arra a logikai ellentmondásra irányítják az összehívott frástudók és tanítványok figyelmét, amelyet a gonosz lélektől megszállottak gyógyulása láttán ésszerűen gondolkodó ember nem követett volna el. A meghasonlott közösségek sora után az erős ember és elensége mutatja be a gonosz lélek Jézus valóságos helyzetét. Van egy különösen érdekes mozzanata ennek a példaszorozatnak: „Ha egy család meghasonlik magával, az a család nem maradhat tovább együtt.” Talán nem túlzás, ha arra gondolunk, hogy Jézus észrevette, rokonai megérkeztek, és ha csak kívülről is, de figyelemmel kísérik a vitát. Ebből a példázatból érteniük kellett: fordulóponton állnak ők is, nem

csak az általuk elképzelt egység lehetséges a családon belül.

Jézus megpróbál a vádaskodók értelmére hatni, bemutatja számukra, hogy érvelésük milyen ésszerűtlen gondolkodásra vall. Azt reméli ettől, hogy magukba szállnak, elgondolkoznak, és jót nevetnek saját ostobaságukon, majd fölteszik a döntő kérdést, hogyan és minek értsünk akkor téged, hová tegyük a törvény iránti tiszteletlenségedet, mit akarsz te itt, közöttünk? De a várva várt elgondolkodás és kérdés nem születik meg. Hosszú, nagyon hosszú hallgatásnak, csöndnek kellett itt következnie, amelyről Márk írása nem számol be, de amely nélkül nem érthetjük meg Jézus szakítást jelentő mondatát a Szentlélek elleni bűnről.

Az ellenfelek hallgatása egyrészt azt jelenti, hogy nem tudnak érvelni saját álláspontjuk mellett. Ez még nem lenne baj, ha folytatásként föltennék Jézusnak a döntő kérdést, ki vagy te? A

Június 15. — Évközi 11. vasárnap — Mk 4,26–34 — Milyen az Isten Országá?

Kölcsey még úgy tudta, bűneink miatt gyúlt harag Isten keblében, s büntetésül küldte ránk, magyarokra a török megszállást. Mi, a 20. szd. második felében felnőtt keresztények már úgy tudjuk, csak szomorúság kél Istenben bűneink miatt, amelyeket bármikor megbánhatunk, és újra kezdetjük azt, amit elrontottunk.

A mai evangéliumból kiindulva az a kérdés foglalkoztat, hogy mire jutottunk az elmúlt ötven esztendő során abban a nagy vállalkozásban, amelynek legfőbb célja volt, hogy fölépítsük az Isten Országát itt a földön. Fölépítettük-e az új Jeruzsálemet, ahol mindenki boldogan és békében él, szeretet és gondoskodás veszi körül? Hegyre épült városként vonzzuk-e magunkhoz az emberiség többi tagját, akik ámulva tódulnak hozzánk, hogy hadd éljenek úgy ők is, mint mi?

Úgy látom, kétféle bűnünk miatt kelt szomorúság Istenben: a meglátott és elhatározott jót nem váltottuk életre, és szinte semmit nem akartunk Rá, és az általa teremtett emberekre bízni.

A bolsevik diktatúra idején azt gondoltuk, ha Szent Pálnak jó volt a rab-szolgatartó társadalom az örömhír hirdetésére, akkor nekünk is jó a kolhoz-társadalom, nincs mit tennünk ezen a téren. Nem gondolkodtunk el azon, hogy mit hirdetett Szent Pál, és azon sem, hogy mire jutott ezzel a hirdetéssel.

A puha diktatúra évtizedeinek biztonságos szegénységében már fölmerült bennünk a gondolat, talán többet is tehetnénk egymásért és a közönsék látott célokért, mint amire egy havi pár órás találkozó elegendő. A megvalósítás nehézségei és kudarcai arról szólnak, hogy egyoldalúan fogtunk a dologhoz, a küldetés, a külső hatékony-

kérdés helyetti hallgatás viszont azt jelenti, hogy nem hajlandók elismerni: értelmes gondolatok helyett előítéletektől vezetve nyilatkoztak, és nem is akarnak megválni ettől az előre meghozott ítélettől. Erre jön válaszként a szakítást hangosan is kifejező vád Jézustól: megöliket magatokban a lelket, ha értelmetek ellenében megrögzött előítéleteitekre támaszkodtok. Ezen a ponton érdemes megkérdezni önmagunktól, vajon mi hogyan szoktunk ítélni, véleményt mondani számunkra szokatlan, újszerű jelenségekről, emberekről?

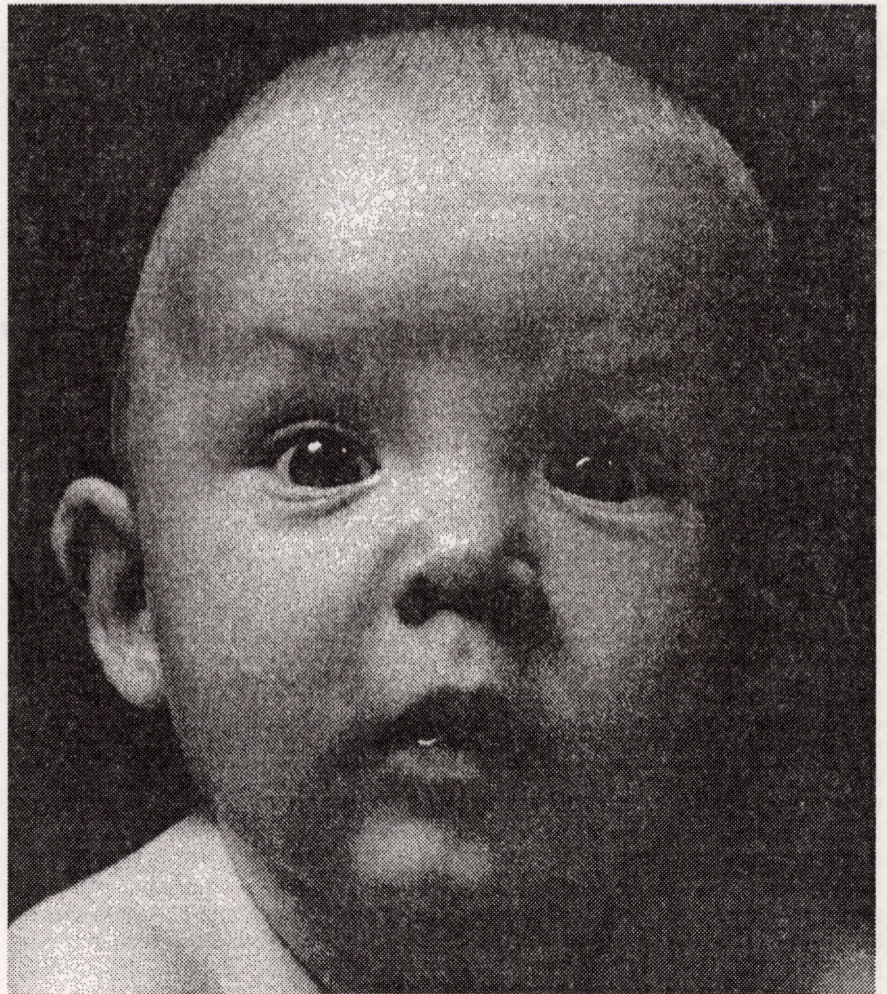
Jézus családja időközben döntött, ezt a nyílt szakítást a fővárosi vezetőkkel nem vállalhatják, nem is mennek be hozzá, csak hívatják. Emberlétünk első és talán mindvégig legfontosabb alapozó élményére kérdez rá ekkor Jézus: „Ki az én anyám...?” A folytatásként adott válasz kiábrándító lehetett Mária és a rokonok számára: a Jézus körül

ülő, akik teljesítik Isten akaratát. Pedagógiai leckének nem volt rossz: látjátok, ti is ülhetnétek itt, ti is hallgathatnátok rám, s akkor megint közösségben lehetnénk egymással. De azt hiszem, többre is gondolt. Jézus lábainál ülni és a tanítását készségesen hallgatni csak jelez valamit, ami fontos a jövő szempontjából. Azt jelzi, hogy kész vagyok földadni eddigi megszokott életformámat, nyitott vagyok az új hatásokra, hajlandó vagyok keresni, hogy mit szán nekem, mit vár tőlem az, aki igazából a létbe hívott, akit ezért valóban éltetőmnek, anyámnak nevezhetek, még ha a hagyományok nyelvén Atyának mondjuk is. Ennél a nyitottságnál többet még Jézus sem föltételezhetett a körülötte ülőkről, de ennyi elég volt ahhoz, hogy követendő példának mondja őket ellenfelek és barátok számára egyaránt. Talán még a mi számunkra is.

ság szempontjai alapján akartunk közös életet szervezni, anélkül, hogy végiggondoltuk volna az egymás közelségében élt élet gyakorlati és lelki követelményeit.

Az 1989-es fordulat óta eluralkodott pénzügyi diktatúra rákényszerít minket, hogy teljesebb körben, egész élet-

formára vonatkozó elgondolások alapján keressük az evangélium életre váltásának mai lehetőségeit. Azt hiszem, ha ezt meg nem valósítjuk, nemcsak a valaha meglátott küldetés esélyét szalasztjuk el, de saját magunkat is lassú elhalásra ítéljük. A környezetünkben pusztító fogyasztói diktatúra ezernyi



szálon szívja el energiánkat, időnket, pénzünket a rendszer fenntartására, és hajdani céljainkat derűs mosollyal nyugtázza: tessék csak álmódolni, szabad világban ezt is szabad. A bolsevik diktatúra idején megismert örömhír szerinti válaszhoz jó lenne a jelenlegi rendszer működését megérteni, és a lehetséges beavatkozási vagy kilépési pontokat szakszerűen megválasztani. Használjuk ki a formális szabadság lehetőségeit, lesz még így is éppen elég küzdeni valónk a magunk és mások kényelemszeretetével és biztonságra törekvésével.

A második helyen említett mulasztásunkat már nem olyan egyszerű megfogalmazni, hiszen evangelizálási terüünk alapelvei közé tartozott, hogy semmit sem bízhatunk a véletlenre, önmagunk becsapása lenne, ha Istentől várnánk bármit is, amit magunk is megtehetünk, semmi értelme lelki életéről és érzelmi ráhangolódásról beszélni, amíg a tudatunk szintjén rendbe

Június 22. — Évközi 12. vasárnap — Mk 4,35–40 — Miért félünk?

Az előző vasárnap evangéliumában megcsodált, mélyen gyökerező bizalom gyakorlati próbáját látjuk a mai történetben. A mai szakaszt megelőző és követő történésekből nem világos, hogy miért volt szükség erre a hajókirándulásra. Hiszen a láncokra vert gerazai örült meggyógyítása és a sertéskonda csúfos pusztulása után ugyanoda tért vissza Jézus a tanítványokkal, ahonnan elindult. Az evangélium szerzőjének szerkesztői szándékára gondolhatnánk először: inkább a túlparti népekhez illőnek gondolta a megszállott ember és a disznókba menekülő tisztátalan lelkek történetét, talán ezért iktatta be ezt az utat. Gondolhatnánk, ha a vízen nem történt volna valami, ami arra utal, hogy valóban Jézus volt az, aki útnak indította a csapatot e szavakkal: „Keljünk át a túlsó partra!”

Föltételezhetjük, hogy ha az esetet több napja tartó, erős szél előzte volna meg, legalább néhány tiltakozó szó elhangzott volna a tanítványok részéről, de nem így történt. A szélvihar váratlanul keletkezett, és alkalmat adott Jézusnak arra, hogy példával szemléltesse az Isten Országának növekedésébe vetett rendületlen hitét. Ez a váratlan esemény nem is olyan váratlan, ha meggondoljuk, hogy a bárka alkonyatkor indult a túlsó partra. A 10–15 km széles Genezáreti tó már elég nagy ahhoz, hogy a nappal fölmelegedett víztömeg fölött főlzálló meleg levegő helyébe a naplemente után gyorsan lehűlő szárazföld felől meginduljon a hűvösebb levegő áramlása. A Balatonon minden hajós ismeri ezt a jelenséget, parti szélnek hívják. A szélcsendben vízen rekedt vitorlások utolsó reménye az a partra jutásban, eltekintve a

nem tettük világlátásunkat, és sajnálkozva állapítottuk meg, hogy nem áll rendelkezésünkre a jezsuita novíciusnevelés legjobb eszköze: miután belátattuk a jelölttel, hogy mi a tennivalója, olyan helyzetbe kell hoznunk, hogy ne is választhasson semmi mást. Azért megtettük, ami tőlünk telt. A közösségeinkben induló eredeti egyéniségek hamarosan fölmérhették, hogy vagy a tanult módon építenek közösségeket, vagy folytonos küzdelemre kényszerülnek téves mellékvágányok veszélyét idéző egyéni módszereik védelmében.

Szeretném megérteni korábbi önmagunkat. Annyi évszázad bűnös mulasztásai után, a történelem folyamataival minket tanítani akaró Isten útmutatásaként fogtuk föl az idő jeleit, és meg akartuk óvni magunkat attól az önbecsapástól, amely az evangélium nélküli hithirdetők sikertelenségeit önvizsgálat és megtérés helyett a kegyelem hiányával akarta mentetni. Am a tanít-

sportszerűen és fárasztó evezéstől. Nálunk a mérsékelt égövben bizony gyengécske, inkább szellőnek nevezhetnénk, Palesztina sivatagos tájain azonban jóval nagyobbak a hőmérsékleti különbségek, így még a viharos szél és a bárkába csapó hullámok keletkezését sem kell költői túlzásnak tartanunk.

Jézus tudta, hogy számíthatnak a parti szélre, és amilyen éles szemű megfigyelőnek mutatják be az evangéliumok, az egész napi szabadteri tanítás során fölmérhette, hogy aznap este különösen erős lesz. Így nyugodtan lefeküdt a bárka végébe, és várta a hatást. Inkább a tanítványok reakciója tűnik érthetetlennek, hiszen halászemeberek voltak, naponta jártak hajóval a tavon, éjszaka is többször halásztak már, ismerhették a parti szelet, és azt is tudhatták, hogy rövid ideig tart, félóra-óra múltán magától is alábbhagy. Lehet, hogy a váratlanul föltámadó szél és Jézus alvása (amelyet tavóllétként érzékelhettek) együttesen hatott rájuk úgy, hogy pánikba estek.

Kérdésük is erre vonatkozik: „Mester, nem félsz, hogy elveszünk?” Jézus válasza viszontkérdés: „Miért féltek ennyire? Még mindig nincs bennetek hit?” Az ellentét ennél nyilvánvalóbb nem is lehetne. Két különböző világlátás, két különböző léttapasztalat találkozik ebben a jelenetben. A tanítványok mindennapi történéseken keresztül élik át az emberlét korlátos, töredékes, veszélyeztetett mivoltát. Számukra az itt és most sikere, győzelme, biztonsága, mondhatnánk akolmelege kell ahhoz, hogy holnap is föl tudjanak kelni, és tegyék a dolgukat. Ha ezt a biztonságigényüket bármilyen kudarc éri, kétségbeesnek, és az élet

ványnevelés és közösséggyűjtés általunk egyedül helyesnek látott módszérének kialakításával és azzal, hogy az evangélium üzenetével szinte azonos fontosságúvá tettünk egy bizonyos történelmi helyzetben célravezető módszert, mélységes bizalmatlanságunk mutatkozott meg abban, aki a jó hír befogadására alkalmasnak teremtette és tekintette az embert. És alighanem sok potenciális szövetségest riasztottunk el, akiknek lettek volna olyan egyéni ötletei, amelyek a mai körülmények között alternatív cselekvési modelleket kínálhatnának.

A mai evangélium csak annyit kér tőlünk, bízunk abban, aki létben tartja a mindenséget, s ha valaki rácsodálkozik az Isten Országára, bízunk abban, hogy kihozza belőle azt, ami egyáltalán lehetséges. Nem kell vakon bízunk, csak annyira, amennyire Jézus bízott az Ország magával ragadó erejében.

Értelme, a saját életük folytatásának lehetősége, lét-jogosultsága is kérdésessé válik számukra.

Jézus léttapasztalata egészen más, ezért az emberi élet eseményeit is másként látja és másként értékeli. A Jordánban megkeresztelkedő Jézus lételményét a mennyei hang fejezi ki hallható formában: Isten szeretett fia ő, akiben kedve telik az Örökkévalónak. A negyven napos pusztai böjt és a belülről jövő kísértés pedig eljuttatja Jézust az emberi léttapasztalás másik végletéhez, a határhelyzetek átéléséhez, amikor minden kétségessé, bizonytalanná válik. Jézus ezek után hirdetni kezdi az Ország eljövételét. Egyszerűsége rendeződik benne az emberi lét két szélső pólusa között feszülő élet, minden tökéletlenség, végeesség és kudarclehetőség ellenére tudja, mert megtapasztalta, hogy az ember több, mint amennyit önmagából ismer, elvehetetlenül ott lakik benne annak a szellemnek a szikrája, amely Isten kedves gyermekévé teszi őt, akkor is, ha az élete veszélybe kerül. S ha meghalna is, nincs mitől félnie, mert végső soron egy azzal, aki a létbe hívta őt. A tanítványok még előtte állnak annak az individuációs, integrációs és a lét egységére ráébredő megvilágosodási folyamatnak, amelyen Jézus már túljutott. Ebből a különbségből ered a kiáltó ellentét.

Magunkra ismerünk a tanítványokban? Lehet, hogy néha-néha a Jézust eltöltő nyugalmat is megtapasztaltuk már? Lehet, hogy úton vagyunk életünk beteljesedése felé? A mai történet arról szól, hogy ez az út mindannyiunkat vár, akárhol tartunk is most.

Június 29. — Szent Péter és Pál apostolok ünnepe — Mt 16,13–19 — Ki nekem Jézus?

A mai napra rendelt evangélium történetét bajosan érthetnék meg a megelőző és rákövetkező események ismerete nélkül. Jézus önmagára vonatkozó kérdése nem véletlenül és nem váratlanul éri a tanítványokat. Az őt követő sokaság megvédelmezése a tanítványok kevés kis élelméből az osztozás csodáját mutatja meg. Ezzel szemben a farizeusok, akik valójában nem érdeklődnek Jézus iránt, égi csodajeleket kívánnak. Jézus bosszúsán otthagyja őket, de nem kerül el a figyelmét, hogy a szakértők kételkedő szavainak hatására alighanem tanakodni kezdenek a tanítványok is. Valahogy így: „Tényleg csodálatos, hogy amikor abból a kevés kenyérből és halból, ami nálunk volt, jó szívvel mindenkinek adni akartunk, egyszerre megszaporodott, és több ezer ember jól lakott, még maradt is a végén. De vajon tényleg olyan nagy csoda volt ez? Hiszen ha meggondoljuk, mi is több napja hallgattuk már a Mestert, mégis volt nálunk hét kenyér és öt hal. Nem sok, de magunknak elég lett volna egy szerény étkezésre. Miért ne őrizhetett volna mindenki magának egy darab kenyeret, egy szárított halat, csak éppen annyit, hogy ha egyedül maradna a pusztában, éhen ne haljon? Nem lehet, hogy amikor a Mester parancsára megosztottuk a vastartalékot a többiekkel, az ő szívük is meglágyult, és betették a közösbe azt, amijük volt? Szép, hogy a Mester ilyen hatással van mindenkire, de vajon nincs-e mégis igazuk azoknak az írás-

tudóknak, akik nem elégedtek meg egy ilyen egyszerű, földhözragadt, így is, úgy is magyarázható jellel, hanem igaz, nagy, égi jelet kértek tőle?”

Jézus óvja a tanítványokat a farizeusok kovászatától. A túlsó partra érve szeretné ráébreszteni őket arra, hogy miféle képet dédelgetnek magukban róla, ha néhány okoskodó tudós hatására ilyen könnyen megváltoztatják saját értéktételeiket. Első kérdésével még tág teret hagy a lehetséges válaszoknak; nem rólatok van szó, mások, az emberek mit gondolnak rólam? A válasz: több jeles emberhez, prófétához hasonlónak vélik őt általában az emberek. Prófétának, akit a nép vezetőinek parancsára megölnek, majd a sírját dőszítik, gondolja Jézus. Itt és most azonban választ kell adniuk, kinek tartják őt a tanítványok. Ez a válasz választás egyben, választás a farizeusok és frásztudók kovásza, és a Jézustól kapott tanítás között. Isten emberének tartják-e őt a tanítványai, vagy szélhámosnak, ahogyan a fővárosi szakértők szeretnék elhíttetni a néppel, meg önmagukkal is?

A választ Simon, Jónás fia mondja ki, a tőle megszokott hirtelen hévvel, túlzó lelkesedéssel; igen, te magad vagy a megígért Messiás, a Magasságbeli fia. Ellenvetés nem hangzik el. Jézus elégedett lehet a válasz tartalmával; úgy látszik, a tanítványok teljes emberségére, lelkük mélyére mégis nagyobb hatással volt, mint akár ők maguk is hitték volna. Simon számára azonban nem minden humorérzék nél-

küli leckét készített elő a Mester. A könnyen hevülő és könnyen csüggedő, mondhatnánk állhatatlan tanítvány sziklának nevezi, és hozzá hasonlóan túlzó nagylelkűséggel biztosítja arról, hogy ennél szilárdabb alapra nem is építhetné azt a gyülekezetet, amelynek első közösségét éppen ők alkotják. (Alighanem eszükbe juttatta ezzel a házépítésről mondott korábbi hasonlatát.) Ilyen sziklaszilárd, eltéríthetetlen alappal még az alvilág erői sem bírnanak, ugye?

Kuncogtak-e a többiek, vagy sem, duzzogott-e Simon vagy sem, nem tudjuk. Azt viszont tudjuk, hogy nem sokkal ezután Jézus jeruzsálemi útjának kilátásait mérlegelve Jónás fia éles ellentétbe került vele, s a Mester felindultságában éppen ama alvilági erők legfőbb urának nevezte őt, amelyek, mint mondotta volt, sohasem vehetik be ezt a sziklát. Simon alighanem elgondolkodott ezen, és talán megértette, hogy Istentől kívül nincs végső bizonyosság és biztonság ebben a földi létben.

Nekünk is választanunk kell, szinte naponta, kinek tartjuk Jézust: Isten emberének, aki eligazító jel a számunkra, vagy tanulatlan vándortanítónak, akit nem kell komolyan vennünk. És ezzel együtt azt is el kell döntenünk, hogy az Örökkévaló gondolatai szerint szolgáljuk a többieket, vagy az alvilági erők fejedelmének szekerét toljuk a magunk hasznára. Nekünk is van min elgondolkodnunk.

Július 6. — Évközi 14. vasárnap — Mk 6,1–6 — Az otthon szerepe

„Az én házam az én váram” — tartja az angol közmondás. Két oldala van annak a gondolatnak, amit ez kifejeznie szeretne. Az egyik pozitív: az én otthonom. A világnak ez a pontja az, ahol biztonságban érzem magam, ahová menekülhetek; tennivalóimhoz itt gyűjthetek erőt és dolgom végeztével ide húzódhatom vissza. A másik negatív, kirekesztő: *nem más otthona*. Bezárom; aki nem a családom tagja, annak itt semmi keresnivalója. És ha megszólal a csengő, azonnal felkapom a fejem: „Már megint ki az!?” Ki meri a nyugalmaimat zavarni...?

*

Jézus a falujának közelében jár: mi sem természetesebb, mint hogy hazalátogat. Barátaikat sem szégyelli, és nem is éri őket tehernek: nem rázza le őket, hogy „menjete most egy kicsit ti is haza, meglátogatom az édesanyámat, aztán majd itt és itt találkozunk...”

Olyan bensőséges kapcsolatban van már velük, hogy ahová megy — akár a legszemélyesebb okból is —, ott a helyük nekik is. És ezt a szülői házban is elfogadják.

Pedig nem kevés az a tizenhárom férfi. Egy kisebb szállodára való. A jelek szerint mégsem okozott gondot. Bár minden bizonnyal nagyon szűk kis porta volt a Szűzanya házacskája, de a szeretet leleményes, és ha valahol, hát ebben a házban bizonyára akadt belőle bőségesen. Nem tudjuk, hogyan oldották meg az elszállásolást: valószínűleg nem csináltak olyan nagy problémát belőle, mint manapság szokás, de az biztos, hogy a „vándor voltam, és befogadtatok” (Mt 25,35) szövegű ítélet joggal fog elhangozni erre az esetre hivatkozással...

*

„Mid van, amit nem kaptál” (1 Kor 4,7)? Pál apostol mondatát az övétől

eltérő vonalon gondolom most tovább: Ha pedig kaptad, azt kell megnézned, hogy akitől kaptad, annak mi célja volt az adományával. — Kitől kaptad? Istentől, aki a Szeretet. Mi egyéb célja lehetett volna az adományával, mint hogy szeretetre használd fel?

Az önzés mindig zsákutca. Biztos, hogy ha az otthonom nem szeretetből épül, akkor „fa, széna vagy szalma” csupán az építőanyag, következőképpen — ha nem is fizikailag, de — elhamvad (vö. 1 Kor 3,12 skk). Az elmélkedés elején idézett közmondás tartalmának első oldala tehát csak akkor válhat valóra, ha a másik oldalát „megkeresztelem”, és otthonom kapuját szélere tárom. Valahogy úgy, ahogyan Bródy megénekelte:

*Ha én kapu volnék, mindig nyitva állnék;
akárhonnan jönne, bárkit beengednék,
Nem kérdezném tőle: „Hát téged ki küldött?”
Akkor lennék boldog, ha mindenki eljött.*

Július 13. — Évközi 15. vasárnap — Mk 6,7–13 — Hiteles tanítás

A filozófia azt tanítja, hogy az Isten lényege a létezés: *nem tud nem-lenni*. (Ezt látszik megerősíteni az Istennek a csipkebokorban történt bemutatkozása: „Vagyok, aki Vagyok”.)

Úgy látszik, hogy amióta Jézusra lezárt a Lélek, az ő „lényege” meg a tanítás: *nem tud nem-tanítani*. Hiába megy haza az Édesanyjához „szabadságra”: otthon tartózkodása idején is elmegy a zsinagógába *tanítani*. Mert a véreben van. Ha úgy tetszik: szenvedélye...

És soha nem elég neki. Bejárja a környékbeli falvakat is. Bizonyára búsul is az Édesanyja: „Oly rég nem volt itthon, és most még ezt a kis időt sem hajlandó velem tölteni: csak aludni jár haza!” Hajtja a vére...

Július 20. — Évközi 16. vasárnap — Mk 6,30–34 — Szívünkre vagy eszünkre hallgassunk?

Mást akar Jézus, mást akar a nép. Jézus pihenést akar biztosítani hűséges munkatársai számára, a nép pedig — nem törődve Jézusnak és apostolainak fáradtságával — tovább is igényli a szolgáltatásokat.

Lássuk csak, milyen szempontok ütköznek itt, először Jézusnak és apostolainak szemszögéből nézve!

1) Az *okosság* azt parancsolná, hogy pihenjenek. Ha nem gyűjtenek erőt, az a további ígéhirdetés rovására megy.

2) A *szerepet* viszont arra indít, hogy a *másik* szempontjait a magukénál előbbre valóknak tartásuk, vagyis félretéve a fáradtságot rendelkezésére álljanak azoknak, akik az Isten szavát szomjazzák.

Megoldás: Csúcsérték a szeretet, az okosság ilyenkor „hamis okossággá” lesz, a jézusi normák alapján tehát a második elv szerint kell eljárniok. Valóban *így is tesznek*.

De nézzük a másik oldal szempontjából is!

Július 27. — Évközi 17. vasárnap — Jn 6,1–15 — Mit várok a Messiástól?

Nyilvános működésének megkezdése előtt sikerült legyőznie Jézusnak az őt kenyérsodára kísértő Sátánt (Mt 4,4 párh). Másfél évvel később beleesett a csapdába.

Mert hiszen ugyanarról van szó. Azt fontolgatja, hogyan adhatná el portékáját. Azt mindenki tudja, hogy a vevőt akkor kezdi érdekelni az áru, ha valamiképpen egzisztenciálisan érdekeltté teszik. Márpedig semmi sincs közelebb az ember egzisztenciájához, mint az érzékei: gyomrán keresztül bárkit meg lehet fogni.

Ez a gondolat fordul meg Jézus fejében a kísértés hegyén: tódulnának utánam az emberek, ha ingyen kenyérral látnám el őket. De *akkor* világosan látja, hogy ez esetben csak a kenyér érdekelné őket, a többi „Isten ajkáról származó ige” nem: süketek maradnának tanításának egyik sarkalatos pontjára, hogy ti. „boldogok a szegények” (vö. Lk 6,20).

Aztán még tovább: kevés neki az, akit maga el tud érni. Megsokszorozza önmagát: küldi a tizenkettőt. Jól felkészíti őket. Azt akarja, hogy hatékony legyen a munkájuk, ahhoz pedig nélkülözhetetlen az ő igénytelen-sége, amelyre őket is megtanítja. Hiszen ha a saját gondjukkal-bajukkal törődnek: „mit együnk?, mibe öltözzünk?” (vö. Mt 6,31), akkor a hegyi beszéd minősítése szerint „pogányok”, alkalmatlanok Jézus tanítását képviselni. Azt a tanítást, amelynek éppen az a lényege, hogy boldogságot csak a magunkról megfélemlkezés, a másikat magunk elé helyezés adhat.

1) Valószínűnek látszik ugyan, hogy nem a Tanfőt, hanem a Javasembert kereste a nagy tömeg, de legyünk nagylelkűek és feltételezzük, hogy mégiscsak a tanítás az, amivel nem tudnak betelni. Ez esetben valóban az Isten szándéka szerinti *okosságuk* kívánja, hogy céljuk elérése érdekében mindent megmozgassanak, nagy áldozatokat is hozzanak, és akár hosszas gyaloglás árán is megkeressék a voltaképpen előlük menekülő örömhír-hirdetőket.

2) A *szerepet* azonban „nem tapintatlan, nem keresi a magáét” (1 Kor 13,5), ezért ha lett volna bennük szeretet, észre kellett volna venniök, hogy a *másik* félnek most pihenésre volna szükségük.

Megoldás: Csúcsérték a szeretet, türelemmel várniok kellett volna. De *ők nem ezt a megoldást választották*.

A két megoldás üti egymást!

Most úgy gondolja, hogy már más a helyzet. Hiszen azóta kiöntötte már mindazt, ami a szívében volt. Elmennydörögte a „jaj”-t a gazdagok és a jóllakottak felé (Lk 6,24–25), talán elhangzott már hasonlata a tevérről és a tíf fokáról is (Mt 19,24 párh): mindenki, aki őt figyelmesen hallgatta, világosan láthatta, hogy az az „Élet”, amelyiket ő adni akar (vö. Jn 10,10), „nem a vagyonban való bővelkedéstől függ” (Lk 12,15). Úgy gondolta, ha most művelni a kenyérsodát, akkor már nem fogják félreérteni. Tudni fogják, hogy tanítás ez is, próféta tett: arra figyelmeztet, hogy légy könyörületes, tégy jót a rászorulókkal. És ha jelnek veszik, amelyből őt Messiásnak ismerik fel, akkor is — eddig elhangzott tanításainak birtokában — tudhatják már, hogy nem kenyérszót, hanem adásra, kenyérszóra tanító és e tanítás révén szabadító Messiás.

Jézus, taníts meg engem arra, hogy ne magamra öltött póz legyen a tanítástól képviselés szerepköre! Hogy véremmé, „lényegemmé” váljak! Ne tudjak nem-tanítani! És segíts, hogy hiteles legyen a tanításom!

Olyan könnyen becsapja magát az ember: „Előbb élni, aztán filozofálni!” = „Ha hatékonyan akarok misszionálni, akkor tisztességes egzisztenciámnak kell lennie: mégiscsak magamról kell először gondoskodnom!” — Szabadíts meg az ilyesfajta hamis okoskodástól, nehogy hitelét veszítse a szavam!

Úgy látszik, hogy a nép — amelynek erkölcsi szintje Jézuséval nyilván össze sem mérhető — nem jól döntött, Jézus pedig természetesen jól, a szeretet szellemében.

Valóban jól döntött? Gondoljuk tovább!

A *saját* szempontjából biztosan. De hát a célja az volt, hogy megtanítsa *őket* szeretni. Nem azzal adott volna nagyobb nyomatókat a szeretetről szóló tanításnak, ha figyelmezteti őket a szeretet megkívánta tapintatra?!...

Sokszor kerülünk hasonló helyzetbe. Okuljunk a fenti esetről, és a Didaché híres mondását, hogy „izzadjon meg az alamizsna a kezében”, alkalmazzuk az ilyen jellegű „alamizsnára” is! Ha én szeretek, az *nekem* jó, ha megtanítom a másikat szeretni, az meg *neki* is: ezért ez a szeretet csúcsa!

Csalódnia kellett. Nem volt még rend hallgatóinak fejében, nem látták túl az orruk hegyénél. Csak azt látták, hogy *ők* itt ingyen *kaptak*. „Ilyen király kell nekünk!” Elkezdték szervezkedni, hogy őt megragadják és királlyá tegyék, nem pedig arra, hogy „nosza, nézzünk körül mi is, kiken segíthetnénk olyasféleképpen, ahogyan mirajtunk segítettek!”

Rend van-e már a fejünkben? Magunkévá tettük-e már a Tanfőt úgy, ahogyan azt a Tanfő képzelte, vagy kifacsarjuk-e mi is a magunk szájaíze szerint?

Sok évnyi, évtizednyi Jézusról tanulás után még mindig azért kell-e *ő* nekünk, hogy segítsen rajtunk, vagy azért, hogy megtanuljunk tőle a másokon segítés művészetét?



Gyanús szójabab

Nemzetközi föllépés kezdődött a géntechnológia rohamos terjedése miatt. Elsősorban az élelmiszerekben megtalálható, genetikailag átalakított anyagok a felháborodás kiváltói.

A Monsanto kialakított egy olyan szójabab fajtát, amely igen ellenálló a gyomirtókkal szemben. Nevetséges, hogy az új fajták gyakran éppenséggel a vállalat vegyszerei ellen készülnek (a Monsanto a világ egyik vezető növényvédőszerelőállítója), sőt esetenként a kettőt egy csomagban árúsítják. A Monsanto rövid idő alatt megkésztette Roundup nevű gyomirtószerének termelését. A termelők függővé válnak a nagyvállalatoktól: sok helyütt már csak szabadalmaztatott fajtákat termeszthetnek, amelyek csak irratlan mennyiségű vegyszerrel hozzák meg a kívánt eredményt. Jellemző, hogy a nagy vegyipari gégyártók, a Monsanto, DuPont, Upjohn, Ciba Geigy mind beszálltak a vetőanyagelőállítók közé. Már ők is magokat szabadalmaztatnak, hogy megnöveljék befolyásukat az élelmiszeriparban, még jobban kézben tartva a termelőket. A biotechnológiai kutatások mintegy 57%-a gyomirtóval szemben ellenállóbb növényfajták kialakítását célozza meg. Nemcsak szóját, de pl. gyapotot is alakítottak ki erre a célra. Ezen «vívmányok» használata a szükséges gyomirtók mennyiségét jelentősen megnöveli, ezáltal a szennyezés mennyisége is megsokszorozódik. Más génezelt fajták (pl. paradicsom) frissebbnek tűnnek. Megint másokat (pl. búzát) egy olyan baktériummal kezelték, amely ellenállóvá teszi őket (legalábbis egy rövid időre) kórokozóikkal szemben.

„Nem cselekedhetsz egyszerre egy dolgot”. Sokan azért rettegnek ezektől a «vívmányoktól», mert tudják, hogy a következmények beláthatatlanok. Már eddig is sok példa hívja fel erre a figyelmet, de most, hogy nagyszámú rendileg is több ilyen növény, mikroorganizmus és állat kerül «forgalomba», bizony komoly okunk van az aggodalomra. Számítani lehetett mindarra a szörnyűségre, amit a tudomány alkalmazása eredményezett, de

ezúttal csak igen-igen félénk becsléseket kockáztathatunk meg. Egyesek az evolúció folyamatába szeretnének beavatkozni. Mi lesz még ebből?

Az igazi nagy bajok az idén kezdődtek, midőn az USA-ban az élelmiszer- és gyógyszerhivatal engedélyezte ezen fajták forgalmazását. Csak szójababból több mint 400 ezer hektárral vetettek el az idén, tervek szerint jövőre akár megtízszereződhet ez a terület. 1990 óta mintegy 3000 fajta «készült el» és áll bevetésre készen. A lehetséges következmények felderítésére nem sok figyelmet szentelnek...

A Monsanto el akarja hitetni, hogy semmi veszélyt sem hordoznak magukban az általa kifejlesztett fajták, de gyakran titkolózik is. Ezeknek a cégeknek a múltja is elég sötét. A Monsanto a '20-as években állította elő a máig vitatott szaharint, a '60-as években a rákot kiváltó PCB-t, a '80-as években pedig saját munkásaik veszélyes munkakörülményeiről hazudtak. Most ezekkel az új fajtákkal álltak elő.

Az USA eközben sürgeti az új fajták bevezetését és mindenfajta ellenőrzés kiiktatását. Egyes fajtákat különlegesként hirdetnek, így jól megkülönböztethetőek, másokat (a legismertebb példa a szójabab, melyről eddig nem volt közismert, hogy a feldolgozott élelmiszerek 60%-ban megtalálható) viszont

nem lehet felismerni. Bár a közvélemény (az Európai Unióban a vásárlók mintegy 90%-a), a fogyasztóvédelmi szervezetek, sőt mi több, az Európa Parlament is kérte, hogy az árukon tüntessék fel azt is, hogy tartalmazznak-e genetikailag módosított anyagokat, az üzleti körök szava szokás szerint többet nyom a latban. Németországban botrány kerekedett az ügyből; fizikusok egy csoportja követelte a feltüntetést, környezetvédő szervezetek hevesen tiltakoznak, Bonnban pl. nyúlnak öltözve próbálták felhívni a figyelmet arra, hogy nem szeretnének kísérleti állatokká válni.

Világméretű bojkott kerekedett az ügyből, az USA szójabab kivitele 10%-kal esett vissza az utóbbi időben. Kanada és Ausztrália nemet mondott a Monsanto «nagyszerű» találmányára. Október végén a Nestlé és Unilever képviselők bejelentették, hogy a tengerentúlról származó szójababot nem hajlandók átvenni, mellettük több más jelentős európai felvásárló is visszakozott. Október óta 48 ország, több mint 300 fogyasztói-, termelő-, érdekvédő szervezet, egészség- és környezetvédő csoport csatlakozott a bojkotthoz.

A Monsanto nincsen egyedül. Hasonló a helyzet a svájci Ciba-Geigy egy búzafajtájával, amely az USA-ban engedélyezve van, az Európai Unióban viszont betiltották.

—andor—

Génpiszkálás

Az itt következő összeállítást a GAIA Sajtószemle 1997. évi számaiban megjelent írásokból válogattuk.

Kinek válik javára az UNCTAD biokereskedelme?

A Biosokféleségi Egyezményről nemrégiben Buenos Airesben tartott harmadik Felek Konferenciáján a déli országok problémáinak megoldásaként merült fel a «biokereskedelemről» szóló javaslat. Ennek lényege, hogy a fejlődő országok építsenek ki lehetőséget genetikai forrásaik, a «zöld arany» megfelelőbb kiaknázása érdekében, és hozzáadott értékkel növeljék egyenlőségüket a nagy biotech cégekkel szemben.

Könnyen előfordulhat azonban, hogy a javaslat visszajára sül el, és a fejlődő országok helyzetének javítása helyett a vállalatok javát szolgálja. Hasonló helyzetet teremt ugyanis, mint a többi, egykor csodaszernek tartott trópusi termék esetében (indigó, gumi): a nagy fellendülés után a piac kifulladás

a fejlődő országok kénytelenek lesznek egymással versenyezni termékeik eladása érdekében, ami még jobban leszorítja az árakat. Függővé válnak a külföldi vállalatok igényeitől, akik számára valószínűleg még mindig egyszerűbb lesz, ha maguk aknázzák ki a genetikai forrásokat, és nem szorulnak ebben közvetítőkre. A tervezet szerint a keletkező tőkét további beruházásokba, és nem a biosokféleség védelmébe forgatnák vissza. A fejlődő országoknak ezért a genetikai anyagok fokozottabb kihasználása és a hozzá kapcsolódó szabadalmi jogok kidolgozása helyett azok betiltására és a források fokozottabb védelmére kellene törekedniük.

Biotechnológia: a genomra fogadva — A genomtan szerencsejátéka

A kockázat ebben a cikkben csak a pénz kockázata, nem az életé: mennyit kockáztatnak a befektetők? A gyógyszergyárak ezekbe a kutatásokba 1993-ban 120 millió \$-t fektettek, 94-ben 300-at, 95-ben 700-at, és 1996-ban már 1 milliárdnál is többet.

Egyesek azt jósolják, hogy 2003-ra föltárják a genomot: az ember teljes genetikai rendszerét, amely megismerés életünk sok területét forradalmasítani fogja. Úgy remélik, hogy megismerik a 23 emberi kromoszóma 3 milliárd nukleotidjának sorrendjét, bár ma még csak az emberi genom 1%-a ismert. Egy példa: már megállapíthatók az emlőrák kockázatát növelő mutációk, rövid időn belül a piacra kerül egy ezen alapuló diagnosztikai eszköz. Ezekről a távlatokról először 1991-ben a Nature-ben írt Walter Gilbert. A géntechnológia átalakul genomtudományra és genomiparrá. A Sequana Therapeutics La Jolla (Calif.) egyik fölírata: «Ismerd meg önmagadat».

A cikk ismerteti az elmúlt tízegy-hány év történetét, pl. J. C. Venter kutatásait, az egyes gyárak szerepét.

A Hoffman La Roche kutatási vezetője, Jurgen Drews szerint 417 kutatási «cél» lehetséges, az egyes betegségekben szerepet játszó emberi enzimek, receptorok (azaz kötőhelyek), ioncsatornák. Úgy látszik, hogy van 100 fontos betegség, amelyek mindegyikének létrejöttében 5–10 gén szerepel, tehát van 500–1000 betegséggel

kapcsolatos gén. Ha minden gén 3–10 fehérjével van kölcsönhatásban, akkor 3000–10000 célfeladat áll a kutatás előtt. Az információk között nehéz eligazodni: a fejlesztőknek — képletesen szólva — néhány méteres előrehaladáshoz sok kilométert kell megtenniük.

Az alapkutatásnak mindegyikre nincs pénz, holott az akadémiai kutatást is érdeklik pl. a daganatos betegségek, az asztma, a cukorbetegség, a Parkinson-kór genetikai alapjai és megelőzése.

Venter szerint az emberi genom 60–70 ezer gént tartalmaz, amiért haragos telefonhívásokat kapott. Többnek kell lenni; több gén több pénzt jelent. Steinberg ordított vele: «Már 100 000 gént eladtam a SmithKline Beechamnek». A vita éles. Sydney Brenner szerint 60 000 génünk van. «Az emberek sok gént szeretnének. Úgy sokkal könnyelműbben éreznék magukat. Az egyszerűen sértés, hogy csak nyolcszor vagyunk bonyolultabbak, mint az *Escherichia coli*.»

Egyesek szerint rengeteg a család a dologban. 40 éve ismerjük a sarlósejtes vérszegénység genetikai okát, mégsem tudjuk gyógyítani. Thierry Soursac, a Rhône-Poulanc egyik vezetője szerint a genom a legbonyolultabb kérdés, amihez ezen a földön egyáltalán hozzányúlhat az ember. Ha 20 év alatt jutunk valamire, az rendkívüli eredmény lesz. A Wall Street azonban két év alatt szeretne eredményt.

Pi.

Génszabadalmak, biokalózkodók

13 óriáscég (DuPont, GM, Monsanto, IBM stb.) szövetkezett, hogy a világkereskedelmi rendszabályban előnyöket biztosítsanak maguknak, ill. mint «szellemi javak bizottsága» megvédjék vélt tulajdonjogi szabadalmukat. Már a GATT-ban próbálkozik az USA ilyen ellenőrzésekkel. A 13-ak azt állítják: évi 24 md \$ copyright-lopás károsítja őket.

A Dél viszont 32 md \$ kifizetetlen számláról beszél, mivel Észak ennyi értékű növényi faj (szója, kukorica) géneinek elrablásával károsította meg őket.

Az áru kissé módosítva és drágán, mint új, levédett faj kerül vissza: «biokalózkodás», a természet kisajátítása. Az észak-amerikai mezőgazdaság egy Etiópiában begyűjtött gén által (védi az árpát a sárgatorpe-vírus ellen) 150 millió \$-t takarít meg évente.

Etiópiában két szervezet vetélkedik egymással: a Seeds Of Survival és a Sasakawa. Utóbbi az indiai zöld for-

radalmat akarja megismételni, hozamemeléssel.

Egy fülöp-szigeteki példa mutatja, hogy az új gabonafajok emelkedő hozamai ellenére (1970–1981 között +70% négy faluban), a parasztek jövedelme — a műtrágya és növényvédőszer miatt — a felére csökkent.

A minisztérium: «A mi prioritásunk a kenyér és nem a környezet». Az Eritrea elleni háború és a szárazság rákényszerítette az embereket, hogy megegyék a vetőmagokat is. A Seeds Of Survival a gabonafajták sokféleségét kísérli megmenteni: 65 búzafajt, amiket egy vetőmagtermelő megmentett, osztott ki 5 grammonként a paraszteknek, hogy utána a többszörösét vásárolja vissza tőlük. A szárazságtűrő 7 ősi fajból műtrágya és vegyszer nélkül 2,8 t/ha termést sikerült kaszálni. Indiában a hatvanas évek 3000 rizsfajtájából mára alig 50 félé maradt.

A Borneón élő *iban* társadalom a rizskultúrára épül, azt vallják, a hegyi

rizsüknek («adat») lelke van és mindenféle modern rizsfajtát mérgezettnek tartanak. Az új rizsfajtákhoz nem nyúlnak, akkor sem, ha azok háromszor teremnek évente.

Az indiai őshonos *nim*-fa (sarvarog nivarini, «az áldott fa») anyagai több szempontból értékesek: kivonatai antiszeptikusak és rovarölők, szálaiból fogkefét csinálnak, olajait a kozmetikumokban alkalmazzák. A Grace-tröszt *nim*-fa-termék szabadalmakat jelentett be. Az indiai módszereket nagytechnológiává fejlesztik ki és adják el drágán.

A *dzsugli* növényből («felejtekek») kinyert bracein 2000-szer édesebb, mint a cukor és hőálló. Az USA-ban szabadalmaztatták — Gabon egy centet sem kap. Ecuadorban óriási őserdőt vásároltak meg amerikai trösztök. Peruban az indiánokra nyomást gyakorolnak, hogy ősterületeiket eladják a Monsanto cégnek. Brazíliában a rendőrség lángszórókkal semmisíti meg a kisparasztek honos növénymagjait. Indiában földühödött parasztek földülták Cargill irodáit.

A Grace négy szójagén-szabadalmat jelentett be, gyakorlatilag minden jövőbeni szójamag a Grace-é.

Mintha a petróleumlámpa föltalálója az összes még föltalálandó lámpát levédte volna. Agracitus a neve egy gényapotnak, szintén szabadalmilag védve (színes, nem kell a szálakat festeni). A Loblisol egy génapraforgó, Colgin, Brasic: brokkoli és kelbimbó-gének.

Szélsőséges esetekben azonban a találmányi hivatal nemet mond: HIV-immun afrikai törzs génjeit akarta egy USA-beli cég levédeni. A Monsanto a vetőmagjával együtt árulja «totálherbicid»-jét: a szer mindent kiirt, csak a génmanipulált haszonnövényt hagyja. Egy ószibaracknál mégis kiderült, hogy a gének ugrálhatnak — kiszabadultak a terepről. Ha kitör egy gabona-AIDS, soha be nem lehet fogni — világot átfogó éhségkatasztrófa lesz a következmény. A nagy cégek, kezükben tartva a vetőmagok monopóliumát, az összes kis vetőmagtermelőt és farmert tönkretesznek.

De nemcsak azokat. Bennünket, önellátókat is. Ha nem sikerül saját kerti magjainkat megőrizni, egy falatot sem fogunk lenyelni a nélkül, hogy ki ne fizetnénk a tizedet a szabadalom tulajdonosainak, az óriáscégeknek. Ekkor pedig az önellátás utolsó útjai is lezárulnak. Ha akarnók is, akkor sem tudnánk szabadulni a városi rabszolga-életből.

Rózsa Sándor

TARTALOM

Tanulmányok

- Bulányi György: Közoktatásunk legyen köznevelés is! 2-6
 Hanna Wolff: Megbetegítő istenkép 7-11
Egyházunk életéből
 Jean-Paul Guetny: Rátenyereltek az igazságra 16
Gyerekeknek Moha-mese
 Bélyeggyűjtés 17-18
Erőszakmentesség
 Annegret Weyerberg: Egy nép haldoklik, a világ meg csak nézi . . 19-21
Olvások fóruma
 Olvasóink leveleiből 22-24
Elmélkedések
 Merza József: Bizonytalanság 12-14
 Fellegi Ádám: Szántás nélkül nincs aratás 15
 Leveled jött Istentől (Vasárnapokra) 25-29
Környezetvédelem
 Génpszikálás (A GAIA Sajtószemle anyagából) 30-31

FELHÍVÁS!

Kérjük Olvasóinkat, hogy az impressumban foglaltak szerint újítsák meg előfizetésüket a második félévre.

Szemben az árral

Nem, nem élvezem a hadakozást. Ellenkezőleg, nagyon vágyom a harmóniára, a megértésre. De:

Aki az egyenes utat keresi, az keresztezni fogja mindazt, ami görbe. Aki a csöndes hangokat kedveli, az idegenkedik minden hangoskodástól. Aki hisz a puha víz erősségében, az veszélyessé válik a kövek számára. Aki egyenesen járva akarja élni az életét, az ismételtelen belebotlik mindabba, ami túlságosan is alacsony. A lazacok örök érvényű tanítása: Az ember csak akkor lehet valóban termékeny, ha visszatér eredetének helyére, de ehhez több ezer mérföldet kell úsznia az árral szemben, meg kell tennie az egész utat visszafelé, mivel korábban gondatlanul hagyta, hogy a víz elsodorja. A fecskék maradandó igazsága: Követnünk kell a csillagok velünk született képeit, hogy az éjszakában eltaláljunk Dél melegebb tájaira. A tenger hullámainak el nem évülő tudása: A Hold utáni vágyakozás erősebb a viharoknál.

Az ember csak egy nagyobb igenlés erejében tagadhat valamit szenvedélyesen.

Eugen Drewermann

A Család Alapítvány gondozásában a közelmúltban megjelent könyvek:

ÉLETKÉPEK

(riportok, beszámolók a Bokor közösség családjairól)

Ára: 220,— Ft + postaköltség

AKIK AZ ELSŐ 50 ÉVBEN HAZATÉRTEK...

(megemlékezések a Bokor közösség halottairól)

Ára 130,— Ft + postaköltség

A két könyv megrendelhető lapunk terjesztési címén.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

VIII/3. (43.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám:

10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
 Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára

„Érted vagyok” megjelöléssel

támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg

az adóalapból levonható!

*

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út. 11. I.6.

A lap az „Ingyen kaptatok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében,
 Vácott.

Felelős vezető: Szilva István

ISSN: 0865-80

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: Garay András,

Address: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
 1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1997-re (postaköltséggel):

Belföldre: fél évre 300 Ft
szociális előfizetés

a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:

Itthon előfizetés:

a szomszédos országokba fél évre . . . 300 Ft

egyéb külföldre fél évre 1200 Ft

Nyugaton: fél évre 25 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.